

A
BORSODI
TÁJHÁZ
KÖZLEMÉNYEI
33–34

**A Borsodi Tájház
közleményei
33–34**

**A Borsodi Tájház
közleményei
33 – 34**

2013

A BORSODI TÁJHÁZ KÖZLEMÉNYEI 33–34.

17. évfolyam 1–2. szám
2013

Szerkeszti:

HADOBÁS PÁL

Technikai munkatárs:

SLEZSÁK ZSOLT

A borítón:

Részlet a Borsodi Tájház új kiállításából.

A hátsó borítón:

Szádvár. A Szádvárért Baráti Kör állagmegóvást végez.
(Fotó: Fekete Endre)

© MKKM, Edelény

HU ISSN 1418 – 2211

Felelős kiadó: HADOBÁS PÁL, *a Művelődési Központ, Könyvtár és
Múzeum igazgatója.*

Készült az edelényi Művelődési Központ, Könyvtár és Múzeum
számítógépes szövegszerkesztőjén 2013-ban.

Nyomdai munkák:
www.konyvmuhely.hu

Hadobás Pál

Átadták a Borsodi Tájház legújabb kiállítását

2013. június 12-én került átadásra a „**Borsodi Földvár interaktív bemutatóhely, és gasztropince látogatóközpont**” című kiállítás a Borsodi Tájház Vadászy házának újonnan épült épületrészében. A beruházást Edelény Város Önkormányzata a **Turisztikai attrakciók fejlesztése** című, **ÉMOP-2.1.1/B-09-2009-0023** jelű pályázaton nyert pénzből valósította meg. A projekt összköltsége 70.992.625,- Ft, a támogatott összeg ennek 85 %-a: 60.343.731,- Ft. A projekt keretében a Borsodi Tájház Vadászy házának istállórésze lebontásra, majd (kívülről) ugyanabban a formában felépítésre került. A vizesblokkal ellátott, belül galériás terem alsó szintjén a tájház mellett lévő Borsodi Földvár fennállásának időszakával kapcsolatos kiállítás nyert elhelyezést, a galérián technikai eszközökkel felszerelt előadóterem került kialakításra, a pincében a helyi szőlő- és borkultúrát mutatják be, az udvaron pedig történelmi játéktér van.

Az új kiállításnak négy helyszíne van. Az **első** maga az államalapítás kori földvár, ahol ismertetik a vár szerepét a világi és egyházi közigazgatásban, a sáncok megépítése előtt fennállt magyarok lakta 10. századi település életét, valamint az 1987 és 1999 között végzett régészeti feltárás eredményeit.

Légi felvétel a Borsodi Földvárról

A **második** helyszín a Vadászy ház udvarán kijelölt gyülekezési pont, ahol táblák adnak felvilágosítást a földvárról, a korabeli fegyverekről és ruházatról, a szöveg mellett illusztrációkkal. Itt nyert elhelyezést a fiatalabb korosztály számára a történelmi játéktér, ahol a „lovagi erények”bizonyítását szolgáló próbatételeken (bátorság, erő, gyorsaság, ügyesség, okosság) keresztül ismerik meg a vitézzé válás folyamatát.

- **BÁTORSÁG** próbája: állványzattal rendelkező, sűrű bozótost jelképező, befűzött rudak között kell átkelni.
- **ERŐ** próbája: petrencés rúd felemelése vagy akadályt képező szikla elgördítése.
- **GYORSASÁG** próbája: körben forgó bábu ütése elől kell elhajolni minél fürgébben.
- **ÜGYESSÉG** próbája: stilizált „patakon” kell átkelni farönkökön egyensúlyozva.
- **OKOSSÁG**: írásjelek megfejtése. Egy térkövekből kirakott 4x4 m-es területen kell lóugrásban haladva kilépni „*Edelény*” nevét. A nevet középkori kódexírás betűivel írták, és elrejtették más írásjelekkel kirakott kövek között.

Az udvari gyülekezési hely

Az udvaron lehetőség van tradicionális fegyverek kipróbálására, (íjlövészet, fokos és kopjahajtás, lándzsadöfés). Az elhelyezett installációkhoz rendelt információs táblák honfoglalás kori ruhát viselő férfi és női alakok.

Az udvar egy pontján **füves kert került** kialakításra, olyan gyógyfüvekkel, melyeket az adott korban használtak.

Gyógynövények a „füves” kertben

A lovag halála kapcsán az Árpád-kor temetkezési szokása is bemutatásra kerül. Egy gótikus sírkövet is elhelyeztek az udvaron.

A **harmadik** helyszín az új épületrész alsó tere, ahol elhelyezést nyert a Borsodi Földvár és a 10. századi település makettje, a szalonai templom néhány korabeli freskójának fotója, Szent László király életét bemutató freskóimitációk, valamint Reviczky Gyula Edelény a holtig hű szerető című költői elbeszélésének két főhőse, **Edelény vitéz** és **Ilona hercegnő**, Szent László király leánya, gyermek és ifjú korában, bábu alakjában, korabeli öltözékben. A korban használt hangszerek is bemutatásra kerülnek, melyek hangja meghallgatható számítógép segítségével, valamint virtuális sétára nyílik lehetőség, mely során a földvár teljes területét végigjárhatják a látogatók.

Részlet a kiállításból

Három freskó forgatható ki a tablón

A **negyedik** helyszín a gasztropince, ahol Edelény szőlőhegyei-nek borkultúráját, neves szülöttjét, Miklós Gyula (az 1963-tól Edelényhez tartozó Finkén született) szőlész-borászt, és a rokoni szála-kon Edelényhez is kötődő Lónyay Ferenc szőlész-borászt mutatják be, valamint az adott korban használt ivóedények is láthatók a pincé-ben. Rendezvények alkalmával a helyi borok és pálinkák kóstolására is lehetőség nyílik.

A gasztropince

Az új kiállítás lehetővé teszi a honfoglalás, az államalapítás és a magyarok életének jobb megismerését a tatárjárásig. A gyerekek és a felnőttek is játszva ismerhetik meg az adott kort. Egy-egy terület (gasztronómia, korabeli fegyverek alkalmazása, honfoglalás, gyógynövény ismeret stb.) iránt érdeklődő kiscsoportok megalakítása tovább növelheti a tájház és a magyar történelem iránti érdeklődők számát, élő kapcsolat kialakítása válik lehetővé az érdeklődő közön-séggel.

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
www.ujszechenyterv.gov.hu
06 40 638 638

MAGYARORSZÁG MEGÚJUL

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Regionális Fejlesztési Alap társfinanszírozásával valósul meg.

Cs. Varga István

„TISZTÁBB VILÁGBAN...” Kalász László költészetéről

*Tisztább világban
emberként egészen
hol föld se reng és ég se háborog
élhetni bátran tehetni merészen
- mostanában csak erre gondolok
(Kalász László)*

I.

Kalász László a hatvanas évek elején új eszményekkel és értékrenddel jelentkező, **Hetek** néven ismert költőcsoport szeniorja. **Váci Mihály** segítette felrepülésüket rajban az **Új Írásban**, ahol **Farkas László** be is mutatta őket. Együvé tartozásuk erősödött a Napjainkban, ahol **Kabdebó Lóránt** – a költőcsoport névadója – szólt róluk értő tanulmányban. Az évtized közepére kialakult, kötethez jutott, döntően az eredet és világnézet alapján verbuválódó együttes tagjai: **Ágh István, Bella István, Buda Ferenc, Kalász László, Raffai Sarolta, Ratkó József** és **Serfőző Simon**. Az elnevezés, bár közhasználatú, mégsem vált irodalomtörténeti fogalommmá.

Összeköti őket a „sorsköltészet” vállalása, a költői szó társadalmi küldetésének hitvallása a változó körülmények között is. Élettörténetük a legfőbb költői és szépírói forrásuk. Rokon ismérvük az etikai és közéleti felelősségérzet – főképpen József Attila és Nagy László szellemében. A közösségi élményeket is kidaloló, társadalmi kötöttségű líraeszményt reprezentálják. A nagyhagyományú realista líra-történeti irányzatnak egyéni értelmezést adtak. Nemzedéki közérzetük, élményeik, valóság szemléletük tanulságai szorosan kötődnek társadalmi léthelyzetükhöz. (Ágh István „a kétely nemzedékének” nevezi őket.) Szigorú és magas eszmékkel és normákkal vállalják a közösségi tudatot alakító költészetet. Összetartozásukat egy kései, a Zimonyi Zoltán által szerkesztett versantológiában is vállalták: **Az ének megmarad (1985).**

Nagy szerepet kapott a személyes barátság a virtuális összetartozásokban, bár nyitottságuk és elkötelezettségük okán többfelé tartanak kapcsolatot az élő magyar költészettel. Kirajzolódtak költészetük eltérő tartalmai és elütő értékminőségei. A költői hagyományok más és más ágához kötődnek, valóság szemléletük és esztétikai látásmódjuk, költői törekvésük alapelvei is eltérőek. Költészeteszményük és életútjuk is másképpen alakult. Közülük karakteres egyéniségével, a dalköltészet újító, értéktermő művelésével emelkedik ki a kortárs magyar líra Bódva-völgyi jeles képviselője: **Kalász László.**

II.

Kalász László első versei 1953-ban, Debrecenben, az Alföld elődjében, az Építünkben jelentek meg. Eddig nyolc kötete látott napvilágot. 1970-ben elnyerte Borsod-Abaúj-Zemplén megye irodalmi díját. 1973-ban, Győrben Nagy Lászlóval együtt vehette át a Radnóti-díjat. 1975-ben munkásságát József Attila-díjjal jutalmazták. 1981-ben portréfilmet sugárzott róla a Magyar Televízió. Versművészetéről egyre nagyobb elismeréssel szólnak és írnak. Osztatlan szeretet nyilvánul meg iránta.

Születésének 50. jubileumán Fodor András, a Magyar Írók Szövetségének alelnöke köszöntötte a miskolci Kalász-esten. Szülőfalujában, Perkupán pedig felejtethetetlen esten viszonzta a költő ragaszkodó szeretetét a szülőfalu és az edelényi járás irodalomszerető népe.

Ezt a tájat ő rajzolta rá a magyar költészet térképére. Elhívatott ember. Puritán emberség, szívós meggyőződés köti a szülőföldjéhez, a pedagógus-költő választott létformájához.

Iskoláit Perkupán, Miskolcon, majd Mezőkövesden végezte. Debrecenben bölcsészhallgató volt az egyetemen, de onnét kimaradt, végül tanítói diplomát szerzett Sárospatakon. Húsz éves, amikor első versei megjelennek, de önálló verskötethez csak 34 éves korában jut.

Kétszer is lekészte az indulást: először a „fényes szellők” tehetségeket felröpítő időszakát, aztán a másodszori nyitás lehetőségét is. Évjárat szerinti nemzedéktársai már 1955 és 58 között elkezdték költői pályájukat. Csak a “meghosszabbított ifjúság” delelőjén jutott kötethez.

„Sose álltam jól a sorban / jelentkeztem s mindig késve / s csak maradék semmiségre (...) régtől szétrágják előlem / ami miatt teremtettem” – írja panasszal árnyalt önjellemzésében.

Szülőföldje, a „kies Bódva-völgy” két falut is adott költőjének. A tornai Perkupát valóságos szülőfaluként, és a tőle kőhajításnyra lévő Szalonnát életének választott színtereként. Omló tarisznyavárak, váromok, kolostorfalak legendatermő földje, kemény természeti embekek világa nevelte költővé. (A régmúltban a közeli Szendrő vára a Felvidék legerősebb helyőrségével biztosította a védelmet, Diósgyőr volt a közigazgatás székhelye, Miskolc pedig azóta is a gazdasági élet központja.) A palócság sajátos színei is megtalálhatók ezen a mondattermő tájon. Ő nem a városba költözötték nosztalgiájával, hanem a helyben maradók helytállásával szereti faluját. Pedagógus költőként régtől tudja: nevelni annyit tesz, mint emberré tenni. Szalonnán maradt, pedig őt is vonzották a „Jeszenyin-kék távolok”.

Barátai, **Kiss Ferenc, Székelyhidi Ágoston, Juhász Béla, Bata Imre, Béládi Miklós** és mások is sokat segítettek abban, hogy végre elsőkötetes lehetett, hogy valóra válhatott a „megvárlok megújulás” reménye.

Friss hangú, önfeledt énekest mutat első verskötete, a **Szánj meg idő** (1967). A 72 verset tartalmazó kötetben érezhető kedvvel tanulja, formálja a költői nyelvet, alakítja lírai hangját. Mesterek helyett a népköltészetre hivatkozik. Példaképe a népdal, nagyon szereti a Kalevalát. Célja, hogy érzéseit, gondolatait kopáran egyszerű, szinte eszköztelen formában fejezze ki.

A dalszerűség, a letisztult képalkotás, az érzés spontán kifejezése adja, az **Anyámnak kontya van** sugárzó szépségét. A kedvesében anyját kereső férfi ősi vágyairól szól:

*Anyámnak kontya van kerek,
...Csak akkor leszek kedvesed,
Ha kerek kontyod lesz neked;
ha mint anyám; első jajomra
gyógyírt találsz minden bajomra.*

A Bódva folyó és a Rakaca-tó partjáról küldi verses üzeneteit. Aggodalmait itt testvériesülnek reményekkel. Hegyek, kőfejtők köves világa ez.

A kő hozzátartozik a tájhoz, az élethez. Első verseskötetének címlapján stilizált kő látható. Költészetében ez az azonosulás rejtettebb formáiban mindvégig megmarad: „A kő gyerekkori emlékem, amely életem végéig elkísér. Kő volt első játékszerem, fegyverem is, ha kellett. Nyomát Perkupán őrzi néhány betört ablak szomorú emléke. Apai örökség a kő, amint vonzódásom is az utakhoz, kövekhez. Apám útkaparó volt, 94 év nyomja a vállát, tőle örököltem Műemlékeimet, a köveket”:

*Apám hányta harmincöt évig:
nem érezte, hogy háta pattan:
hajolt, hajolt, s mikor felállott
volna, harmincöt év múlva,
vette észbe: nincs egyenesbe
valami mindig földbe húzza.
(...) Kövek, kövek, hű társaim, lám
hozzátok mégis hű maradtam:
kövel játszom.
Bár lennék én is
kő tettekben, szikla szavakban.*

Második kötete, a négy ciklusból álló **Parttól partig** 1970-ben látott napvilágot. A költői beérkezés könyve. A fegyelmezett, szigorúan komponált versek gyűjteményét a természeti-népi érzékenysé-

gen túl a súlyos indulat, vibráló lélekállapot, groteszkbe forduló rezignáció is jellemzi. Mélyült versszerkesztő tudatossága és pszichológiai érzékenysége. Önszemlélete, a reális helyzetértékelés igénye új kérdéseket vet fel. Az egyéni és közösségi „megváltás” gondjára fokozottan koncentrálnak. Felelős költői hangja felerősödik. A falun élés valós problémái foglalkoztatják. Léleekben szeretne szabadulni a környezet béklyóitól. A veszély változatlanul a leselkedő, elnyeléssel fenyegető provincializmus: „*egyoldalú lehetőségek kötnek, / s kimért időnk és dolgaink*”.

Építhető-e szellemi kilátó, költői világegyetem egy szalonai pedagógus-lakásban, és a körülötte lévő veteményeskertben? Avagy összeroppan a költői öntudat, mint talp alatt a dióhéj? A válasz eddigi életművében keresendő. Számára a versírás életszükséglet, az elkallódás félelmét legyőző intellektuális élmény.

A falusi emberek világa változatlan ihletforrás. Vágyát lefogja a valóság: „Úszni nincs hová, parttól partig nincs iram”. Harcol a „meggémberedett szederjes világ” közönye ellen. Tudatosul élethelyzete. Humorában, groteszkjeiben mélyül a gondolati elem. Áttételesebbé válik az önkifejezés. Megjelenik a rejtőzködés, a szereptudat. Nő a drámai feszültség, keményednek a szavak. Köntöseit váltja a személyes indulat, a keserűség. Gazdagodott versművészete, kialakultak formai jellegzetességei. Az elszaporodó groteszk meg-megtöri a szinte bukolikus természeti harmóniát. Feloldja diszharmoniójával a hangulat, a derű egyöntetűségét. Növekvő művészi hitellel fejezi ki a borsodi, abaúji dombok és lankák embereinek világát, életérzését. Egyetlen dalfüzérnek szánja egész költészetét.

A második kötet legszebb darabja a kozmikus lét igézetében fogant **Végtelen rét havában**: „*No beste kölyke / lóringáló láss dologhoz / önnönfényű mást világíts / aranymarkú másnak is szórj / mókuskedvű bút nevetess / Fennlovagló szállj apádhhoz / napjaidból láss jövőnkbe*”. A Kalevala ritmusát szólaltató versben az apa intelme fiához, a „*lásd bajunkat renyhe kölyke*” megfogon. A költő szava: „*Vágyam el nem hagyhat / azt fogom csülökre*”.

Az előbeszéd közvetlen, őszinte vallomásával szól gondról és szerelemről, fájdalomról és örömről. **Már korán** kezdetű versében kozmikus szférában „ég és föld közös szertartása bontakozik ki” (*Kiss Ferenc*) a megszemélyesítés leleményéből.

Számvetést végez: „életed rég felrobbant”. A tényszerű helyzet-tudatból nosztalgikus vágyak és vagdalkozó indulatok fakadnak. A lélek menekül a reménytelenségből, számbaveszi a mentőerőket. A természet, a gyermekkor, a szerelem résnyi lehetőségein át akar magaslatra jutni, kiemelkedni. A természet is csalóka, a múltat megszápító, a fájdalmakat, a szegénységet örömmel látó gyerekkor is hazugság. A szerelem a legtöbbet ígérő menedék: a redukált életben rejtező teljességvágy, szabadító élmény, ha nem is végső megoldás. Eljut a „nem lennék ha / nem szeretnék” vallomásaig.

De hiába jönnek le az őzek széles csapáson, és fekszenek szívéhez a hegyek – „itt a dombok is hegyek” –, az értő szellemi társakat nem pótolhatják. Végső konklúziója: „*Bolondnak kéne lenni / kosként nekimenni / az iszonyat falának (...), mert csak a bolond bátor / mert csak a bátor segíthet.*” Létérzékelését példázza: „*Szarvuk hegyével / az eget / öklelik – üvege reped / törik – (...) nem félelem / nem is csodálat / hökkent vissza: / sok e vadállat / s értetlenség hadakoznom / se szóval / mert lebögnék folyton / se tettel: / megbénítanak tekintetükkel.*”

III.

Nemcsak a jövőhívás, hanem a mélyülő társadalmi felelősségtudat verseskönyve is az áradó líraiságú, sokszínű **Hol vagy jövendő?** (1973). Verseiben tovább árnyalja költői önarcképét. Sötétülő színekkel adja tudtul, milyen az élet az utak holtágán, az emberi sorsok peremén. Az illúzióvesztés fokozatait járja be. A szemhatárt befogó hegyek és dombok közt: „A Cserehát magaslatain – alacsonyan élek” – jellemzi léthelyzetét. A szelíd nosztalgiát már a második kötetben elnyomta a fortyogó indulat és dac. A harmadikban megsokasodnak a csüggedés jelei: a kételyek. Jelen van az önvád, az elszalasztott pillanatok fájdalma. A küldetéstudat módosul, az utak a távolba vesznek: „*álmaim / most már nagy ívben elkerülnek*” (**Kelek**). Baljós sejtelmek környékeznek, úgy érzi: „*elhörgött minden indulat / az útra fák / lökik keresztbe / megfáradt árnyékukat*” (**Az ott**). A Tejútra is „*árnyéket dűtenek nagy égi fák*”. A csüggedés bizonyossága: az **Elcsatangolt paripáinkat** című vers.

„Istenes” verseiben a csodálkozó kíváncsiság, a képzelet legendásító ereje mellett a dac és az áhítatra intő szólam egyaránt megtalálható. Kalász úgy lát, mint a kemény hegyi emberek: eredendően anyagnyelvű és realista, amikor a természetet szemléli, de hinni kezd, ha az életről van szó. Évszázados hitélmény újszerű, tömör kifejezése az **Uram** című vers.

A szépen megfogalmazott műveket egyre mélyebb, töprengő gondolatok telítik. Nem ritka a szürrealisztikus gondolati és képi mérészség sem. A népi szürrealizmus varázslatos színeit villantja a **Tavaszi megköltözlek**. Képpalkotása pontosságra tör, de jelentéstágító asszociációi szűkebbek, a gondolati elem néha ösztövérebb a képi megformálásnál. Makacsul őrzi az egyszerűség, a szikár tárgyvilágosság elvét. Kritikai bátorsága újult erővel támad: „*Megültük / torát is a múltnak / de a jövő még nincs velünk*” (**Megültük**). A kömotívum, az önvédelmi harc eszköze helyett a reménykedés végeredményét mind gyakrabban a hamu érzékelteti.

Eredeti képek, súlyos indulatok, groteszkbe forduló rezignáció, félelmet, szorongást legyűrő büszke öntudat ambivalenciája gomolyog metsző kritikai éllel: „*Lecsusszan minden / tetőkről a hó / havon a szán / ... és temérdek megalkuvásról / a takaró / s pucér fenekét / menti az önérdék*” (**Lecsusszan minden**).

A verseskönyv Kalász számára a jövő hitének szabálykönyve, amelyben a jövő hívására felel. Az otthonosságért perel a világ növekvő otthontalanságában. Falunyi világ ihletésében alkot. A **Simgat a szélben** úgy látja, hogy a táj fölött csüngő „*hold elszegődött / egy fának gyümölcse lett*”. Varázslata: költői képessége, az ismertnek is új hangzást, új ritmust, újszerű megjelenítést tud adni poétikus képeinek segítségével.

Az ön- és valóságélemezés szükségszerűen jut a társadalmi gondokhoz, ellentmondásokhoz. Erős a felelősségtudat, de nő a türelmetlenség is. Drámaiság feszül a kötet jellegadó verseiben. Reményhitben felsejlik egy emberarcú, szebb világ kontúrja. Valóságvállalása bátorít, de a harmónia csak látszólagos: „*Mikor elillan / a zápor / fekszik a rét és tiündököl*”. Illúzióoszlató a folytatás: “*rálép a behemót ökor / virág döglök ronda szagától / ...falja a sok medáliát / éjszakája torkába böffen / álmat hitet tövig kirág / csak ganéja lapul köröttem*” (**Amikor elillan**).

Gazdagon hangszerelt verse a Kertész Lászlónak, a tragikus véletlen áldozatának emléket állító **Az utazás**, amely az itt maradt társak élethitét, valóságvállalását is tudatosítja. Politikumot hordozó verseiben fel-feltűnik a szentenciaszerűség, de ez rendszerint nem gyűjtja fel a képfantáziát. Profán, távoli terep marad számára a homo politicus élményköre a többszöri kísérlet ellenére is.

A **Hol vagy jövőd?** fontos, világképet összegező kötet. Benne költői képességeinek és lehetőségeinek a magaslatát közelíti. Figyelmeztetése kérdő jellegű: Világunkban csak „*az iramlás marad meg / elfeledjük szeretteinket is / érzéseinket szétdobáljuk/ s vágta-tunk / csupán a létért / hol vagy jövőd?*”.

A beérkezett, József Attila-díjjal kitüntetett költőt hívták sokfelé. Beköltözhetett volna Miskolcra, mehetett volna a fővárosba. Szalonján maradásáról így vallott: „Falun élni vállalás, nem száműzetés, nem önfeladás. Ellentmondásos vidék ez, az is volt mindig. Néhol szemet gyönyörködtető, de mindenütt embert próbáló. Engem a szülőföld szeretetével vesz körül. Körülölel, belőle táplálkozom.”

Mégis határolt ez a léthelyzet, és nemcsak geográfiai értelemben: „A hegyek ölelését néha szorításnak érzem. Vágyaim mércéjét mégis bennük találom. Indulataim, verseim is innen fakadnak. Ebből a kőbordás életből, s nőnek szívós boróka-gondokká. Tudom, van börtöne a szeretetnek, és kínja is.

Számomra erősebbek voltak itt a megtartó erők a távolok vonzásánál. Versbe írom ezt a viaskodást, környezetemmel és önmagammal.” De lehet-e itt más a jelszó, mint a „Felemelni e tájat, ahol szívünk s nem a munka nehéz.”

Küzd az „élesfogú magány” ellen, hogy ne váljon béklyózó fájdalommal. A „tűzközeliség” előnyeit nem élvezhette. Neki elismerést csak teljesítmény, a költői érték szerzett. Hűségében tovább él **dr. Kádas Miklós** példája, aki felismerve tehetségét, őt is tanulni küldte. Ez a Nagytiszteletű Úr „ismerte és szerette népét, bízott tehetséges fiaiban, hitt a jövőben: ennek a kis magyar népnek a jövőjében.”

Kalász László költészetében az abaúji dombok havas sörényére csillag tapad, az ügető szelek fényekével szántanak hóbarázdát, reggelenként hosszú ködök gomolyognak... Az iskolában Petőfi, Arany, Ady, Móricz és József Attila képei alatt nevelte tanítványait. Napon-ta ismétlődött újjászületése a gyermekarcok tükrében. A hazát visz-

szavarázsolt csodaszarvasnak látta, amelynek évezredes szaruágain égbe szökekk a jelen. Gallyain fészkeink-palotáink rügyeznek, repül a tavaszban, csapdákon-vermeken át a jövőbe igaz gyermekeivel...

Torna és Abaúj megye magyarnak megmaradt része szolgál természeti szépségekkel, Aggtelek, Jósvafő, Szögliget, de valójában el-
lentmondásos vidék. Sóhajt fakaszt a felismerés: „micsoda világ bur-
jánzik e szerelmes tájban”. Felesel a lemondás és a közösségi re-
mény: „e szerelmes szülőföld elveszejt már engem” és a hűség bizo-
nyossága: „*de ez a szél / de ez a domb / meg ez az ér / megmarad*”.
A táj, természet és termékeny lírai csönd élménye a „némaságomban
is: ének” ihlető erejét adja.

A Rakaca-tó helyén rét volt, ahol egykor ifjú tanáremberként
csatangolt kedvére: a „*végtelen rét havában / megfürödtem lelkem
mélyéig*”. De nemcsak az idill képeit mutatja a táj, a természet: „*tal-
pam alatt füvek is / törként meredeznek / még az útilapuk is / bárddá
élesednek*”. A nagyvilág félelmeit is belevetíti a természetbe: ahol
„*fák alatt nyüszít a haraszt / almabombák verik a dombot*”, ahol
„*bombázó-gólyák ellen nőnek / friss radarként a margaréták*”. A
pusztulás veszélye kivétel a látomásban: „*az égen hol madarak
szállnak / szárnyából hullok / tétova / pelyheként / egy meghalt ma-
dárnak*”.

A múltidézés szembesülés: a tapasztalataival való elszámolás
gestusa az emlékidézés. A szembesülés erkölcsével elemzi a múlt
életsűrűségét, amelyből a jelen eseménysora kinőtt, amely a sorsala-
kulást meghatározza: „...az alakuló falu arcát próbálgatom felmutatni
írásaimban. Perkupáét, ahol olyan silány a föld, hogy a kétágú kapa
visszaütődött az ég keményjétől, ha kapáltunk, szikrázott a talaj.
Csak néztük, hogy van-e segélő Isten.”

IV.

Karcsúságával tüntető negyedik kötetét, a **Ne dúts ki szél** (1975)
címűt a záróvers, a Kalász-líra egyik csúcspontját jelentő **Színt val-
lok a szelekkel** magasából kell értelmezni és értékelni. Jól látja Zi-
monyi Zoltán: a reményteljes, himnikus szépségű költemény, jövő-
és a mindenségkutatás szimbóluma. A költő édesanyja tavaszvárón a

tojásokat „röntgenezi a nappal / röntgenezi öreg szemével / a törékeny mindenséget / a törékeny mindenség érfutásait”.

A kötetszerkesztés vertikális dimenzióban érvényesül és az ellentételezésben teljesebbé válik. A ciklusok tematikai rendezőelv alapján követik egymást. A groteszkbe forduló önrónikus szemlélet már a nyitánytól, a mottóverstől érződik: „*Fejemet / már / nem / oroszlántorokba / dugom / homokba / fenekem / az égnek / félek*”.

Az idő, a part, a jövő és a szél kötetekben szimbolikusan jelzi Kalász lírájának alaptémáit. Egy-egy főmotívum köré szerveződik a lírai gondolat. A kötet címmel is sugallt, viharok is ellenálló fa önjellemzően szimbólumértékű. Kérlelés a kötet cím: **Ne dűts ki szél**, amely az erősödő halálgondolat folytonosságáról is tanúskodik. A kérés fő tartalma: „ne nyugalmam keressen” és „ne lőj le megszokás”.

A világ és a költő is változott: „*vedlett őz sétál hajamban*”. Védi magát a „*fásultság és pusztulás ellen / hogy megmaradjak aki voltam / hogy az legyenek ami szeretnék*”. Küzd a személyiség megőrzéséért: „*Vagy ízekre aprulni / vagy kigyőzni a semmit*”. Hitével felel a székeszsiz, a kiábrándultság.

A költői önmegvalósítás csapdáival szemben vállalja a korlátok fölül emelő erőfeszítést. Didergővé vált a félelem, távolodott az eszményi cél, de őrzi jövőhitét. Szembenéz önmagával és a világgal. Vonzzák a csillagok, lehúzza a falusi sár: „*lépnek / égbe akadok el / lépnek / földben megragadok*”. Szikkasztó a vidéki értelmiség sorsa. Hűsége mégis a választott-vállalt közösség megtartó erejét példázza: „*a hitért magáért / tudni is megtanultam / tenni is / mintha tudnám*” – vallja a kétely jogára is utalva. Pokolra szállása újabb bugyorhoz érkezett. Végkonklúziója: „*sosem éltem boldogan / örömtelen a számvetés*”.

Költészetének zárt élményvilága tágult, mélyült a valóságfaggató igény. A harmónia reménye a személyes világból a jövőbe húzódtott vissza. A természet harmóniája helyett a diszharmónia válik gyakorivá. Orgonán zeng fel a szél-motívum. A széllal száguldás, nyargalás Balassi-sugallatában az eltévedés, úttévesztés veszélyét is tudatosítja: „*kopjával s szép kedvekkel / hiába lelnénk társra / fölöttünk felhő immár: / kapzsi madarak lelke / szemünk-hitünket vágják / s vaktában nyargalódnak*” (**Távol a sík mezőn**).

Nem a költői küldetés céljában, hanem értelmében, esélyében bizonytalanodott el: „*hát hol vannak azok a híres / megtartó erők őshatalmak / hát hol vannak azok a híres / varázslatok vén mágiák ?*” Nem személyisége, hanem természete költői. A játék, a derű, a gyermeki látásmód igényét és varázslatos képességét őrzi, de egyre ritkábban él vele. A mikrovilágból kinövő költői kép magas nézőpontig emelkedik, de a lehúzó táj fölött csak néha lesz úrrá az életkedv. A valóság komorsága a derű feladására készíti. De eleven benne a verset termő lírai erő, a vallomásosság. Nem a tematikai sokszínűség, hanem a lírai értékkeremtés, a képi érzékenység és eredetiség a kötet fő érdeme.

A **Mintha rögtön meghalnék** (1983) meggyőzően bizonyítja: változatlanul megtartó erő számára a családi kötelék. A szülői szeretetet fiúi szeretettel, a hitvesi gondvállaló hűséget férfiúi szerelemmel viszonzza. Szüleit verses ikonosztásban örökíti meg. Ők segítették, míg egy útkaparó és egy parasztasszony fiából pedagógus költővé vált:

*Engem talán csak álmaim szeretnek
anyám s apám is társai ezeknek
s ha útjaimon olykor elbukom
ők riogatnak tovább az úton
esett sorsukkal védelmemre kelnek...*

Ez a meghitt, bensőséges hang folytatódik a későbbi apa-versekben, a verses anyaképekben.

Az életét mederben tartó, a szülőföldön otthont teremtő feleség gondja fűteni, melegen tartani a benti világot, hogy fűtse a kinti világot a létszerelm: „*csillaggá válott alakod / melegíti a Mindenséget*” (**Nézlek**).

Feleségét születésnapján így köszönti **Amikor** című versében :

*Amikor
színt vált a levél:
színekké változik a szél
... gondokkal traktál október
...s köszöntelek oktató szóval
születésnapod reggelén*

A családi körkép a három gyerekkel együtt teljes: „Ülj asszonyom az ölembe ... három gyerek hozz poharat (...) három gyerek szaladozzál”: bort, keserű sört és körülgyöngyöződő álmot hozzál!

Az elmúlás, az időprobléma mély átéléséből, tiszta fiúi szeretetből fakad a **Nem tudsz** kezdetű vers, amely a nagy tradíciójú magyar líra apa- és anyaképeinek maradandó darabja:

Nem tudsz

*te rajtunk segíteni
fiam!
pedig de szeretnéd
de szeretnél lenni
halállal vívó táltos
s talán miattunk életünkért
lettél versektől átkos
(...)
Nem kell már rajtunk segíteni fiam
mi orra bukva is kapálunk
csak ne legyen csak ne legyen
igen nagy terhedre halálunk*

A keserű versek megszáporodtak a Mintha rögtön meghalnék című kötetben: „sok a gond az én szívemnek / akárhogyan is szívemnek”. Az egyéni gondok részint megoldódnak, valami belső gond mégis megmarad: „kisimul minden dolgom – marconább csak az arcom”: „nem végzem igaz dolgomat / hol szívem téríti el létem / hol meg agyam egy-egy gondolat” (Úgy eldurvul). Naponta megküzd küldetéstudatáért: „hitem ponttól pontig bukdácsol: / magamnak szántam minden kínom / örökké csak verseim írom”. Összegezően szól küldetéstudatáról:

*Pilátus vagyok s Krisztus is
percekre feszít vak ítélet
ne is legyen feltámadás
de amit élünk: legyen élet
golgoták a domboldalak*

*gondjaim már feszületek
mosom kezem Bódvánk vizében
utána felfeszülhetek
Az idő veszélyes sodrása, múlása
éreződik az egyéni létszférában:
Mögöttem
meghajlott a nyár
előttem szétterült az ősz
...s mögém szobrot félelmem állít.*

Művészi valósága a természetből, az ösztönző népköltészeti hagyományokból, a történelem és a népi kultúra vitális örökségéből áll össze egységes egészzé. Tudatába szinte betör a látvány: a hegyek karéja, a Bódva folyó, a Rakaca-tó. A látványból látomás lesz: „*agyamba magam ömleszték látomást*”. A valóság lényegi ismérveit őrző művészi látomásban felragyog a táj, ünneptartalmat kap a folyó, a tó és felmagasodnak a csereháti „hegyek”. A látomás milyensége, minősége adja a művészi értéket. Mindig az emberarcú, az emberiesíthető érdeklí a tájból, történelemből, művészetekből is. Ott hívta elő a hely szellemét, ahol „*A hegyek egy darab eget / emelnek a válluk felett / Ez az én hazám világom / mint egy óriási lábnym*”.

Nézőpontjának tengelye: Perkupa - Szendrő vonalában és magában húzódik. A valóság költészete ez: rakéták nem szállnak fel e tájról, „*ha az ablakon kitekintek / egy angyalszárny sem csapod itt / éjjéltájt bányászok szállnak / buszra: viszi ördögeit a bányába a munkásjárat*” (**Talán az Isten**). Sejtjeiben hordja, őrzi e tájnak „*regés emlékeit*”, fürkészi az egyéni és közösségi történelem tanulságait: „*mért alakultak így a dolgok / mért volt eddig történelem / és abban is ugyan miért volt / minden ami történt velem...*”

Költészete nem szűkül a falusi értelmiség élményvilágára. Sokkal mélyebb és szélesebb a forrásvidéke, mintsem egyetlen társadalmi rétegre korlátozható lenne. Ismeri a tájformálta arcokat és a tájformáló kezeket, az emberi sorsokat. Fürkészi, alakul-e új közösség, támad-e embereket összetartó új kohéziós erő. Küldetését a használni akarásban jelöli meg: „*azért jöttem a világra / hogy a világ hasznom lássa*”. Méltó dolgot kér erőnknek: „*dúsabb vért sorsunk erejének*”. Dalolni, gondolkodni felnőtt fejjel akar a haza „*igaz igazáról*”. Leg-

főbb parancsa a helytállás, a valóságvállalás: „*céllal és céltalan / s egyenként a tág mezőt bejárva / tesszük dolgunk: hisszük; értelme van*”.

V.

Az ötvenéves költőnek két válogatott verseskötete is megjelent: **Szint vallok a szelekkel** (Miskolc, 1983), **Nehéz a szó** (Bp., Magvető, 1984). Közel egy évtized múltával jelentkezett új kötettel: **Világ menj világgá** (Miskolc, Felsőmagyarország Kiadó, 1992). Öt ciklusra tagolódik a verseskötet, élén az **Élek** című vers áll, amely a létezés elemi csodáját, örömét rögzíti. A nyitóciklus szerelmes versek foglalata: az „*éghetetlen szeretlek téged*” verses vallomásfüzére. Legszebben a **Kedves** című vers ünnepli a „*termő ékes ág*”, a nőiség-asszonyiság szépségét, jóságát.

Cikluscímadó a **Szívvel és ésszel**, amelyben a gyermekeinek üzen, akik sorban követték szüleiket a tanári katedrán: „*Szívvel és ésszel / tömörebb tervvel s bátrabb nekiszánással (...) együtt az értelmes világgal / és szíves-eszes látomással / eléritek jövőtöket*”. Ítéletet mond a letűnt időszakról: „*nem eszme vezet csak szavak*” vagyis „*erőltetett igaza / pár felkent szavú lelketlennek*”. Végkövetkeztetése: „*csak ház épül és nem haza*”.

Felnyúlok című versének cikluscímadó kérdése: **Kéklík-e remény**. A magány övezeteit áttörve szeretné megtudni: „*megpróbálok újra a szárnyam: / tolla-e vagy csontja törött*”.

Mélységesen csalódott, keserű vallomások foglalata az **Eltért az út** ciklus. A címadó vers záradéka önmagáért beszél: „*elromlott minden: tébolyultan / kavarognak gondok, hitek / szívémből rekedt ének tör fel / – én csak verseimnek hiszek*”.

Az **Olyan fehér lett a világ** záróciklus **Óriási ágyon** című versében a természet szeretete is enyhíti az elmúlást: „*s lassacskán e színes világból / szememben csak árnyék marad / míg ülök ez örök útszélen tücsök-, béka- s lélekenében / jó éreznem hogy majd e sokszínű világba olvadok*.”

Egyes kutatók szerint Őrs vezér szalonnai ága települt meg ezen a tájon a honfoglaláskor. Az Árpád-kori emlékek mutatják, itt is épült a múlt időben maradandó. A templom a falu ékessége, idegenforgalmi látványosság. Erdélyi színeket idéz az arányos templomépü-

let és a különálló harangtorony szépsége, tájhoz illő, pompás elhelyezkedése a hegyek karéjában. A múlt szalonnai üzenete ez a jelenkori építészeti egyhangúságban:

*Német tatár török felett
őrizgettél magyar eget...*

.....
*csöpp példája kicsiny hazámnak
mindig mosolygok mikor látlak
folyton újulsz miként országom
–"Erős várunk" – fakad a számon*

A szülőtáj történelmi múltja erőteljesen inspirálja. A régmúlt sorsalakulásának döntő mozzanata derül ki a szelíden érdeklődő, félszeg beköszöntőből: „*Bocsánat, ha zavarok. Itt laknak az avarok?*” Teljesebb formulában a történelmi vonatkozást így érzékelteti: „*Honfoglalás. Dráma egy felvonásban. Árpád; Bocsánat, ha zavarok. Itt laknak az avarok?*”

Nem a bukolika tája ez, hanem az egykori kuruc bujdosók télbeszélbe didergető világa. Kuruc-kori vonzalmakat példáz az **ÉN Igaz Fejedelem**. Rákóczi hamvai a közeli kassai dómban nyugszanak. A fejedelem legendás földjén mondák, utak, fák, források őrzik emlékét, de méltón megőrizni csak az emberi agy és szív együttesen képes. A versben a kuruc-kor tanulsága a jelenre üt: „*túlön-túl biztos lelkünk / - feltörni vagy letörni*”. A zárórész a jövő hitét szólaltatja meg: „*bár dolgunkban elvérzünk / hullámán a reménynek / feljő gyönyörűbb népünk*”.

VI.

Kötetről kötetre keményedik Kalász költői hangja, és látásmódja illúziótlanná válik. Kiteljesedik képalkotó tehetsége, versformáló ereje. Kötetei, ciklusai nemcsak tematikusan, de a látásmódot tekintve is szerves egészet alkotnak. Nem zenekari zengés, nem asszociációs zuhatag, hanem a szólóhangszer magánritmusa jellemzi líráját. Egyéni, eredeti hangon **unisono** énekel a kortárs magyar líra sokszínű kórusában. Ő nem kísérletezik lótusszal, pálmával a „kies Bódva-

völgyben”, ahol gyönyörű cserfák nőnek, ahol gyönyörű szép napraforgók nyílnak, borókabokrok virulnak.

Líráját az arányos versszerkezet, a rövidség, az egyszerűség, az áttekinthetőség jellemzi. Hű maradt alapműfajához, a dalformához. Nem idill nála a harmónia, csak vágy, kiküzdött eredmény a dalszerű remekekben is: a belső magatartás és az érzéki megjelenítés önmagában nyugvó összhangja. Dalainak esztétikai minősége nem érzéki, inkább bensőséges. De tud derűs, könnyed, sőt fanyar és borús is lenni. Kísérletezik a diszharmonikus, a groteszk és a komikus változataival. Művészileg szinte tökéletes verseinek őszinteségében az alkotás igazsága érződik. (Mintha rögtön, Pilátus vagyok, Ne kötözz, és legteljesebben a Nem tudsz címűben.) Mondanivalója mögött a maga teljességében áll helyt. Ismeri ugyan a szerepjátszás lehetőségeit, mégis jobban vonzzák az őszinteség, az átélés mélységfokozatai.

A művészi helytállás nála hűségként jelentkezik. Morális felelősség köti korához, társadalmához, szülőföldjéhez és népéhez. Ismeri a maga világát, kutatja a sorsalakítás esélyeit. Nem utánoz, senkit nem követ. Ha a költő személyiségéhez viszonyítjuk a verseit, a hűség, az őszinteség és eredetiség esztétikai minőségeit állapíthatjuk meg. Ténybeli hitelesség, lényegszerűség, mély őszinteség jellemzi líráját. Ebből adódik művészi valóságossága, erőteljes, gyönyörködtető funkciója. A lényegszerűség a belső igazságból, emberi jelentőségből születik. Lírájában életerő, a természet bősége és szépsége nyilvánul meg. Bensőség-értékét az erkölcsi eszmék, a közösségi érzések adják, amelyekre igen kényes és fogékony: „*Áhítat kéne gyermeki csodálkozás / havakkal hulló / kék látomás*”. A gondolati elmélyülés sem hiányzik jelentősebb verseiből, amint az egységes átformáltság és a művészi távlat is éppen ezekben a legteljesebb és legtökéletesebb.

Tudatosan szűkíti horizontját, hogy a láthatárig biztosabban vehesse hatalmába a maga régióját: „*nem érdekel a Végtelen! (...) a Madár izgat nem a Hold!*” A reménnyel együtt él benne a kétely, a félelem. Az álomszöveg éj multával csak a kakasok kiabálják: HOL A JÖVŐ HOL A JÖVŐ? Folytatólagos válaszkérés ez a korábban kötetcímben tudatosított problémára: **Hol vagy jövőd?** Önmagára vonatkoztatva jelöli meg a válaszlehetőséget: „*Mintha rögtön meghalnék / úgy kellene élnem / születéstől halálig tartó emberségben*”.

Számára az ismétlés, a meghökkentő ellentétezés, az alliteráció gazdagsága és változatossága hatásos versépítő eszköz: „*hogy vonhatnám le fel sem vont vitorlám*” (**Elnézem Berzsenyi**). A kettőspont és a felkiáltójel vált leggyakoribb írásjelévé. Kedveli az egyéni formákat. Leleményes szóalkotó és ritmusteremtő. A sejtetés, elhagyás-elhallgatás eszközével, a kérdőjeles formával is mind gyakrabban él. A szíve szerinti költőelőd, Jeszenyin előtt önjellemzően tiszteleg a **Vad kék lovak** című versben, gazdagítva a magyar líra kivételesen szép és karakteres Jeszenyin-képét.

A jeszenyini haláltudat kegyetlen tudást sejtet: a világ nélkülünk is létezni fog:

*vad kék lovak vágatnak át az égen
irgalmatlan-időtlen állatok
csak én tűnök el s mindenek megmaradnak?
lendül a szél a felhők ostora
vad kék lovak vágáznak át az égen
s én nem leszek?
– nem is voltam soha ?*

Jellemző költészetére a tudatos és feszes szerkesztésmód, a versalak szigorú zártsága. A versforma sajátos világképet, gondolkodásmódot tükröz és hitelesít a Kalász-versben. A rövid, egy képből kibontott és végigvezetett vers a költői eszményképe. Finom ívű, egy tömbből alkotott versei a szüksézsavúságig rövidek és tömörek. Célja a gondolathoz igazított versforma, a kifejezés egyéni, markáns pontossága. A narratív elem néha háttérbe szorítja a kifejező funkciót. Tiszta költői látás, világos nyelvi formálás jellemzi. Sajátos, üde hangja és színváltozatossága gyönyörködteti az olvasót. Csak látszatra statikus és idilli, valójában belső feszültségekkel terhes ez a versvilág.

Felerősödött költészetében a „kalevalai” hang, képvilág, szókincs és ritmus. Nemcsak a dalforma, a szabadvers is Kalász benső lényéből fakad. Költészete panasz helyett gondot tudatosít, helyhez illő, eszményeinkhez méltó gondokat és feladatokat.

Az első sorba beolvasztott címek a verségésszt formai szempontból is egységesítő megoldást mutatnak. Versindításai erőteljesek, hangsúlyosak. Invenciózus szóalkotó leleményessége, ritmusteremtő képessége egyéni formákat hozott létre. Általában elhagyja a köz-

pontozást, nem szívesen használ nagybetűt. A mondathatárokat, az írásjeleket mégis érzi az olvasó a tiszta belső tagolás, a gondolati s képi kifejezés révén. Tudatosodott az ismétlések, az alliterációk versformáló hatása. Termékeny versépítő elemmé vált a meghökkenítő el-
lentézés. Mind gyakrabban él az elhallgatás-kihagyás módszerével. Újra-
képez szavakat. Hangutánzó képességének bizonyítéka: „*Csörlő szarka csőr, csörr, csörr / Kári varjú kár kár kár*”. Mértéktartóan él a tájnyelvi kifejezésekkel, a helyi színezet költészetében nem válik provinciálissá. Feszés szerkesztésmód eredménye a kivételes zártság a versalakban és az a jellegzetes egység, amely nem egyneműséget, hanem sajátos organikusságot jelent. Versmodora, stílusa egyéni, máséval össze nem téveszthető. A gondolathoz igazodó egyszerű formát kedveli, a kifejezés markáns pontosságára törekszik.

Bár napjainkban sok költő és kritikus korszerűtlennek ítéli a dalformát, Kalász László mégis kitart kedvelt műfaja mellett. Halk, csendes szavú dalaiban, verses üzeneteiben az élőbeszéd közvetlenségével tud szólni. Sorai karcsú, változékony rendben futnak, elegáns egyszerűségbe öltözik verse. Intuitív költői világot teremt. A spontaneitásból fakadnak erényei és a károsító veszélylehetőségek is. A szemérmes, póztalan, tiszta egyszerűség a képalkotásban is kimutatható. Képi világában népmesei ízek és szürrealista vonások keverednek. Képérzékenysége magas fokú. A táj sugallja legszebb gondolatait és sugaras fényű, tündérkedésre ingerlő képeit. Még a rövid, dalszerű versek is gazdagok napfényben, természeti színekben.

Néha negatív eljárást alkalmaz. Letűnt szépségben mutatja fel a romlást. Vádoló szavakba rejti a reményt. Játékos kedve is gonddá változik: „...*örömöm kőből tulipán / illata nincs csak neheze*”. Képteremtő fantáziája a tündériből, a fénylőből hirtelen vált tragikusra. Költői nyelve és látásmódja rendszerint a természetközelség által marad dinamikus. Jellemző rá a sajátos szöfűzés, az erőteljes dallam, a villódzó természeti színskála, az érzelmességtől mentes természetlátás. A természetélmény intenzitása fokozódik költői fejlődése során. Nem pasztelles elmosódottság, hanem üdeség és hangszínváltozatosság jellemzi. Lírájában „*könnyek szemerkélnek*”, „*a hold elszegődött: egy fának gyümölcse lett*”. Képre és zenére érzékeny költészet ez. Nem véletlenül fedezik fel újra és újra zeneszerzők (Dinnyés József, a Kaláka együttes, Cseh Tamás) és zenekedvelő fia-

talok. Képi telitalalat: „*a pardon röpke mosoly csak*”. A költő tekintetének „*sugarai megfagyott népdalok / virágminták / és kacskaringós / hímezett madarak*”. Lírai mitológiát épít. A mindennapok csodái igézõ varázslattal áradnak versebe: a Nyugat ott van, ahol „*Napnak dunyhát tereget éjszakára / a hegyháton szénát szárítgató ángyom*”, a szél pedig ott, ahol „*a bátyám inget izzaszt hajló hátán*”. Kép és élmény bensőségesen kapcsolódik össze. Legjobb versei bizonyítják, hogy jelentéstágító asszociációi nem szüke, nem ösztövérek: „*Tarolt ágakon / tébolyok: / gyümölcsseimet hova tettem!*” Egy másik példa: „*céljaimban nincs irány / csak a véges vége*”. Legjobb verseiben a gondolati elem sem marad el a képi megformálás mögött.

Groteszk indíttatású verseit néhány kritikus kevésbé sikeresnek tartja. Szerintünk az ironikus, gunyoros hangneműek, különösen pedig a poénra kihegyezettek ritkán hoznak igazi nyereséget a Kalászlírában. Van olyan vélemény is, amely szerint, ha nem is a humor, de a mélyebb, intellektuális humor idegen költői alkatától. A vita aligha zárható le kétely nélkül, ellenpéldákat azonban lehet védelemként felhozni.

A „*Mit tehet a költő?*” kérdés az ars poetica jelenkori lehetőségeit fürkészi. Kalász László ismeri Nagy László figyelmeztetését: „A legnagyobb vers is, ha nincs közönsége, csupán félszárnyú madár: nem teljesítheti küldetését.” Kalász közös feladatnak tudja a természet iránti szeretet megtartását, a szülőföldhöz ragaszkodás, érdeklődés erősítését. Azok ellen emel szót, akik „*serények a közös gondot*” letörölni. Óvakodik az ars poeticától, mert egyetlen vers nem helyettesítheti egész költészetének szemléletét, költői, eszmei állásfoglalását. Célja, hogy mennél jobban megértse a népdalt, a népmesét, a népköltészet absztrakcióit. Azt vallja, hogy a költőnek és a versnek ma is van missziója. Kell, hogy a versek segítõ tettekké váljanak, segítsenek megszüntetni a „*meggémbereedett szederjes világ*” közönyét.

Ha egyetlen verssel nem is lehet érzékeltetni egy életművet, mégis vannak versei, amelyek ars poetica jellegűek. Ilyen a Színt vallok a szelekkel című nagy szintézisverse, költészetének egyfajta művészi foglalata. Ide sorolható a Végtelen rét havában, és részint a Távol a sík mezőn kezdetű is, amelyekben a hivatás és küldetés esélyei fogalmazódnak meg. A költői önmeghatározás elõl sem térhet

ki, nehéz feladatának illúziótlanul próbál eleget tenni: „*Mételyezve félig tudással / s hűjával erős akaratnak / se isten se ördög nem voltam / s a kettő sem - hát nem is ember / beoltva szenvedéllyel vággyal / s hűjával igaz szerelemnek / se ember se állat nem voltam / s a kettő sem - hát mi ugyan?*”

A vers akkor közösségi erejű, ha nemcsak az egyéni sorsnak, hanem a világnak is sorsszerű megéléséből fakad. Nem öncélúan szállt fel a fohász a Bódva partján, a dombnyi hegyek közt: „*hadd nőjék e kisdéd magason / azzá én is: mi lehetek*”. Kalász László legfőbb vágya, hogy teljesüljön a remény: „*Csak lennének végiül boldogak*”, hogy „*a jövődő közös hívásunkra visszafeleljen, hogy mezőnkön bogáncs ne teremjen, kohónkból salak ne hullongjon, hogy színt vallhassak a szelekkal.*”

(Megjelent: Cs. Varga István: *Hevesi és Borsodi tájhazában: esszék, tanulmányok. Felsőmagyarország Kiadó. Miskolc, 1997. 59-76. p.*)

(Dr. Cs. Varga István írását Kalász László (1933-1999) születésének 80. évfordulója alkalmából közöljük.)

65 éves
FECSKE CSABA
József Attila-díjas költő

1948. március 10-én született *Szögligeten*. Családi indíttatása nem a legszerencsésebb: édesapja csendőr volt, édesanyja kulák családból származik, ez némiképp meghatározta sorsát. Az általános iskolát Szögligeten végezte, annak befejeztével Miskolcra került, a Gábor Áron Kohó- és Öntőipari Technikumban tette le az érettségit, öntő szakon. Származása és egy rosszul sikerült diákcsinny miatt nem jelentkezhetett egyetemre, kis híján kicsapták a középiskolából.

Gyerekkorában kezdett verselni. Első versét, A madárijesztő dala címűt, tizennégy éves korában a Szabad Föld közölte, jelent meg verse a Pajtás Újságban is. Még általános iskolás korában megkereste verseivel Weöres Sándort, aki biztatta a további versírásra.

1966-1968 között sorkatona volt. 1968-tól 1990-ig a Kohászati Gyárépítő Vállalatnál dolgozott különböző beosztásokban. 1990-ben agyembólia következtében fél oldala megbénult, és rokkantsági nyugdíjba helyezték.

1973-ban megnősült, két gyermekük született: Hajnalka és Zoltán. Huszonkét könyve jelent meg eddig. Sok antológiában jelent meg verse, de az általános iskolák alsó tagozatos tanulói részére készített olvasókönyvekben is találkozhatunk verseivel. Az irodalmi folyóiratok rendszeresen közlik verseit (pl.: Alföld, Hítel, Parnasszus, Partium stb.). Számos versét megzenésítették, amelyek pódiumon,

rádióban és televízióban hangzottak el. Versei megjelentek cigányul, románul, spanyolul, olaszul, oroszul és litvánul.

Az Új Holnap Stúdió vezetőjeként fiatal, pályakezdő irodalmárokkal is foglalkozott, rendszeresen tart rendhagyó irodalomórákat általános- és középiskolás diákoknak szerte az országban, foglalkozik óvodásokkal is, megpróbálja a jövő olvasóit kinevelni.

Több irodalmi pályázat díjazottja - Napjaink, Pánsíp, Quasimodo költői verseny, stb. - és a József Attila-díj, Szabó Lőrinc-díj, Nívódíj, Alkotói-díj birtokosa. A Magyar Írószövetség, a MAOE, valamint a Széchenyi István Irodalmi és Művészeti Akadémia Miskolci Csoportjának a tagja.

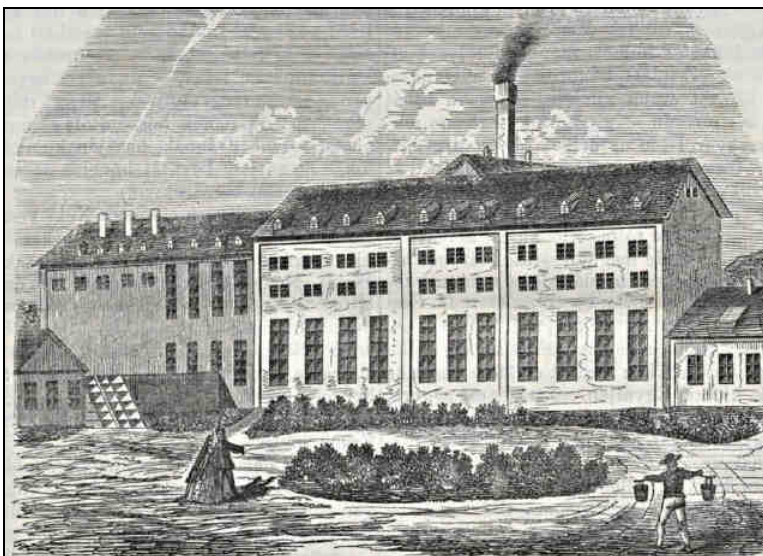
Nemcsak a születésnapok alkalmával találkozunk vele Edelényben, hanem a hétköznapiakon is. Évek óta Ő a zsűri elnöke a könyvtárban, Kalász László József Attila-díjas költő emlékének szentelt Költészet Napi általános iskolások számára rendezett szavalóversenyen.

Önálló kötetei

1. Arcok holdudvara (versek, Magvető. Budapest. 1978)
2. Se füle se farka (gyermekversek, Koltai Évával, Móra Kiadó. Budapest. 1980)
3. Vakfolt (versek, B.-A.-Z. Megyei Tanács. Miskolc. 1987)
4. Holdfényben (versek, Városi Könyvtár. Edelény. 1992)
5. Tücsökmesék (mesék, Felsőmagyarország – Bíbor Kiadó. Miskolc. 1993)
6. Valami üzenet (versek, Rím Kiadó. Budapest. 1994)
7. Hol voltam (gyermekversek, Felsőmagyarország Kiadó. Miskolc. 1996)
8. Majd máshol (versek, Felsőmagyarország Kiadó. Miskolc. 1998)
9. A kiskondás (mesék, Felsőmagyarország Kiadó. Miskolc. 1999)
10. Halpénzen vett világ (gyermekversek, Felsőmagyarország Kiadó. Miskolc. 2000)
11. Ami lehetne még (versek, Szépmíves Kiadó. Mályi. 2001)
12. Jelölni tüntömet (versek, Felsőmagyarország Kiadó. Miskolc. 2002)
13. Szárnyak, gyökerek (interjú, napló, versek, Gonda Kiadó. Eger. 2003)
14. Aligai galiba (gyermekversek, Szépmíves Kiadó. Mályi. 2003)
15. Csalapinta villanytörpék (mesék, Accordia Kiadó. Budapest. 2004)
16. Első életem (versek, Bíbor Kiadó. Miskolc. 2006)
17. Kamasz város dicséreti (poéma, 2007)
18. Fricskamaxi - Mosolypróba (humoros írások, Bíbor Kiadó. Miskolc. 2007)
19. Visszalopott idő (versek, Napkút. Budapest. 2008)
20. Tolvaj szél (gyerekversek, Holnap Kiadó. Budapest. 2008)
21. Akinek arcát viselem (Széphalom Kiadó. Budapest. 2009)
22. A hús pogány éneke (Felsőmagyarország Kiadó. Miskolc. 2011)

175 éve épült az edelényi cukorgyár

A 19. század derekára a répacukor gyártása Ausztriában és a nyugati országokban fejlett iparággá vált. A magyar nagybirtokosok pénztöke és szakemberek hiányában nem tudtak cukorgyárakat létrehozni. Az 1850-1890 között létesített cukorgyárak is többnyire osztrák érdekeltségűek voltak. Ezekhez képest időben aránylag korán – 1838-ban – és Magyarországon az elsők között jött létre az edelényi cukorgyár, melyet a Coburg hercegi család, a kastély és Edelény birtokosa alapított.

*Az edelényi cukorgyár épülete
(Vasárnapi Újság, Buda-Pest, 1861, 208. oldal.)*

A korabeli források a következőket írják:

„A gyár a városon kívül épült. Annak kelet-északi határ részén a Boldva vizén a malom árkán is túl, a Borsod-Finkei fióktöltéstől vagy 50 öl távolságban... 3 emeletre s a gyártisztek számára két oldalról földszint hozzácsatolt lakásokkal. Hátul tíz holdnyi területű és kőfallal körülvett udvar végén csontszéngyár volt, azonkívül cselédlakások, bognárműhely, ökor-, lóistálló, kocsiszín és tizedesmázsza. Az

összes munkás létszáma szeptembertől áprilisis éjjel-nappali üzemben 150 fő, áprilistól-szeptemberig 51 fő napszámában. Éves szerződéssel foglalkoztattak munkás, felügyelő és béres minőségben 30 főt és 4 uradalmi tisztet.”

1861-ben már bérlők üzemeltetik a cukorgyárat. Erről az időszakról a Vasárnapi Újság 1861. évi 8. évf. 18. száma a következőket írja:

„Ezen cukorgyár hazánk legnagyobb ilyenmű épülete, mert felülmúlja a Sopron melletti Fischer-féle s a sz. miklósi b. Sina Simon gyárat is.

A gyár, a mint most fönnáll, hét év előtt szereltetett föl, a midőn azt a birtokos herceg Koburgtól Schoeller és Reich porosz iparosok vették haszonbérbe.

A gyárnak azelőtti fölszerelése a mostanihoz nem is hasonlítható, az most semmiben sem szenved hiányt. Két új gőzgépe szíjrendszer által hozza mozgásba a többi gépeket. Készít e gyár évenként 11.000 mázsa finom tisztított cukrot, melyhez a megkívántató répát részint maga a gyár termesztí, részint pedig a környék birtokosaitól veszi, – az utóbbi években mázsáját 26 pengő krajcárjával.

A gyár külgazdasága is a tetőponton áll, s mivel 1200 holdat, a mely művelésére a környékről igen számos napszámos gyűl össze. Egy hold művelésére 40 napszámos kívántatik, egy hold 200 mázsa nyers répát ad, egy mázsa répa pedig mintegy 5 font cukrot (Kb. 2,8 kg. A szerk.).

A bérlők 600.000 pfnyi tőkét fektettek a gyár fölszerelésébe, a forgó pénzt is ide értvén. A bérlet 20 évig tart s az évi haszonbér 20.000 pft. Ami a gyár virágzását hátráltatja, az az iszonyú adó, mely egy óra a működés ideje alatt (mely 5 és 6 hó között változik) 12.000 – mondd tizenkét ezer – pengő forint.

A cukorgyártásból hátramaradt hulladékot szeszgyártásra használják, melyből évenként vagy százezer akó szesz kerül. (Ez az adat túlzott, mert egy pesti akó 53,72 liter. A szerk.) Az itten maradt söpredék pedig marhahizlálásra fordítatik. A gyár e vidék napszámát igen fölemelte, aminek ellensúlyozását a vidéki birtokosok a répa-termelés által igyekeznek kárpótolni.

A gyár tiszta haszna a bérlők titka. Megjegyzendő, hogy a haszonbér fejében az erdőt határozott mennyiségben használhatják, s

az ahhoz tartozó jó köszönet szolgáltató bányát kedvök szerint mívelhetik.”

A versenyképtelenség következményeképpen 1871 és 1892 között több cukorgyár zárta be kapuit, köztük az edelényi is.

A cukorgyár épületeiből ma is megtalálhatunk néhányat: a Dának felé vezető út elején, a jobb oldalt álló nagyméretű épületet a rendszerváltozásig magtárként használta a termelősövetkezet, majd magánkézbe került, míg végül az önkormányzat tulajdona lett, baloldalon a volt Volán telephely melletti kolónia és az egykori Alkotmány Tsz volt irodája is a cukorgyárhoz tartozott.

*A Cukorgyár fennmaradt legnagyobb épülete napjainkban
(Az önkormányzat keresi a pályázati lehetőséget a hasznosításra.)*

A miskolci Herman Ottó Múzeum régészeti kutatásai Edelény térségében 2006-2011

A múzeum évkönyve 1957-ben jelent meg első alkalommal és rendszeresen közölte 1991-ig a munkatársai által a megyében végzett régészeti kutatásokat. Ezt a munkát csak a 2008-as kötetben folytatták, ahol az első év adatai 2006-ból származnak. Jelen összeállításunkban a környékünkre vonatkozó adatokat közöljük 2006-tól, mert a korábbi kutatásokról szóló tudósítások megjelentek *A Borsodi Táj-ház közleményei 15-16.* (2004) számában *Az Edelényi Kistérség régészeti leletei a Herman Ottó Múzeum évkönyveiben* című összeállításban.

2006

Bódvaszilas-Nagy-Bene-bérc

Szenthe István bejelentése alapján, a fenti területen 2006. október 24-én leletmentő ásatást végeztek. A lelőhelyen nyolc darab bronztárgyból álló bronz kincslelet került elő (1 db bronzedény, 2 db bronz fűrészlemez, 5 bronz tokosbalta), melyek a késő bronzkorba, a Kyjatice kultúra HB1 időszakába sorolhatóak. A feltárást a Nemzeti Múzeum munkatársai végezték.

Leletmentésen részt vett Rezi Kató Gábor, Szathmári Ildikó, Holl Balázs és Dombóvári Judit.

Irota-Dió-völgy DNy (Szörényi Gábor András)

2006. november 10-én a településrendezési tervhez kapcsolódó örökségvédelmi hatástanulmány helyszíni szemléje során a Dió-völgy és Vadász-völgy találkozásánál egy kisebb ellaposodó területen intenzív leletkoncentrációt tapasztaltunk. Többségében késő bronzkori cseréptöredékeket találtunk, valamint a domboldal alsóbb régiójában néhány Árpád-kori töredék utal 13. századi megtelepedésre.

Szendrő-Felsővár

2006. július 31. és 2007. augusztus 10. között Szendrő város Önkormányzatának kezdeményezésére folytatódott a Felsővár 2001-ben abbamaradt kutatása. A DK-i bástya megfelelő minőségű újrakonzerválása mellett a megbolygatott D-i bástya részleges helyreállítását is célul tűzte ki. A feltárás során kiderült, hogy a 2001-ben a D4 szelvényben megfigyelt fal a D-i bástya korai periódusának Ny-i homlokfala. Feltárássra került a homlokfal és a Ny-i szárnyfal csatlakozásának pontja, valamint meghatározták a két homlokfal találkozásának helyét is. A fal külső oldalához különféle eredetű feltöltési rétegeket töltöttek. A Ny-i homlokfalhoz hozzáépítettek egy feltehetően merevítő funkciójú falat, melynek falkoronája a korabeli járószint alatt maradt. A D3 szelvényben, a 2001-ben megfigyelt fal szintén merevítő funkciójú lehetett, ami egykorú a bástya átépítésével. Meghatározták a második periódusnak a Sáros- és Új-bástya közötti kötőgátnak a helyét és irányát, valamint a kötőgát és a D-i bástya második periódusának K-i szárnyfalának csatlakozási pontját. A feltárt szakaszon a szárnyfalba fa gerendavázat építettek. Csekély mennyiségű 17. századi leletanyag került elő.

Ásatásvezető: Tomka Gábor

2007

Szögliget-Ménes-patak völgye

A lelőhely a völgyet lezáró sánc, az ún. „Szalamandra-ház” telkének D-i oldalával párhuzamosan halad ÉK-DNy-i irányban. A terepbejárásra 2007. február 21-én került sor. A sánc kora eddig ismeretlen, talán 16. századi.

Lelőhely-bejelentő: Sárközy Sebestyén

Szögliget-Szádvár geodéziai felmérése (Szörényi Gábor András)

2007 őszén Szörényi Gábor András és Halász Ágoston régészek, valamint Fülöp Róbert építész irányításával elkezdtük Szádvár mű-

emléki falfelmérését és mikrodomborzati felmérését. A kutatási idényben a vár és környezetének nyugati felét, a belsővárat mértük fel, a K-i területeken 2008-ban folytatjuk a felszíni méréseket.

(A Herman Ottó Múzeum régészeti kutatásai 2006-2007 / Összeállította: Hajdú Melinda = A Herman Ottó Múzeum Évkönyve XLVII. Miskolc. 2008. 169-198. old.)

2008

Hidvégardó, Nagy-Nyilas, 1. lelőhely (Csengeri Piroska)

A lelőhely örökségvédelmi hatástanulmány készítéséhez kapcsolódó terepbejárás során vált ismertté 2008. február 27-én. A községtől nagyobb távolságra, Ny–DNy-i irányban fekvő lelőhely a Sas-pataktól É-ra, a patakhöz közel helyezkedik el kb. 130 x 50 m-es területen. Felszínén elszórtan 4 db kerámiatöredéket (köztük egy vas-tag, széles peremű hombár nagyobb peremtöredékét), valamint egy szerszámkövet és egy horzsakövet találtunk. A leletek császárkori germán településre utalnak.

Munkatársak: Hajdú Istvánné, Hajdú István, Nagy Zoltán, Gyárfási József.

Hidvégardó-Nagy-Nyilas, 2. lelőhely (Csengeri Piroska)

A lelőhely örökségvédelmi hatástanulmány készítéséhez kapcsolódó terepbejárás során vált ismertté 2008. február 27-én. A községtől nagyobb távolságra, Ny–DNy-i irányban fekvő lelőhely a Sas-pataktól É-ra, a patakhöz közel helyezkedik el. Területét egy É–D-i irányú kisebb csatorna szeli ketté. Felszínén nagy sűrűségben találtunk őskori és császárkori kerámiatöredékeket (összesen 167 db-ot), valamint paticsot, egy pattintott követ és egy vassalak darabot. Felszíni kiterjedése kb. 350 x 160 m, iránya feltételezhetően ÉNy–DK-i. A leletek nagy kiterjedésű őskori és egy népvándorlás kori településre utalnak.

Munkatársak: Hajdú Istvánné, Hajdú István, Nagy Zoltán, Gyárfási József.

***Hidvégdó-Nagy-Nyilas, 3. lelőhely
(Csengeri Piroska)***

A lelőhely örökségvédelmi hatástanulmány készítéséhez kapcsolódó terepbejárás során vált ismertté 2008. február 27-én. A községtől nagyobb távolságra, Ny–DNy-i irányban fekvő lelőhely a Sas-pataktól É-ra, a patakhoz közel helyezkedik el. Területén 14-15. századi kerámiatöredékeket (2 db) és egy vassalak darabot találtunk. Felszíni kiterjedését kb. 40 x 40 m-ben tudtuk meghatározni, iránya nem volt megállapítható. A leletek egy kisebb méretű, vagy szántás által még nem bolygatott középkori településre utalnak.

Munkatársak: Hajdú Istvánné, Hajdú István, Nagy Zoltán, Gyárfási József.

***Komjáti-Malom-part
(Csengeri Piroska)***

A lelőhely örökségvédelmi hatástanulmány készítéséhez kapcsolódó terepbejárás során vált ismertté 2008. február 28-án. A községtől DNy-ra, közvetlenül a meglévő töltés mentén, a környezetéből kb. 1 m-re kiemelkedő dombháton a középső neolitikumból (bükki kultúra) származó régészeti leleteket találtunk. A 76 db kerámiatöredék, két nagyméretű paticsdarab, valamint a nagyméretű pattintott kő a felszínen nagy sűrűségben helyezkedett el. A leleteket 325 x 60 m-es, ÉK–DNy-i irányú területről gyűjtöttük, a lelőhely iránya és nagysága azonban ettől eltérő is lehet.

Munkatársak: Hajdú Istvánné, Hajdú István, Nagy Zoltán, Gyárfási József.

***Komjáti-Szokolóczy-féle telek
(Csengeri Piroska)***

A lelőhely örökségvédelmi hatástanulmány készítéséhez kapcsolódó terepbejárás során vált ismertté 2008. február 29-én. A Bódva

bal partján, attól D-re, egy ÉÉK–DDNy irányú kiemelkedésen, 205 x 110 m-es területen néhány őskori vagy népvándorlás kori kerámiatöredéket gyűjtöttünk, melyek egykori településre utalnak.

Munkatársak: Hajdú Istvánné, Hajdú István, Nagy Zoltán, Gyárfási József.

Komjáti-Vadkert (Csengeri Piroska)

A lelőhely örökségvédelmi hatástanulmány készítéséhez kapcsolódó terepbejárás során vált ismertté 2008. február 29-én. A Bódva bal partján, attól D-re, egy egykori mederkanyarulat közvetlen közepében, 170 x 60 m-es, Ny-K-i irányú területen elszórtan néhány őskori kerámiatöredéket találtunk. A leletek feltehetően bronzkori településről származnak.

Munkatársak: Hajdú Istvánné, Hajdú István, Nagy Zoltán, Gyárfási József.

Komjáti-Vadkert 2. (Csengeri Piroska)

A lelőhely örökségvédelmi hatástanulmány készítéséhez kapcsolódó terepbejárás során vált ismertté 2008. március 28-án. A Bódva bal partján, egy kisebb, K-Ny-i irányú kiemelkedésen elszórtan elhelyezkedő őskori (bronzkori?) kerámia töredékeket gyűjtöttünk 110 x 170 m nagyságú területről. A leletek őskori településre utalnak. Elképzelhető, hogy Komjáti–Vadkert névvel illetett, korábban talált lelőhely leletei csupán másodlagos helyzetűek, és erről a dombról kerültek a mélyebb területekre.

Munkatársak: Hajdú Istvánné, Hajdú István, Nagy Zoltán, Gyárfási József.

Perkupa-Dobódél–Kertalja (Csengeri Piroska)

Az ismert lelőhelyen örökségvédelmi hatástanulmány készítéséhez kapcsolódva végeztünk terepbejárást 2008. április 9-én. A domb

É-i szélén nagy mennyiségű középkori leletet, míg teljes területén kevés őskori leletet (kerámiatöredékeket, kova és obszidián pattintékot) találtunk – kivéve annak Ny-i részét. Feltételezhető, hogy az intenzív középkori település a domb É-i felén létezett, míg az őskori település nagyobb területre terjedt ki. A domb 10 m-re emelkedik ki a környező felszínből, É és ÉK felé határozott esésű, így valószínű, hogy a Potranyik-patak Ny-K-i irányú szakaszától közvetlenül D-re található területekre már nem terjedtek ki a régészeti korok települései. A domb É–ÉK-i lejtőin valószínűleg az erózióknak köszönhetően találtunk nagy mennyiségű középkori kerámiatöredéket és követ.

Munkatársak: Hajdú Istvánné, Hajdú István, Nagy Zoltán, Gyárfási József.

Szögliget-Hadi út alja (Csengeri Piroska)

A lelőhely örökségvédelmi hatástanulmány készítéséhez kapcsolódó terepbejárás során vált ismertté 2008. március 28-án. A Bódva jobb partján, közvetlenül a meglévő töltés mellett, 90 x 25 m-es, ÉNy–DK-i irányú területen nagy mennyiségű késő bronzkori (Kyjatice-kultúra?) és egy népvándorlás kori kerámiatöredéket találtunk, melyek egy őskori, valamint egy népvándorlás kori település meglétére utalnak a területen. A lelőhely iránya nem állapítható meg pontosan.

Munkatársak: Hajdú Istvánné, Hajdú István, Nagy Zoltán, Gyárfási József.

Szögliget-Potranyik-patak partja (Csengeri Piroska)

A lelőhely örökségvédelmi hatástanulmány készítéséhez kapcsolódó terepbejárás során vált ismertté 2008. március 27-én. A Potranyik-pataktól Ny-ra a sarjadó gabonában néhány őskori kerámiatöredéket találtunk elszórtan egy kb. 110 x 40 m-es területen. A lelőhely iránya nem megállapítható, feltehetően egy még kevésbé bolygatott település rejtőzik itt a föld alatt.

Munkatársak: Hajdú Istvánné, Hajdú István, Nagy Zoltán, Gyárfási József.

Szögliget-Szádvár ***(Gál-Mlakár Viktor)***

2008 szeptemberében a Szádvárért Baráti Kör kezdeményezésére és a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal valamint a Herman Ottó Múzeum szakmai koordinálásával megkezdődött hazánk legnagyobb alapterületű várának ideiglenes állagvédelme. Ebben az évben a vár egyik jellegzetességének számító kör alaprajzú rondellájának, a Lisztes-bástyának az állagvédelmét kezdtük meg.

A rondella belső területén eltávolítottuk a falak mellett felhalmozódott több évszázados törmelékréteget. Ennek a munkafolyamatnak a során csak addig a szükséges mélységig hatoltunk le, amíg az állagvédelemhez szükséges ép falsíkok, falmagok felszínre nem kerültek. Régészeti kutatás hiányában a mélyebben húzódó még érintetlen rétegeket nem kívántuk megbolygatni. Ezzel párhuzamosan megtisztítottuk a falak koronáját, és síkjait a rajta meglepedett növényzet-től és földrétegtől.

A kutatás során három, kifelé szűkülő nyílással rendelkező lőrés maradványait találtuk meg. A rondella középtengelyében elhelyezkedő lőrést, jó állapota folytán sikerült teljes egészében rekonstruálnunk.

Tornanádaska, Dél ***(Csengeri Piroska)***

A lelőhely örökségvédelmi hatástanulmány készítéséhez kapcsolódó terepbejárás során vált ismertté 2008. február 27-én. A községtől közvetlenül D-re a mezőgazdasági művelésű kisebb parcellák területén, kb. 470 x 30 m-en jó megfigyelési körülmények között kevés népvándorlás kori, Árpád-kori és 15. századi leletet gyűjtöttünk, melyek a felszínen elszórtan helyezkedtek el. A lelőhely nagy része feltehetően a jelenlegi település alatt, északabbra húzódik.

Munkatársak: Hajdú Istvánné, Hajdú István, Nagy Zoltán, Gyárfási József.

Tornanádaska-Elháza
(Csengeri Piroska)

A lelőhely örökségvédelmi hatástanulmány készítéséhez kapcsolódó terepbejárás során vált ismertté 2008. február 27-én. A községtől K-re, a 27. sz. főút és a Bódva jobb partja között elterülő szántóföldön a Keresztől DNy-ra, a főút közelében kb. 100 x 30 m-es területen elszórtan 30 db kelta kori vagy kora császárkori kerámiatöredéket (köztük egy korongolt, lyukas fenekű edény alját) és 4 db vassalakot gyűjtöttünk. A lelőhely pontos felszíni kiterjedését a környező területek növényzeti fedettsége miatt nem tudtuk meghatározni.

Munkatársak: Hajdú Istvánné, Hajdú István, Nagy Zoltán, Gyárfási József.

Tornaszentandrás-Kender-föld
(Csengeri Piroska)

A lelőhely örökségvédelmi hatástanulmány készítéséhez kapcsolódó terepbejárás során vált ismertté 2008. március 27-én. A Juhász-pataktól D-re, nagyjából 235 x 90 m-es, Ny–K-i irányú területen egy darab őskori, valamint nagy mennyiségű 17-18. századi régészeti leletet gyűjtöttünk, melyek feltehetően egy bolygatott őskori, valamint egy nagy intenzitású kora újkori településre utalnak.

Munkatársak: Hajdú Istvánné, Hajdú István, Nagy Zoltán, Gyárfási József.

(A Herman Ottó Múzeum régészeti kutatásai 2008 / Összeállította: Hajdú Melinda = A Herman Ottó Múzeum Évkönyve L. Miskolc. 2011. 219-233. old.)

2009

Boldva, István király u. 1.
(Makoldi Miklós)

Boldva, István király út 1. (Boldva 444. hrsz.) területen a Boldva-Beton Kft. (3794 Boldva, István király út 1.) benzinkút építését tervezi. A Herman Ottó Múzeum, szondázó jellegű kutatást végzett a

területen, régészeti megfigyelés keretében (2009. március 3. Jelen volt Makoldi Miklós régész, Horváth Antónia, Tóth Krisztián, Gregóczki Gergő).

A megjelölt helyszínről tudtuk egy korábban, múzeumunk által, a Boldvai Önkormányzat megrendelésére elkészített hatástanulmány alapján, hogy a terület nagy valószínűséggel régészeti lelőhely. Ezt a helyszínre való megérkezésünkkel csak megerősíteni tudtuk, ugyanis már a gyepes felszínen, a szomszédos szántóföld szélén, illetve a 444. hrsz. ingatlanon álló épület kerítése mellett már korábban kis mélységben kiásott házalap betöltésében is régészeti korú kerámiatöredékeket találtunk. Már ekkor meg tudtuk állapítani, hogy a területen bronzkori (Gáva-kultúra), illetve császárkori lelőhely van. A továbbiakban 4 db kutatóárkot nyitottunk, különböző hosszúságban, 2,5 m szélességben. Az árkok humuszosítása során megfigyeltük, hogy régészeti jelenségek, illetve régészeti leletanyag mind a négy árkból előkerült.

Az I. árkot a terület nyugati részén nyitottuk, megközelítőleg É–D-i irányban, közvetlenül a műút mellett (I/A árok). Az árkot a lakóingatlan déli kerítésének sarkától kezdtük kiásni és folyamatosan haladtunk déli irányba. Mivel a humuszréteg egyre vastagabb lett – feltehetően egy egykori, mára teljesen feltöltődött lapály miatt – az árkunkkal veszélyeztettük a műút biztonságát – így azt távolabb folytattuk a műúttól, de azzal párhuzamosan (I/B árok). Az I/A árok részben, mindössze 70 cm-re az úttesttől egy császárkori objektum került elő (S1), mely egy kiégetett falú, négyzetes alakú, feltételezhetően füstölő funkciójú gödör lehetett. Az objektumot félbontottuk – belőle császárkori (3-5. századi) kerámiaanyag és egy sertés alsó állkapocs került elő. Az I/A árkot dokumentálás után, a közeli műút biztonsága érdekében visszatemettük, és kissé keletebbre, az I/A árokkal, illetve az úttal párhuzamosan folytattuk kutatószondánkat (I/B árok). A humusz egyre vastagabb lett, helyenként elérte a 120 cm-t. Az I/B árokból régészeti objektum nem került elő, viszont nyelés közben többször meg lehetett figyelni szórvány kerámiaanyagot, mely a környező, egykor magasabban fekvő területekről mosódhatott le ide a mélyebb részre. Ezek közvetve, az I/B árok közvetlen közelében található régészeti jelenségekre utalnak.

A II. árkot a megrendelővel egyetértésben a vizsgálandó terület közepén nyitottuk ÉK–DNy-i irányban, közel 90 m hosszan, alkalmazkodva a megrendelő által már kitűzött építési fixpontok lehetséges kikerüléséhez. Az árok északi részén, az egykori folyómeder partján jelentős 20. századi feltöltéssel talákoztunk, alatta pedig vastag humuszréteggel, a 130 cm mélyen jelentkező altalajban pedig egy ÉNy–DK irányú, a folyómederrel párhuzamos árok foltjára lettünk figyelmesek (S2). Ebből 18-19. századi vas és kerámiatárgyak kerültek elő, ezért az árok nem régészeti korú. Délnyugat felé folytattuk a kutatóárok ásását és a folyamatosan emelkedő altalajban egyre több beásás foltjára lettünk figyelmesek. Az S3 számú gödör, az árokhoz hasonlóan újkori, viszont az S4-8 számú gödrök és árkok nyesésekor bronzkori cserepeket gyűjtöttünk, az S5 számú gödört félbontottuk. A II. árok felénél viszont, még a humuszban, egy kőpakolásos kemence maradványait találtuk, melyet a nyeső gép félig elpusztított, de a maradék részt fel tudtuk tární (S9). Ebből az objektumból szintén császárkori cserepek kerültek elő, hasonlóan az S1 számú gödörhöz. A II. árok déli részében újabb két darab négyzetes császárkori gödört találtunk (S10-11), melyek közül az egyiket félbe is bontottuk (S10). A II. árok legdélebbi pontján is előkerült egy szabálytalan alakú, betöltését tekintve nagy valószínűséggel bronzkori gödör, melynek nyesésekor cserepet nem találtunk.

Hogy a vizsgálandó területet minél jobban lefedjük úgy döntöttünk, hogy az előzetes megbeszéléssel ellentétesen nem egy hosszú árkot ásunk, hanem két rövidebbet, melyek a kutatóterületet jobban átfogják. Így került sor az I/A és a II. árkok közé a már korábban kiásott házalap mellé egy ÉK–DNy irányú rövidebb árok nyitására (III. árok). Itt a humusz mindössze 40-60 cm vastag volt, tehát ez a terület az egykori dombhát magasabb részéhez tartozik. A III. árokban sűrűn egymás mellett, három bronzkori gödör foltját találtuk (S13-15), melyek nyesésekor edénytöredékek is előkerültek. A III. árokban előkerült leletsűrűség miatt valószínűsíthető, hogy a 444. hrsz. ingatlanon álló lakóház, ennek udvara és melléképületei – tehát jelenleg nem kutatható terület – alatt a legsűrűbb a leletkoncentráció, mivel ez a dombhát teteje.

A IV. árkot pedig a vizsgálandó terület Ny-i részén nyitottuk. Benne rövid idő alatt egy bronzkori gödör és árok foltjára lettünk fi-

gyelmesek (S16-17), ezért az árkot nem is folytattuk tovább, mivel nyilvánvaló, hogy a lelőhely K-i irányban folytatódik, a szomszédos szántóföldre is kiterjed, ahogy ezt a korábban elkészített régészeti háttérstudomány is megállapította.

Összességében tehát megállapítottuk, hogy a 444. hrsz. ingatlan egész területe régészeti lelőhely (későbronzkor, illetve császárcor), az objektumok a területen keresztülfutó ÉNy–DK-i irányú dombhát tetején sűrűsödnek, de a mélyebb területeken is megtalálhatóak.

Galvács-Ronka-lápa

(Lengyel György-Szolyák Péter-Gregóczy Gergő)

Gregóczy Gergő egyetemista ((Miskolci Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Történettudományi Intézet) által tett bejelentés alapján 2009. július 6-án Dr. Lengyel György régész (Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar, Történettudományi Intézet) és Szolyák Péter a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Múzeumi Igazgatóság munkatársa a bejelentő kíséretében régészeti helyszíni szemlét tartott a Galvács határában található, Ronka-lápa nevű völgyben.

Gregóczy Gergő korábban az ÉNy-DK-i irányú völgy derekánál, a DNy-i hegyoldalon (Köves-hegy és Ronka-tető ÉK-i lejtői) egy nagyméretű kvarcit-tömb körül pattintott kvarcit szilánkokat talált. A kvarcit-tömb EOY koordinátái a következők: x:777251, y:342128. A szilánkok nyersanyaga és jellemzői alapján feltételeztük, hogy alsó paleolitikus régészeti leletanyagból származhatnak.

A helyszíni szemle során megállapítottuk, hogy a kb. 1,5 x 1,5 m mélységben látható kvarcit-tömböt nagy valószínűséggel egy korábban kidőlő fa felszakadó gyökérzete hantolta ki. Rajta ütésnyomokat nem tudtunk azonosítani. Feltehetően eredeti helyén, szálban álló kőzetről van szó. A pattintott szilánkok és jellegtelen törmelékek legnagyobb sűrűségben a kötömbtől É-ra (kb. 40 m távolságig) és ÉNy-ra (kb. 80 m távolságig) szóródtak a felszínen, beleértve a völgyből kifelé futó erdőgazdasági utat és az attól É-ra eső területet is.

A régészeti helyszíni szemle során nem találtunk olyan pattintott követ vagy egyéb régészeti leletet és jelenséget, amely legalább megközelítőleg segítené a szilánkok készítéséhez kapcsolható korhatározást. Mivel azonban a kvarcit az idősebb őskőkor fontos kőesz-

köz-készítési nyersanyaga volt és az előkerült szilánkok mindenképpen emberi beavatkozás (kőpattintás) nyomait (ütési pont, bulbus „szálkák” stb.) viselik magukon, javasoltuk, hogy a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal jegyezze be a kötömb körüli 150 x 70 m nagyságú, ÉNy–DK-i irányban megnyúlt ellipszis alaprajzú területet régészeti érdekeltségű területként. A feltételezett régészeti lelőhely kiterjedésének és korának pontosabb meghatározása további kutatást igényel.

Szögliget-Szádvár ***(Gál-Mlakár Viktor)***

Idei évben folytattuk az erősség külső várában végzett ideiglenes állagvédelmi tevékenységünket. Célunk a várrész déli, mintegy 40-45 m hosszú várfalának előkészítése, megtisztítása volt a tervezett romkonzerválást megelőzően.

A kutatás során szintén a tavalyi évhez hasonlóan a fal belső és helyenként külső síkja mellől csak akkor omlásréteget távolítottunk el, ami szükséges volt az újonnan épített falazat stabilitásának érdekében.

A várfal nyugati, a vár bejáratához közelebb eső szakasza rendelkezett csak álló, mintegy 3-4 m magas falsíkokkal, keleti részének jelentős részei húzódtak még föld alatt. A faltisztítási munka során összesen 5, a fal külső síkja felé szűkülő nyílással rendelkező lőrést találtunk. Ezek közül a nyugati (2. lőrés) nyílásban megtaláltuk annak külső lezárására behelyezett kulcslyuk alakú kilövőnyílással ellátott faragott zárókövét, valamint ennek belső oldalán *in situ* fekvő, épen maradt fa gerendát is. A többi lőréshez tartozó zárókövek, valamint falsíkok már jelentős részben lepusztultak, így azok rekonstrukciójától eltekintettünk.

(A Herman Ottó Múzeum régészeti kutatásai 2009 / Összeállította: Hajdú Melinda = A Herman Ottó Múzeum Évkönyve L. Miskolc. 2011. 235-253. old.)

2010

Hidvégdó, Tornai út 73-84.
(Csengeri Piroska)

2010. szeptember 6. és október 1. között régészeti megfigyelést végeztünk Hidvégdó belterületén, a község csatornázásának kivitelezési munkáinál. A megfigyelés alkalmával új régészeti lelőhely került elő, melynek jelenségei az Árpád-korból és a középkorból (13-15. század), valamint a kora újkorból (?) származnak: gödrök, földbe mélyített házak, kemencék. 45 objektumot dokumentáltunk, melyek metszetéről szöveges, fotó- és rajzdokumentáció készült. Kibontásukra nem nyílt lehetőség, mivel a templom Ny-i oldalán futó vezeték árkat a jelenlegi közútba vágták; a templom K-i oldalán pedig egyes részeken hasonló volt a helyzet, míg a többi területen a homokos altalaj omlékonysága, vagy a párhuzamosan futó közművezetékek tették lehetetlenné a rábontást.

A templom Ny-i oldalán a Tornai út 72. és 84. számok közötti vezetékszakaszt, míg a K-i oldalon a 41. és 79. számok közötti területet tudtuk megvizsgálni. A lelőhely D-i szélét a páros oldalon a Tornai út 73. sz. porták előtt figyeltük meg. Az előkerült lelőhely É-i széle bizonytalan, mivel az északabbi vezetékszakaszokat nem tudtuk megvizsgálni. Az elkerített porták miatt a lelőhely K–Ny-i kiterjedését nem sikerült megállapítani.

Munkatárs: Hajdú István.

Szögliget-Szádvár
(Gál-Mlakár Viktor)

2010. évben a Szádvár állagmegóvásán dolgozó civil és szakmai szervezetek elsődleges célja a középső és belső vár határán álló mintegy 8-9 m magas ún. Porkoláb fal megmentése lett. A fal egy szakasza 2010 tavaszán ledőlt és az állagvédelem célkitűzése így az életveszélyes helyzet elhárítása lett. Az állagát megóvni kívánt falazatot dokumentáltuk, és ennek kiértékelését követően kezdődhetek meg a falazási munkák.

A Porkoláb fal mindkét oldalán – a földemgerenda nyílások, az írott források, valamint a fal előterében húzódó terepjelenségek alapján – a falhoz kapcsolódó kőből rakott pincét és fából emelt emeleti tereket magában foglaló, két szint magasságú épületek állhattak egykor.

Az állagvédelmi munkák során pótoltuk a falsíkok kihullott köveit, a gerendanyílásokba méretre vágott új gerendákat illesztettünk, visszabontottuk, majd lezártuk a vésszesen meggyengült falkoronát, és a közel 20 m hosszú fal mindkét végét is.

Az idei évben megtörtént az első régészeti kutatás is Szádvár külső várában. Az ideiglenes védelemmel ellátott D-i várfal belső oldalán nyitott 2 x 5 m-es kutatóárkunkban, egy a 16. század közepén, talán az 1567-es ostromban megsemmisült cserépkályha maradványait, valamint egy 1610. évben vert lengyel ezüst garassal keltezett szemetesgödröt tártunk fel.

(A Herman Ottó Múzeum régészeti kutatásai 2010 / Összeállította: Miskolczi Melinda = A Herman Ottó Múzeum Évkönyve L. Miskolc. 2011. 255-271. old.)

2011

Bódvarákó-Anyagyerő, 1. lelőhely (Hajdú Melinda)

2011 áprilisában a Bódva-völgyi árvízvédelmi munkálatokkal párhuzamosan végeztünk feltárást Bódvarákó határában, a Bódvától mintegy 100–200 méterre, egy enyhén kiemelkedő dombocska déli lejtőjén. A feltárást során kilenc régészeti jelenséget, köztük egy földbe mélyített épületet, munkagödröt (oszlophellyel, cölöplyukkal), és egyéb hulladékgödröket dokumentáltunk. Az ásatás során előkerült kerámiaanyag alapján a feltárt teleprészlet az egykoron a területen élt szkíta kori lakosság hagyatéka. Ezt bizonyítja a korongolt, perem fölé felhúzott egyfűlű kettős kónikus bögre töredéke, valamint az előkerült virágcserep és hordó formájú fazekak, behúzott peremű tálak.

Munkatársak: Sáfrány Andrásné, Nagy Zoltán, Hórasz Lajos, Hajdú István, Pálfi Tibor, Szabó István, Szabó László.

Bódvaszilas-Gát, 3. lelőhely
(Makoldi Miklós)

2011. május 12–13-án megelőző feltárást végeztünk Bódvaszilas–Gát 3. lelőhelyen, ahol késő Árpádkori, középkori teleprészetet tártunk fel.

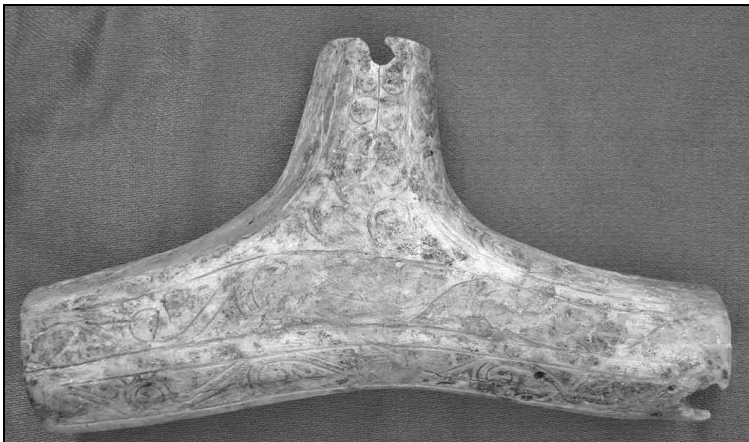
Edelény-Ogrés
(Miskolczi Melinda)

Az Edelény térségében tervezett záportározó megvalósításához kapcsolódóan 2011 márciusában végeztünk terepbejárást. Az országosan védett Ludmilla-dűlő szomszédságában, attól kb. 250 méterre, a közút délkeleti oldalán, a patak felé lejtő dombháton neolitikus és bronzkori település nyomait azonosítottuk. A terepbejáráson Hajdú István és Hajdú Melinda vettek részt.

Hidvégardó-Malom-szög
(Szörényi Gábor András)

A Sajó–Bódva-völgyére vonatkozó, 2011. év elején kihirdetett vészhelyzet és az ehhez kapcsolódó árvízmentesítések során „azonnali feltárásokat” végeztünk Hidvégardó határában (2011. április 13-án és 27-28-án). A legészakabbi Bódva menti árvízvédelmi töltés, a bódvalenkei szükségtározó gátnyomvonalának építése során néhány faszenes, sötét foltra bukkantunk, bennük szörványos régészeti leletanyaggal. A korábban ismeretlen lelőhely Hidvégardó falu Malom-szög nevű határrészén található. A közel 200 méteren elhúzódó ritkás lelőhely objektumainak zöme kormos, faszenes betöltésű gödör volt, de két vörös folt kemencék jelenlétét is sejtette. A feltárásokon bizonyosodott, hogy az esetek többségében ovális alakú gödröket a 9-10. században, a honfoglalás idején létesítették.

A telep lakói talán helyi szláv, esetleg avar népcsoport tagjai lehettek, akik megélték a magyarok bejövételét. A leletanyag kurióza volt egy teljesen restaurálható, szarvasagancsból készített, szépen díszített só/készsgéttartó (5. kép).

5. kép. Díszített só/készségtartó (Hidvérgardó–Malom-szög)

Szendrőlád-Záportározó (András-tanya)
(Makoldi Miklós)

2011. május 24-27. között Szendrőlád–Záportározó, András-tanya (árvízvédelmi munkákhoz kapcsolódó projekt) területén végeztünk próbafeltárást, ahol a gát területe régészeti negatívnyúltnak bizonyult, viszont a közeli anyagnyerő hely teljes területén neolitikus telepnyomait találtuk.

Szögliget-Szádvár
(Gál-Mlakár Viktor)

2011 augusztusában a Szádvárért Baráti Kör és a miskolci Herman Ottó Múzeum közös összefogásával megvalósulhatott Szögliget–Szádvár első, kisebb léptékű régészeti kutatása. A közel félszáz önkéntes részvételével lezajlott egy hetes ásatás alatt hét kutatóárok megnyitására volt lehetőségünk. A vár egykori főkapujának területén, a jelenlegi kapuépítmény síkjától eltérő tájolású, visszabontott négyszögletes épület részleteit tártuk fel. A várudvar déli felében húzott kutatóárokból tett rétegmegfigyeléseink bizonyították a vár Ár-

pád-kori (13. századi), valamint ennél jóval idősebb (a középső neolitikus bükki kultúrához kapcsolható) megtelepedésének nyomait.

A keleti oldalon elhelyezkedő Német bástya előterében nyitott szelvény területén, a bástyához kapcsolódó épületek alapfalai, valamint egy 17. századi, téglából épített, mintegy 1 méter átmérőjű sütökemence platnija, és részben felmenő falai kerültek felszínre.

A Külső vár északi részében, Szádvár egyik különlegességének számító „Csiga”, fogadóállomásának kutatására nyitottunk árkot. Feltártuk a „Csiga” felsővári kapujának részletét, egy mögötte lévő faragott sziklafelszínt, de épületre utaló nyomok nem kerültek elő.

A középső vár rondellájának, a Lisztes bástyának az északi végében kezdtük meg a külsővár és középső vár kapujának kutatását. Feltártuk a védmű északi falának lezárását, illetve ennek belső területén 8 db nagyméretű, talán az egykori kapuszerkezethez köthető faragott kőelemet bontottunk ki.

(A Herman Ottó Múzeum régészeti kutatásai 2011-ben / Összeállította: Hajdú Melinda = A Herman Ottó Múzeum Évkönyve LI. Miskolc. 2012. 127-140. old.)

Fóris Ákos

Parlamenti képviselőválasztások az edelényi választókerületben (1920-1947)

Bevezetés

„Ünnepelni, temetni, választani a legszebben, legimpozánsabban, és a legizgalmasabban tud a magyar”¹, írta egy lap 1926-ban. Az első népképviselői országgyűlés óta harminchét alkalommal járult Magyarországon a felnőtt lakosság kisebb, majd egyre nagyobb hányada a szavazatszedő bizottságok elé, hogy ott „nyilvánosan”, majd titkosan gyakorolja állampolgári jogát. Ebből a harminchét választásból nyolccal, a Horthy-rendszer hat illetve a koalíciós időszak két választásával fogok a dolgozatom során foglalkozni.

Ugyanis ez a nyolc választás különösen fontos a modernkori Magyarország történetének megértéséhez. Az 1918-1920 közötti zűrzavaros viszonyokat követően megszületetik a modern és független magyar állam, mely területeinek döntő többségét elveszti. A dualizmus parlamentjét uraló pártok eltűnnek a történelem süllyesztőjében. A választásokon megszerzett többségi mandátum egyik legfontosabb alappillére a két világháború közötti ellenforradalmi rendszernek, melynek megőrzéséhez minden törvényes és azon túli eszközt felhasznált a baloldali, majd jobboldali ellenzékkel szemben. 1945 és 1947 között a polgári többségű törvényhozás egyetlen gátja az egyre agresszívabb „szovjetizálási” kísérletek, az 1947-es választások körülményei és a választást követő események az elkövetkező négy évtized államszocialista berendezkedését valósítja meg.

Vizsgálatom során az országos választások egy kis szeletével, egy vidéki választókerület és járás parlamenti képviselőválasztásait követem figyelemmel 1920 és 1947 között. Ebben a műben alapvetően három nagyobb témakört vizsgálva kívánom bemutatni Edelény és környékének parlamenti választásait. Az első fejezetben a választási környezetet mutatom be. A második fejezetben a választási mozgalmat taglalom a választókerületben, csomópontokba sűrítve – je-

¹ Magyar Jövő, 1926. november 21.

lőltállítás, ajánlóívek – illetve a kampány legfontosabb faktorait – a közigazgatást és az egyházakat – vizsgálom meg. Végül a munkám hátralévő részében magával a választással, illetve annak következményeivel foglalkozom, főleg arra a problémára fókuszálva, hogy mennyire tükrözik a lakosság illetve a választópolgárok valós akaratát a megszületett eredmények.

Az edelényi választókerület

Az edelényi választókerületnek a vizsgált időszak nagy részében – nyolc választásából öt választás erejéig – az 1914. évi XV. törvény végrehajtása kapcsán 1914. március 31-én kiadott 1914. évi 55000. sz. BM rendelet határozta meg. „Országgyűlési képviselőválasztókerületek részletes beosztásának közzétételéről” címet viselő rendelet felsorolja a 39 települést, amely az edelényi választókerület alá tartozik. Ez a 39 település megegyezett az 1910-ben kialakult – és kisebb változással 1950-ig fennmaradó – edelényi járás területével. Mivel a vármegyét nem érintette területi elszakadás a trianoni békeszerződés végett, így nem volt szükséges a választókerület területének megváltoztatása, ezért a 1922. évi 3100. sz. ME rendelet helybenhagyta a fentebb említett szabályozást, s ez a rendelet meghatározó maradt egészen az 1938-as választójogi szabályozásig.

A választókerület területében változás a 1938. évi XIX. törvény következtében állt be, ugyanis az eddigi 199 egyéni kerület számát 135-re csökkentette, ezáltal értelemszerűen választókerületeket kellett megszüntetni. A választójogi törvény – politikai okok miatt² – nem szabályozta a választókerületek nagyságát, mindössze vármegyéenként rendelkezett az országgyűlési képviselők számáról (a Borsod-Gömör és Kishont k. e. e. vármegyében). Az 1939. május 3-án a Budapesti Közlönyben közzétett 1939. évi 264. sz. BM rendelet értelmében az edelényi választókerülethez csatolta a gömör-kishont megyei putnoki választókerület néhány települését, ezzel a választókerületben 55 község választhatta meg képviselőjét.

A háborút követően az ország 25 törvényhatóságából 16 választókerületet hoztak létre, ahol a választópolgár az adott megyei listára

² Parlamenti képviselőválasztások 1920-2010, 187. p., 196. p.

szavazhatott. Ezzel a választás inkább pártokhoz, mint személyekhez kötődött, illetve elveszítette választókerületi székhely státuszát Edelény. Viszont az eredményeket így is járások szerint összesítették. Az 1945 és 1950 között fennálló közigazgatás alapján Borsod-Gömör vármegye 8 járásra tagolódott, amelynek egyik központja Edelény lett³. A járás területe a korábbi állapothoz képest annyiban módosult, hogy Sajókaza községet a sajószentpéteri járáshoz csatolták⁴. Tehát az edelényi választókerület vizsgálata során az edelényi járást kell figyelembe venni.

Választási küzdelmek Edelényben és környékén

1. A jelöltállítás

A választások megnyerése érdekében egyik legfőbb eleme a pártok harcának a megfelelő jelölt indítása, kiválasztásánál pedig fontos szempont, hogy a választók ismerjék, személyéhez tisztelettel vagy más pozitív módon viszonyuljanak. Ám fontos volt az a szempont is, hogy a párthoz lojálisak legyenek. Természetesen a jelölt személyének fontosságát csak az egyéni kerület esetében vizsgálhatjuk, mivel a listán szereplőket a választók nem ismerhették közelebbről, sokszor nem is megyebeli képviselő indult a megyei listán.

Az 1920-as választáson, bár a kisgazdapárt Nagyatádi vezette frakciója csak Lovász Jánost, a boldvai Hangya megszervezőjét támogatta, majd január 11-én hivatalos jelöltje is lett a pártnak a kisgazdák megyei pártválasztmányának döntése alapján,⁵ több párttársa is meg kívánta méretetni erejét a „hivatalos” jelölttel szemben. Jelöltként jelent meg Kachelmann Ernő. Kachelmann a választás idején a Nemzeti Szövetség helyi elnöke volt és Gömbös emberének tartották. Másik jelölt OKGFP részéről Zsóry Barnabás, a budapesti biztosítási intézet igazgatója⁶ volt. Mint beosztása is mutatja, nem helyi ember, valószínűleg a megyében befolyásos Zsóry-famíliára – ekkor Zsóry György volt az alispán – kívánt hagyatkozni a választási küz-

³ Hajdú Imre: *Fecsegő demokrácia?*, 7. p.

⁴ Hubai László: *Magyarország XX. századi választási atlasza*, CD-ROM.

⁵ Tóth Pál: *Az első „titkos szavazásos” választás története*, 57-58. p.

⁶ *Reggeli Hírlap*, 1920. január 8.

delem során. Végül nem adta be ajánlásait. Polonkay András⁷ szendrőládi 480 holdas birtokos, egykori testőr őrnagy, a szendrőládi kisközgazdaszervezet vezetője – valószínűleg a környék legerősebbnek tartott kisközgazdaszervezetére és korteseivel „megdolgozott” Szendrőládra és környékére alapozva – is jelöltette magát a KNEP színeiben. Bár a miskolci szocialisták jelölő nagygyűlésén Csapó Sámuel is jelölték,⁸ a MSZDP bojkottja miatt nem indult⁹.

1922-ben jelentős számú jelölt kezdte meg kampányát a megyében, amit március elején így fogalmazott meg a helyi sajtó „jelölt van bőven (...) minden kerületben 10-12”¹⁰. Május 7-én Lovász egy interjúban 4 polgári és egy szocialista jelölről szól¹¹. Polgári jelöltként lépett fel Szémán István szuhakállói görög katolikus menekült lelkes¹², címzetes kanonok¹³ – aki eltérő források alapján vagy a Keresztény Nemzeti Egyesülés¹⁴ vagy az Andrassy-Friedrich Párt¹⁵ jelöltje – illetve Zehmann János Haller-párti jelölt¹⁶. Lovásznak nem valósult meg május eleji jóslata, miszerint pótválasztáson dől el majd az edelényi mandátum sorsa¹⁷, ugyanis Zehmann május 22-én lépett

⁷ A jelölt neve források szerint változó. A helyi sajtó az alábbi neveken említi: Reggeli Hírlap: 1920. január 8-án Koronkay Endre, 1920. január 20-án Polonkay Endre, 1920. január 28-án Polonkay András; Miskolci Napló: Polonkay Endre; A Falu: Palankay Endre; Tóth Pál tanulmányában Polonkay Andor nevet használja; én Hubai László adatbázisa alapján az András nevet fogom használni

⁸ Reggeli Hírlap, 1920. január 14.

⁹ Tóth Pál: Az első "titkos szavazásos" választás története, 57. p.; Miskolci Napló, 1920. január 20.; Egy tanulmány szerint „a hatóságok terrorja és a kisközgazdák demagógiája miatt” nem tudtak részt venni választási küzdelemben a szociáldemokraták In: Tóth Pál: Az 1920-as nemzetgyűlési választások története Miskolcon,

¹⁰ Magyar Jövő, 1922. március 1.

¹¹ Magyar Jövő, 1922. május 9.

¹² Magyar Jövő, 1922. május 9.

¹³ Reggeli Hírlap, 1922. május 27.

¹⁴ Reggeli Hírlap, 1922. május 27.

¹⁵ Magyar Jövő, 1922. május 27.

¹⁶ Magyar Jövő, 1922. május 25.

¹⁷ Magyar Jövő, 1922. május 9.

vissza¹⁸, s Szémán sem adta le „oly kevés” aláírást tartalmazó íveit¹⁹. A szociáldemokraták első jelöltje a megyei sajtó szerint Batta János okleveles mérnök lett március elején²⁰, de véleménye szerint a jelölése „Nemzeti Polgári Párt programja alapján áll”, így ezt nem fogadja el²¹. Csóka Vendel az MSZDP zászlaja alatt meg tudta legalább szervezni a szükséges ajánlásokat, de a szavazatoknak csak alig több mint egynegyedét sikerült begyűjtenie.

Az ellenzék csődjét az 1926-os választás hozta, amikor már egy ellenzéki jelölt sem volt képes az indulásra. Az edelényi választókerületben november 16-án Rubényi Kálmán erdőfőtanácsos a keresztény gazdasági párt programjával jelezte indulási szándékát,²² illetve vitéz Sárkány Sándor disznóshorvái földbirtokos keresztény kisgazda programmal lépett fel²³, felmerült dr. Szémán István neve keresztény gazdasági vagy fajvédő indulóként²⁴, de a megye többi ellenzéki jelöltjéhez hasonlóan nekik sem sikerült a megfelelő számú ajánlást összegyűjteniük. November 24-től már csak egységes pártiak harcáról tudósítanak a választókerületben. Érdekes harc bontakozott ki a kormánypárton belül, ugyanis Lovász János 1920-ban megszilárdult helyzete megingott az Egységes Párt berkein belül. 1926 nyarán elterjedt az a hír a választókerületben, miszerint Lovász nem kíván az

¹⁸ Magyar Jövő, 1922. május 25.

¹⁹ Magyar Jövő, 1922. május 27.; Szémán visszalépése mögött politikai alku is állt, ugyanis az egzisztenciálisan megroppant – a csehszlovákok a Klebelsberg által irányított ún. rutén-akcióban való részvétele miatt kiutasították, a nemzetiségi minisztérium megszűnőben volt (1922. október 27-én szűnt meg) – lelkész Bethlennel és a VKM-mel is felvette a kapcsolatot egy új pozíció ügyében, arra hivatkozva, hogy „főispán úr öméltósága (...) biztosított arról, hogy megfelelő új, végleges kinevezéssel, s címmel tudja honoráltatni a kerület kívánatos békéjének előmozdítását”. Végül 1922-ben a VKM-hez kerül, 1925-ben a miskolci apostoli kormányzóság általános helynöke és fő tanfelügyelője Bővebben I. Donáth Péter: A magyar művelődés és a tanítóképzés történetéből: 1868-1958, 61-80. p.

²⁰ Reggeli Hírlap, 1922. március 7.

²¹ Reggeli Hírlap, 1922. március 30.

²² Reggeli Hírlap, 1926. november 17; 19-én küldöttség is felkeresi szándékának megerősítése végett In: Reggeli Hírlap, 1926. november 20.

²³ Reggeli Hírlap, 1926. november 18.

²⁴ Reggeli Hírlap, 1926. november 19.

új parlament tagja lenni, s ezt a hírt nem is cáfolta, s rögtön meg is jelent két jelölt is egységes párti programmal. Az edelényi ügyvéd, Farkas Gyula már a nyár óta szervezkedett ennek érdekében, miután – vagy indokul – „a kerületnek egy népes küldöttsége (...) a leghatározottabb formában felajánlotta a kerület jelöltségét”. Ugyancsak „erősen megszervezett pártról” tudósít a sajtó Kun András galvácsi földbirtokos esetében is²⁵, aki Lovász hivatalos jelöltségére eláll a választási harctól, de az edelényi ügyvéd nem²⁶.

Két mandátum múltán Farkas egészségügyi állapotára való hitvatkozással nem indult 1935-ben, de valószínűbb, hogy a Gömbös-kormányzat kritikája miatt kellett otthagynia a parlamenti padsorokat²⁷. Az 1935-ös választáskor egyébként is a képviselők több mint fele lecserélődött²⁸. Utódjáról, báró Radvánszky Kálmánról már az 1935-ös választás során bebizonyosodott, hogy nem megfelelő a pályára²⁹, így 1939-ben helyette a választókerület nélkül maradt vitéz Martsekényi Imre indult.

Az 1930-as évekre viszont újjáéledt az ellenzék. Ez köszönhető a gazdasági világválság miatt a kormány iránti bizalmatlanságnak, illetve az Egységes Pártból kilépett kisgazdák újbóli aktivizálódásának. Ezt az időszakot dr. Váczy József független kisgazda jelölt szereplése jellemezte ellenzékiként az edelényi választókerületben. A kisbirtokosi származású FKGP képviselőjelölt a Horthy-rendszer viszonyaihoz képest jó eredményt ért el, s 1939-ben listáról bekerült a Képviselőházba is. Váczy sikerét valószínűleg az hozta meg, hogy az ellenzék is rájött, hogy eredményeket csak akkor képes elérni, ha egy állandó pontot ad a választópolgárok számára. A kisgazdák sikerét

²⁵ Reggeli Hírlap, 1926. november 14.

²⁶ Reggeli Hírlap, 1926. november 16.

²⁷ Például már 1926-os választáson is azt fejtegette, hogy ő nem a Gömbös-féle kereszténységet vallja (Reggeli Hírlap, 1926. december 7.

²⁸ Képviselők Magyarországon I., 210. p.

²⁹ Nem folytatott aktív kampányt, volt, hogy a gyűléseken is nevetség tárgya lett (Például Irotán a „kortesbeszéd közben a bíró azt súgta neki, hogy: „Báró úr, azt tessék mondani, hogy megcsináltassa Rakaca felé az utat”. Báró úr meghallgatta a bírót, csak az volt a baki, hogy nem Rakaca felé, hanem ellenkező irányba, Lak felé mutatott.” In: Stuhán Gyula: Irota története.

bizonyította az, hogy a megye több kerületével szemben nem sikerült a hivatalos jelöltnek összegyűjteni annyi ajánlóívet, hogy a kisgazda jelölt ne tudott volna indulni. Természetesen voltak még ellenzéki jelöltek³⁰ az 1930-as években Váczyt kívül is, de ezek már az ajánlások összegyűjtésénél elvéreztek.

Összességében megállapítható, hogy bár csak a hivatalos jelöltnek volt esélye a győzelemre, az 1930-as évekre aktív politikai szereplővé vált a kerületben az ellenzék is.

Az 1939-es, 1945-ös és 1947-es választás a megyei listát nyújtotta a lakosság számára. Itt a hangsúly a pártokon, és nem a jelölteken volt. Tovább mélyítette a szakadékot a választók és a listák jelöltjei között, hogy nagy részüket nem ismerték, nem is megyebeliek voltak. Az 1939-es kisgazda listán kettő, a választókerülethez köthető személy volt Váczy József és a borsodsziráki kisgazda E. (Elek) Kaczvinszky József személyében. Váczy listáról végül bekerült az 1939-es törvényhozásba, sőt 1944 decemberében a miskolci Korona nagytermében őt is az Ideiglenes Nemzetgyűlésbe választották.³¹ Mind 1945-ben, mind 1947-ben a 15. választókerület listáján szerepeltek az edelényi járáshoz köthető személyek, de egyikük sem jutott be a törvényhozásba³².

³⁰ 1931-ben Ivanics Lajos, Bárczy József és Körösy Sándor. (Reggeli Hírlap, 1931. június 2.) Ezen jelöltek pártállását a megyei sajtó nem taglalja, csak annyit ír, hogy Körösy a Kossuth-párt programját vallja. Ivanics Lajos pártállásáról később, a Reggeli Hírlap 1931. június 9-i számában önjeleltként ír róla, majd 1931. június 13-án arról tájékoztat, mely szerint Ivanics Lajos a Gaál-Gasztón-párt kegyeiért küzd Váczy ellenében.

³¹ Izsák Lajos: A koalíció évei Magyarországon, 1944-1948., 16-17. p.; Magyar parlament 1944-1949, 283. p.

³² 1945 - MKP: 11. Pavelka György földműves (Ládbesenyő); 17. Tömöl Béla kádár (Edelény); FKGP: 18. Gyuricskó Béla kisgazda (Boldva); 29. E. Kaczvinszky József kisgazda (Borsodszirák), 54. Dudás János kisgazda (Szendrő-Csehipusztá); SZDP: 16. Mezősi Sámuel asztalos (Edelény) In: BAZ Lt. IV. 903. 257.d.

1947 - MKP: 19. Nagy Albert bányász üb. elnök (Ormospusztá); SZDP: 22. Kocsárdi Ferenc bányász (Ormospusztá); FKGP: 6. Szakács József kisgazda (Boldva) In: Hajdú Imre: Fecsegő demokrácia?, 113-117. p.

2. Az ajánlóívek

A választói ajánlási ívek összegyűjtésének a Horthy-rendszer választásaiban fontos szerepe volt. „Előválogató” volt a valódi voksolásra, s nemegyszer a kormánypárt nem habozott ezt arra felhasználni, hogy egyhangúvá tegye a kerületet, bár ez az edelényi választókerületben nem sikerült. Ezen kívül ezek összegyűjtése egy kisebb kampánynak felelt meg, több ajánlóív összegyűjtése az adott párt és képviselőjelölt számára fontos presztízsnyeréséget adott.

A korszakban az ajánlás intézménye folyamatosan változott. Az 1920-as választások esetében 1919. évi 5988. ME számú rendelet harmadik fejezetében (17-23. §) szabályozza az ajánlásokat. Ezt a szabályozást váltja fel az 2200/1922. sz. ME rendelet, illetve ennek törvényerőre lépésével az 1925.: XXVII. tc. 62. §. Az 1939-es választásnál a képviselők ajánlására az 1938.: XIX. tc. VIII. fejezete (75-87. §) vonatkozik. A háborút követően az 1945. évi választójogi törvény alapján nem volt szükséges az ajánlás intézménye, az 1947.: XXII. tc. 11. § értelmében azon pártoknak, akik nem indultak az 1945-ös választásokon, azoknak a választást megelőző tizenötödik napig „minden választókerületre nézve ötször annyi választó írásbeli ajánlása szükséges, mint amennyi az illető választókerületben jelölhető személyek legmagasabb száma, legfeljebb azonban háromezer”.

Az ajánlóívekről először az 1922-es választáson esik szó a sajtóban. Ekkor még az ajánlások számának nincs propaganda értéke, a későbbi évekhez képest alacsony a számuk (Lovász János: 2245, Csóka Vendel: 1619³³). Fontos kampányelemmé 1926-ban válik, amikor a nem hivatalos jelölt, dr. Farkas Gyula 3900, Lovász János, a hivatalos képviselőjelölt 2630 jelölést szerzett. Farkas Gyula hívei már a győzelem előszelét látták ebben, de Lovász hívei azt hangsúlyozták, hogy „Lovász János nem forszírozta a maga részéről a fölös aláírások gyűjtését, megelégedett a törvényben előírt mennyiséggel”³⁴, illetve „hogya a választás hátralévő napjáig megfordulhat a

³³ Reggeli Hírlap, 1922. május 25.

³⁴ Reggeli Hírlap, 1926. december 4.

kocka, és Farkasék táborából elhódítanak annyi embert, amennyi a győzelemhez szükséges”³⁵.

Az ajánlóívekért való harc még ádázabb lett 1931-ben. A megye mérvadó, kormánypárti napilapja, a Reggeli Hírlap folyamatosan jelentette a „választási frontról”, hogy a hivatalos jelöltnek hány ajánlóívet sikerült szereznie. Végül két jelölt adta be ajánlószelvényeit: Váczy József kispap 2886, Farkas Gyula 8081 darabot³⁶.

Az ajánlóívek mögötti presztízsharc és a hivatalos jelöltet övező támogatás legfőbb bizonyítéka az 1935-ös választás. Ekkor az alig egy hete jelölt és három napja kampányoló Radvánszky Kálmán 7351 ajánlást szedett össze³⁷! Az 1935. évi „előválogató” érdekessége, hogy mindkét esetben az ajánlások közül közel 1000 darabot érvénytelennek találtak, ugyanis március 23-án báró Radvánszky 8234, Váczy 4325 ajánlóívet adott be³⁸, de Radvánszky részéről 7276, Váczy részéről csak 3409 ajánlóívet fogadott el a vármegye március 26-án³⁹.

1939-ben az – új törvény értelmében – az ajánlások száma csak 50%-kal léphette túl a jelöltséghez szükséges mennyiséget, emiatt a kampányban szerepét is elvesztette. Ezáltal nem is közöl információkat a helyi sajtó az egyéni választókerületek ajánlóíveinek gyűjtéséről. Az 1947-es választások kapcsán semmilyen információnk nincs a választókerület ajánlásaira nézve.

3. Választási kampány kiemelt résztvevői

A./ A közigazgatás kampányszerepe

A Horthy-korszak közigazgatási rendszerét alapvetően a dualizmus végére kialakult rendszer határozta meg. Ugyan az 1929: XXX. tc.-kel korszerűsítették a vidéki közigazgatást – amely képviselőinek

³⁵ Reggeli Hírlap, 1926. december 5.

³⁶ Reggeli Hírlap, 1931. június 21.; Érdekes az összesítés kapcsán, hogy egy forrásközlésben megjelent a borsod vármegyei alispán által írt, belügyminiszternek szóló, június 24-i datálású táviraton Farkas Gyula ajánlásait 2442-re, Váczy jelöléseit 2244-re teszi. In: Források a borsodi és miskolci munkásmozgalom történetéhez, 3.köt., 132-133. p.

³⁷ Reggeli Hírlap, 1935. március. 15.

³⁸ Reggeli Hírlap, 1935. március 24.

³⁹ Reggeli Hírlap, 1935. március 27.

csupán 40%-át választhatták a választópolgárok –, a megyei önkormányzat jogkörét csorbította, hogy mind a karhatalom, mind a járás élén álló főszolgabírók a kormányzatilag kinevezett főispánok alá tartoztak. Habár a községek képviselői maguk választhatták főbírójukat és jegyzőjüket, ezek tevékenysége általában helyi ügyek körül forgott, lojalitás jellemezte őket a fennálló hatalomhoz⁴⁰.

A közalkalmazottaknak a választások alkalmával kötelező módon fel kellett sorakozniuk a hivatalos jelölt zászlaja mögött, meg kellett győzniük a választókat a hivatalos jelölt melletti szavazásra. Fontos munkájuk volt az ajánlóívek összeszedésében. A közigazgatásnak jelentős szerepe volt abban is, hogy az ellenzéki pártgyűléseket „közbiztonságra vagy közegészségre” hivatkozva tiltsa meg⁴¹. Kiemelt fontosságú tény, hogy a jogszabályi előírások számtalan kivételével, egyedi előírásával megnövelte a helyi szervek mozgásterét és diszkrecionális hatalommal ruházta fel a helyi szerveket⁴².

A közigazgatás kapcsán külön szót kell ejtenünk a főispáni tisztségről. A főispán mindenkor a kormány bizalmi emberének számított, a belügyminiszter előterjesztésére az államfő nevezte ki, s mindvégig a belügy vezetőjének volt alárendelve. A főispán felügyeleti és ellenőrzési jogköre kiterjedt a vármegye valamennyi testületi és egyéni szervére, mind az igazgatási, mind pedig az önkormányzati ügyekben, közigazgatási, szervezési hatásköre is egyes kinevezések, helyettesítések, szolgabírók hivatali beosztása erejéig. Már ez is jelentős hatalmat jelentett számára, különösen abból a szempontból, miszerint – Rakovszky belügyminiszter szavaival élve – „főispáni állás elsősorban is politikai jellegű”, egy korabeli szakértő (Magyary Zoltán) a főispán feladatát abban látta, hogy „mint politikai tisztviselőt, a kormány azzal a feladattal is megbízza, hogy a parlamenti többségét biztosító pártnak a vármegyében való szervezetét kiépítse és vezesse”. Kiemelkedő a szerepük abban a tekintetben is, hogy a főispán „az egész kormány, s így ennek révén az államhatalom rep-

⁴⁰ Gergely-Izsák: A 20. század története, 120-123.p. Püski Levente: A Horthy-rendszer, 195. p.

⁴¹ Hubai László: Kampánytörténelem és történelem a kampányban, 66. p.

⁴² Püski Levente: Horthy-rendszer, 105. p.

rezentánsa”, amit a díszes beiktatások is szimbolizálnak, politikai potenciáljukat növeli a helyi társadalom feletti befolyásuk⁴³.

1920 és 1947 között három főispán szolgált a választások alatt. 1920-tól 1922-ig Lichtenstein László⁴⁴ volt a megye főispánja, aki egyes szakirodalmak szerint „saját kérésére vonult vissza”⁴⁵, máshol Gömbös ténykedését kívánják beleláttni, aki a fajvédőpárt későbbi tagját kívánja „beletenni” a pozícióba. Nem tartotta „elég erélyesnek” a korábbi főispánt és a választások sikerét féltette tőle⁴⁶. Vitéz Borbély-Maczkó Emil révén valószínűleg talán az egyik legkarakterszerűbb személyiséggel rendelkező főispán került a vármegye élére⁴⁷.

A választások meghatározó szereplője egész főispáni működése alatt, kiemelten a harmincas években. Ahogy a megyei sajtó fogalmaz, „a főispán fáradtságot nem ismerő tevékenysége az egyik faktora annak a ténynek, hogy Borsod-Gömörben a nép helyesen és jól választ”⁴⁸. A választás előtt a főispán különböző indokokkal – ún. „panasznapokat” tart a választókerületekben, a községi bírónak pedig díszes botokat ad át⁴⁹ – járja a választókerületeket, s ezen alkalmakkor természetesen felszólal a hivatalos jelölt mellett, sőt több alka-

⁴³ Takács Tibor: A főispáni kar társadalmi összetételének alakulása a két világháború közötti Magyarországon, 1031-1036. p.

⁴⁴ Miskolc írásban és képekben, 55-58. p.; 73-76. p.; 81-86. p.

⁴⁵ Miskolc írásban és képekben, 86. p.

⁴⁶ Tóth Pál: Helytörténeti adalékok az 1922-es nemzetgyűlési választások történetéhez, 82. p.; Az igazsághoz hozzátartozik, hogy Lichtenstein karrierje nem tört derékba, egészen a háború végéig fontos pozíciókat töltött be, például 1938-tól Miskolc főispánja volt.

⁴⁷ Életről lásd: Miskolc írásban és képekben, 87-94. p.; Vitéz Borbély-Maczkó Emil húsz esztendeje a magyar közéletben 1920-1940; élete még feldolgozásra vár.

⁴⁸ Magyar Jövő, 1926. december 1.

⁴⁹ Utóbbi éles szakzsmussal veszi tudomásul az ellenzék: „Botokat osztogatott az egész néma hét alatt is Borsod megye főispánja a vármegye községekben. Ne ijedjünk meg, nem „huszonöt botokat”, hanem bírói pálcákat. (...) Arra mindenestre jók voltak ezek a botosztogató gyűlések, hogy ha netán ezek ellenére is bejut valamelyik borsodi egységes párti – NEP – MÉM - MÉP a jelölt, elmondhatjuk róla, hogy botcsinálta képviselő.” In: Magyar Jövő, 1939. május 28.

lommal a „néma héten” agítál a hivatalos jelölt mellett, mely jelöltek természetesen már jelölésükkor is a főispán bizalmát élvezik. Fontos megemlíteni, hogy a főispán a kampányban alapvetően a „szociális főispán” képét kívánta prezentálni⁵⁰.

1945 márciusától 1947 novemberéig a kommunista Oszip István⁵¹ volt a vármegye főispánja. Legfőbb céljait a közellátás megszervezésében és a közeleti tisztaság megteremtésében határozta meg, de érdekes párhuzamot találhatunk Borbély-Maczký tevékenységével. Ugyanis 1947 júliusának végén a kommunista főispán is útra kelt a kormánybiztosság járásaiban, hogy ünnepélyes keretek között az újbirtokosoknak telekkönyvi végzéseket osszon ki, s eközben az új választások kapcsán kijelentette, hogy „a nép vegye fontolóra, mire adja mostan szavazatát, arra a pártra, amely a dolgozók jobb léteért küzd, amely a földreformot lehetővé tette, és amely hároméves tervével megteremtette a jobb élet lehetőségeit”. Az edelényi járásban Jákfalván járt a főispán⁵².

Ugyan nem a közigazgatás része, de vele szorosan összekapcsolódik a karhatalom. 1945. márciusi feloszlataáig az 1881-ben alapított csendőrség látta el a karhatalmi feladatokat vidéken, így a vizsgált választókerületben is. A csendőrség és közigazgatás zökkenőmentes érintkezését a csendőr tisztikarnak a közigazgatás magasabb szerveivel való folyamatos kapcsolattartása biztosította, de a hivatalnoki kar és a tisztikar azonos társadalmi rétegből való származása esetlegesen rokoni kapcsolatai⁵³ is biztosította ezt. Fontos megjegyezni, hogy az őrs teljesen független volt a községi előljáróságtól,

⁵⁰ Ugyanezt találhatjuk a 20 éves jubileumára készített könyvben is (Vitéz Borbély-Maczký Emil húsz esztendeje a magyar közeletben 1920-1940.), meg a valóságban is sokat tett a szociális helyzet javulása érdekében, célja volt a barlanglakások felszámolása. Kampány idején is többször elbeszélgetett a lakosokkal, demonstratív módon megvizsgálta a falu határában a termést. (pl. Abodon 1931-ben; In: Reggeli Hírlap, 1931. június 13)

⁵¹ Miskolc írásban és képekben, 103-108. p.

⁵² Szabad Magyarország, 1947. július 23.

⁵³ Például az egyik edelényi „dinasztia”, Lipták család adta az edelényi őrs vezetőjét.

csak a fősztalabírón keresztül érintkezhettek, mely a választási mozgalom során is megmutatkozott⁵⁴⁵⁵. A csendőrséget többször alkalmazták választási visszaélések véghezviteléhez, amely eseteket egy külön fejezetben taglalom. Általánosságban nem sok adatunk van a csendőrség működésére a választókerületben, csupán az 1931-es választások kapcsán a megyei reakciót ismerjük. A 13. sz. bizalmas vegyesdandár parancsnoksági parancs leszögezi, hogy a „közigazgatási hatóságok egyöntetűen kiemelték a kirendelt csapatok fegyelmezett, céltudatos fellépését” illetve nem merültek fel panaszok sem, de folyamatos hibaként rója fel, hogy több alkalommal is a kirendelt karhatalom részletszolgálatot teljesített az együtt tartásra vonatkozó szabályzati rendelkezés ellenében. Ezt súlyosbította, hogy több helyen tapasztalatlan parancsnokok alatt szolgáltak, esetlegesen 4-5 járőr kiküldésével alig marad egy raj egy kézben, a karhatalom egyes részei tisztetek vezetése alatt álltak, így ez könnyen „időszerűtlen vagy tervszerűtlen fegyverhasználatra” vezethet⁵⁶. Fontos eleme volt még a választási mozgalom felügyelete kapcsán, hogy minden gyűlésről jelentést voltak kötelesek írni, így Eckhardtéről is⁵⁷.

1945-ben is egy átpolitizált karhatalmat találhatunk az edelényi járásban. Karhatalmat kezdetben a kommunisták és MOKAN-szimpatizánsok által szervezett polgárőrség adta, majd a helyi szovjet erők ösztönzésére az oroszul is tudó Kulbács Gyula lett a járási rendőrség vezetője. A rendőrök nagy része átvett polgárőr lett, akik nemegyszer kocsikáztak községről községre Nagy és Suszter Bélával,

⁵⁴ Például a Csóka Vendel 1922 májusában tartott szuhakállói programbeszédét fel akarta oszlatatni a helyi jegyző, de a csendőrség – mivel rendezavarás nem történt – nem oszlatta fel. In: Népszava, 1922. május 15.

⁵⁵ Kaiser Ferenc: A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között, 45-50. p.

⁵⁶ HL. II. 1605. 1.d.; Hasonló tervszerűtlen fellépést láthatunk 1935-ben, amikor egy csendőr abbéli zavaradottságában, hogy a kiscsardagyűlést követően megérkező Eckhardt autójához sietnek a falusiak, fegyvert fog egy öregasszonyra. In: Magyar Jövő, 1935. március 21.

⁵⁷ Ilyen dokumentumot közöl a Rubicon magazin honlapján In: Csendőrségi jelentések. [URL: http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/csendorsegi_jelentesek/] Időpont: 2011. április 27.

„akik az MKP szervezésén fáradoztak”, tehát politikai célokra is felhasználták a rendőrséget. Ugyan később minden párt próbálta saját tagjait elhelyezni a rendőrségben, de nem sok sikerrel⁵⁸.

B/ Az egyházak szerepe a választások során

A Horthy-korszakban a politikában meghatározó erejűek a különböző felekezeti egyházak. Egyházi vezetőik a felsőházban, a kormányzati hatalom alsóbb szintjein a középpapság képviseli egyházának érdekeit. Az oktatás meghatározó szereplői, az elemi népiskolák abszolút többségének fenntartói⁵⁹, Edelény iskoláit is a római katolikus és református egyház tartja fenn⁶⁰. Röviden szólva az egyházak képviselői a helyi elit tekintélyes tagjai, akik támogatása szükségszerű egy eredményes kampány végig viteléhez. Ám egyszerre megoldandó problémát is jelent, ugyanis a fentebb említett heterogén vallású választókerületben politikai kérdések felekezeti is felvehetnek.

A felekezeti kérdés jelentőségéről magából a kampányok alatt elhangzott programbeszédnek során is képet kaphatunk. Az 1922-es választás során Lovász János beszédének egyik kulcsmondata volt az alábbi: „Ne az utat keressük, ami szétválaszt, hanem ami összehoz. Békét kell teremteni felekezeti téren, ne kérdezzük, hogy kinek milyen a vallása, hiszen e tornyon túl egy Isten van, a magyarok istene⁶¹”. 1931-es látogatása során Borbély-Maczkó Emil főispán is fontosnak tartotta felhívni Szendrő „község lakosságát, hogy felekezet nélkül fogjon össze, mert a mai nyomorúság nem tesz különbséget az egyes felekezetek és néposztályok között⁶²”. Megtalálhatjuk a felekezeti kérdésről báró Radványi Kálmán jelöltsége kapcsán is, ugyanis a kormánypárti Reggeli Hírlap szükségesnek tartja leszögezni az új kormánypárti jelölt kapcsán, hogy „felekezeti ellen régóta harcol⁶³”. A helyi kisgazdapárti napilap, a Magyar Jövő publicistái Serédi Jusztinián választási pásztorlevelének passzusait, – „olyan pártok jussanak az Országházba, amelyek szentistváni szellemben,

⁵⁸ Edelény múltjából, 468-470. p.

⁵⁹ Gergely-Kardos-Rottler: Az egyházak Magyarországon, 169-178. p.

⁶⁰ Edelény múltjából, 249-340. p.

⁶¹ Magyar Jövő, 1922. március 12.

⁶² Reggeli Hírlap, 1931. június 11.

⁶³ Reggeli Hírlap, 1935. március 9.

keresztény elvek alapján fognak törvényeket alkotni” – a Kisgazdapártra vonatkoztatják⁶⁴.

Választások során Lovász János kampányaiban mutatkoztak meg legjobban a felekezeti ellentétek politikai vetületei. Lovász Jánosnak már az 1922-es kampány során is gondot okoztak a járást szétfeszítő felekezeti ellentétek. A probléma legfőbb forrása Szémán István szuhakállói görög katolikus lelkész jelöltsége volt, aki mozgósítani kívánta a járás katolikus lakosságát a református egységes párti jelölttel szemben. Ennek egyik példája a Lovász május 7-i kortes körútjának „zavaró incidense”, amikor is a felsőnyárádi plébános vasárnap délelőtti istentiszteletét másfél órával „prolongálta” avégett, hogy a katolikus választókat Lovász programbeszédétől távol tartsa.⁶⁵

A felekezeti ellentétek a választókerületben kétségkívül a református Lovász János és a katolikus Farkas Gyula választási harcában csúcsosodott ki. Már november 21-én az egyik helyi sajtóorgánum úgy tudósít az edelényi választókerületről, mint „azon kevés kerületeknek az egyike, amelyeknek a választói felekezeti szempontokat mérlegelnek a jelöltek személyének kiválasztásánál”. Bonyolítani látszik a felekezeti képet, hogy dr. Szémán Istvánt – immár fajvédőként – illetve vitéz Sárkány Sándor keresztény kisgazda jelölt személye is felekezeti tartalommal rendelkezik⁶⁶, de, ezen jelöltek hamar passzivitásba vonulnak⁶⁷. November végére, december elejére viszont kritikusan kezdenek a felekezeti kérdéshez viszonyulni a sajtóban. Egyrészt, mint „bedobott” kampányfogásként kezdik kezelni a felekezeti kérdést⁶⁸, másrészt Kaczvinszky Tamás borsodsziráki kisgazda azt fejtegeti olvasói levelében, hogy a felekezeti kérdés nem áll a választási mozgalom homlokterében. Példaként említi, hogy a borsodsziráki katolikusok fele Lovász, fele Farkas ajánlóívét szignálta, a protestáns balajtiak meg egyhangúan, Farkast jelölték. Ennek tükrében a felekezeti ellentéteket szítókat „hazaárulónak és a házát megölő gyilkosnak” tekinti⁶⁹.

⁶⁴ Magyar Jövő, 1939. május 17.

⁶⁵ Magyar Jövő, 1922. május 9.

⁶⁶ Reggeli Hírlap, 1926. november 21.

⁶⁷ Reggeli Hírlap, 1926. november 23.

⁶⁸ Magyar Jövő, 1926. november 30.

⁶⁹ Magyar Jövő, 1926. december 2.

Természetesen szükséges megvizsgálni, hogy található-e összefüggés a 1926-os választás eredménye és a felekezeti megoszlás között. Egyrészt kerületi szinten a katolikus jelölt nyert, ami kifejezi a felekezeti többséget, de nem elégséges érv s ezért érdemes megvizsgálni a községek felekezeti megoszlását. Lovász nyolc településen (Borsodszirák, Dövény, Felsőkelecsény, Felsőnyárad, Lak, Martonyi, Sajókaza, Ziliz) szerezte meg a szavazatok több mint felét, amelyekből öt református többségű, kettőben jelentős református népesség él, míg egy település közel 90%-a római katolikus. Tehát valószínűleg szerepet játszhatott a felekezeti identitás a képviselőválasztáskor, de nem elsődleges szempontként.

A választókerület egyházi személyiségeinek magatartását az 1930-as években alapvetően a kormányzati hatalomhoz való lojalitás jellemezte. 1931-ben a helyi felekezeti közösségek vezetőinek kiemelkedő jelentőségük van a kampányok során. Szuhakállón a rudolftelepi bányagazgató társaságában szónokolt a helyi görög katolikus lelkész⁷⁰. A hivatalos jelölt június 7-i kampánykörútján a római katolikus esperes vezetésével „megjelent Szendrő és szomszédos választóinak hatalmas serege”, Szuhogy „Suha Pál katolikus plébános vezetése alatt vonult fel”, Rudabányán Csíky református lelkész nyitotta meg a gyűlést⁷¹. A vármegyei főispán látogatása alatt Szendrőben a római katolikus, református és izraelita egyházak lelkészeit fogadta⁷².

1939-ben a főispán körúttjakor Múcsonyban ifj. Vaskovich Antal görög katolikus főesperes, Hangácson Mikola István református lelkész és Korenkó Bertalan plébános, Szendrőn Marschalkó Bertalan református lelkész és Medgyessy Imre plébános⁷³, Sajókazán Béres Árpád lelkész és Varga Lajos református lelkész fogadja⁷⁴. De nemcsak a főispánnal szemben voltak lojálisak, hanem a kormánypárti képviselők gyűlésein is megjelentek, így például Martsekényi múcsonyi gyűlésén felszólalt a helyi főesperes⁷⁵.

⁷⁰ Reggeli Hírlap, 1931. június 6.

⁷¹ Reggeli Hírlap, 1931. június 9.

⁷² Reggeli Hírlap, 1931. június 11.

⁷³ Magyar Élet, 1939. május 25.

⁷⁴ Magyar Élet, 1939. május 28.

⁷⁵ Magyar Élet, 1939. május 17.

Az edelényi választókerületben viszont az egyháziak egy része inkább az ellenzéki kisgazdákat támogatta. 1931-ben nem jelent meg több község – Abod, Viszló, Rakaca stb. – lelkésze a főispán panasznapjain⁷⁶, illetve egy Borbély-Maczky Emil által a belügyminiszternek írt levélben Váczy legfőbb támaszát a görög katolikus papságban és tanítószágban határozza meg⁷⁷.

Meg kell említenem, hogy az antiszemitizmus, mint kampánytéma kétszer jelent meg a Horthy-korszakban. Egyrészt 1926-ban állítólag Lovász hívei a kerület zsidóinak körében azt híresztelték, hogy Farkas „intrázigens ébredő és már a békében is antiszemita volt”, míg a nem zsidók körében a nem hivatalos jelölt állítólagos zsidó nagyatyjáról beszéltek⁷⁸. Másrészt az 1939-es választás során mind a kormányoldal, mind a kisgazdák reagáltak a meghozott zsidótörvényekre, többször elég durva antiszemita hangnemben is⁷⁹. 1945-öt követően az antiszemitizmus, mint a bűnös múlt egyik szelete jelent meg, Marosán György szólalt fel gyakran az antiszemitizmus ellen a különböző megyei gyűléseken⁸⁰.

A háborút követően súlyos csapások érték az egyházat. Lelkészeik haltak meg a háború során, az egyházi épületek jelentős része háborús sérülést szenvedett. A katolikus egyház 800 ezer holdjából

⁷⁶ Magyar Jövő, 1931. június 16.

⁷⁷ Források a borsodi és miskolci munkásmozgalom történetéhez, 3. köt. 135. p.

⁷⁸ Reggeli Hírlap 1926. december 10.

⁷⁹ Például a Magyar Élet az alábbi jellemzést adja a kerületről: „Az edelényi választókerület, amelynek lakossága évek óta a legelkeseredettebben nézi a zsidóinváziót, ami a kerülethez tartozó egyes községekben állandóan erősödött, nagymértékben tudja értékelni a kormány erélyes állásfoglalását a zsidókérdésben és tudja, hogy milyen veszélyt és idővesztést jelentett a többi pártoknak az állásfoglalása, amivel a zsidókérdésnek a megoldását elodázní igyekeztek.” In: Magyar Élet 1939. május 20.

„Egyedül Eckhardt Tibor és pártja szállt szembe a zsidó tókéval” – Magyar Jövő címlapján lévő cikk. In: Magyar Jövő, 1939. május 27.

⁸⁰ Marosán György beszéde az SZDP vármegyei titkárainak konferenciáján: „Ahogy szembeszálltunk 1945-ben az antiszemitizmussal, úgy szembeszállunk, most az antikommunizmussal – akárki csinálja. Mind a kettőt fasizmusnak tekintjük.” In: Felvidéki Népszava, 1947. július 16.

80 ezer, a református egyház 102 ezer holdjából 60 ezer hold maradt az egyház kezelésében⁸¹.

Az egyházak ennek ellenére is integráns részei maradtak a választási folyamatnak. Leghíresebb tettük az 1945-ös pásztorlevél kiadása⁸², de jelentős volt agitációs tevékenysége egészen a választás napjáig⁸³. A FKGP-nek sikerült legjobban felhasználniuk az egyházakat a kampány során. Az edelényi járásban lévő egyik első gyűlésükkor, „búcsú ünnepe alkalmából” zászlót avattak Nyomáron, amelyet megáldottak és beszédet mondott mind a római katolikus plébános (Eperjessy Dénes), mind a református lelkész (Mikola István)⁸⁴.

Problematikusabb volt a viszony a baloldali pártok és az egyházak között. Ugyanis az MKP a két választás között egyfajta kettősséggel viseltetett az egyház iránt, miszerint egyrészt az alsópapságot is igénybe kívánták venni a laikusok megnyerése érdekében, másrészt eltökélt célja, hogy az ekléziát gyöngítse, a nők és a fiatalok megszervezésekor felmerülő akadályokat (pl. KALOT) lebontsa⁸⁵. A helyi egyházak megnyerését célozzák például a „rohambrigádok”, amelyek az elszegényedett hívek az elégtelen anyagi forrásai miatt ki nem javított háborús károkat szenvedett egyházi tulajdonú épületeket javították meg. Az edelényi járásban például a szuhogyi templomkapun végeztek javításokat a falujáró rohamcsapatok⁸⁶. Talán ennek is betudható, hogy kommunista rendezvények tagjaiként is szerepeltek

⁸¹ Gergely-Kardos–Rottler: *Az egyházak Magyarországon*, 208-210. p.

⁸² Megjegyzendő, hogy 1947-ben bár Mindszenty kijelentette, hogy „bármiféle pártnak a kifejezett támogatásától” tartózkodik, mégis egy bizalmas körlevélben a helyi papságot a négy polgári párt támogatására szólította fel. In: Izsák Lajos: *A Keresztény Demokrata Néppárt és a Demokrata Néppárt*, 94-95. p.

⁸³ *Parlamenti választások 1920-2010*, 235. p.; Vida István: *Az 1945-ös választások és a Független Kisgazdapárt*, 191-192. p.; *Hatása a megyében is jelentős volt.* In: Újlaki Péter: *Adalékok az 1945-ös nemzetgyűlési választások történetéhez Borsod, Abaúj, Zemplén megyékben*, 217-218. p.

⁸⁴ *Miskolci Hírlap*, 1945. június 26.

⁸⁵ Sándor István: *Az MKP és a katolikus egyház viszonyáról Borsod megyében 1945-1948 között*, 198. p.

⁸⁶ Sándor István: *Az MKP és a katolikus egyház viszonyáról Borsod megyében 1945-1948 között*, 200. p.

egyházi személyek, mint például 1947. július végén, Jákfalván az MKP mellett szóló főispánt a dövényi református dalárda fogadta magyar kardalokkal, ugyanez év augusztusában a miskolci vasutasok rudabányai kirándulásakor Szepesi Sándor plébános és Kazai József református lelkész istentiszteletet tartott, utóbbi az Isten áldását is kérte a három éves tervre⁸⁷.

A választás

A választási folyamat legfőbb, mégis a sajtóban illetve a szakirodalomban is talán a legkisebb publicitást kapó eseménye maga a választás napja. Sajnos kevés információnk van arról, miképp zajlott egy ilyen választás az edelényi választókerületben a taglalt időszakban. Jelentősebb, a hivatalos közegek választási szervezését bemutató iratanyag csupán 1926-ból található a választókerületre vonatkozólag, így ennek példáján kívánom prezentálni, hogy miképp is folyt le a választás az edelényi járásban⁸⁸.

1926-ban az edelényi választási bizottság elnöke dr. Nagy Barna lett, akinek kinevezését a Farkas párti Reggeli Hírlap is üdvözölte. November 20-án jelölték ki a választási biztost és helyettesét, dr. Szilágyi Antal kir. tsz. tanácselnököt és dr. Balczer Jenő kir. tsz. bírót, akik mindketten miskolciak voltak. A választási bizottság tagjai és póttagjai között többségben voltak az edelényiek, találunk köztük földművest, földbirtokost, ügyvédet, erdőfőtanácsost, bank- és bányaigazgatót is.

A szavazatszedő küldöttség tagjai döntő mértékben földbirtokosok illetve valamely felekezet – általában református – iskolájában dolgozó tanítók. Jelentős számban találhatunk még református lelkészeket és jegyzőket, de görög katolikus esperest, kántort, gazdatisztet, kereskedőt, kocsmárost, két arisztokratát (gr. Batthyány, b. Radvánszky), nyugalmazott ezredes és bányatulajdonost is.

1926-ban a választások általában a községházán vagy a római katolikus, református esetleg evangélikus iskola épületében zajlottak. Adatunk erre vonatkozólag még 1945-ből van. A választások ebben

⁸⁷ Szabad Magyarország, 1947. augusztus 7.

⁸⁸ A lentebbi választást az alábbi iratanyag alapján mutatom be: B.-A.-Z. M. Lt IV. 903. 1-2. d.

az időben már nemcsak a községházakban illetve az iskolákban zajlottak. Sok szavazókör különböző lakóházakban várta a szavazókat, de otthont adhatnak szavazóköröknek irodák, kereskedő épületek, SZDP, MKP, MADISZ párhelyiségek és olvasókörök épületei, kisajtított kastélyok – vagy inkább kúriák –, illetve kocsmák⁸⁹.

A választások során több kifogásolt és visszautasított személy széles palettáját találhatjuk⁹⁰. Összesen 69 visszautasított és 6 kifogásolt szavazat született a választókerületben

A szavazás általában 6 órakor kezdődött, Szendrőládon meg nem nevezett ok miatt fél 9-kor kezdődött. A választók – 1925: XXVI. tc. 74. § (5) értelmében – „aszerint, amint egyik vagy másik jelöltre szavaznak, egyenlő létszámú külön csoportonként” szavaztak, a csoportok sorrendjéről „a küldöttségi elnök által húzott sors” döntött. Az 1925. évi szabályozás 78. § lehetőséget adott arra, hogy „ha szavazás céljából már legalább hat óra állott a választók rendelkezésére, a szavazatszedő küldöttség elnöke egy órától két óráig terjedhető határidőt (zárórát) tűzhet ki”. Az 1926-os választások alkalmával általában egy órát hagytak, a legkorábban Debrétén (11 órakor 1 órás határidőt rendelt el), míg legkésőbb Rudabányán (6 óra 19 perckor 2 órás határidőt hirdettek) ért véget a szavazás. Szakácsiban nem volt záróra, mert délig mindenki leszavazott, Edelényben pedig 6 óra 20 perckor is elfogadtak szavazatot annak ellenére, hogy hivatalosan 6 órakor véget ért a szavazás.

Az edelényi választási bizottság a választás napján 8 órakor kezdte meg tevékenységét, s felügyelték a csendben és rendben, zavaró körülmények nélküli választást, esetleg az érdeklődő újságírók tele-

⁸⁹ B.-A.-Z. M. Lt IV. 903. 257. d.

⁹⁰ 1926-ban sokan voltak olyanok, akik elmentek választani, de 1922-höz képest elvesztették szavazati jogukat. Nem egyszer történt olyan, hogy valaki már egyszer szavazott. Többször adategyeztetési gondok miatt utasítottak vissza szavazót, ugyanis vagy más néven volt felvéve, voltak életkorbeli egyeztetési problémák is – például egy 27 éves férfinak a névjegyzék szerint 74 évesnek kellett volna lennie –, de talán a legérdekesebb özv. Juhász Jánosné esete, akinél esetében azt kifogásolták, hogy él még a férje. Egy embert egy korábbi elzárása miatt utasítottak vissza, míg Alsótelekesen Forgács Andrásné Lovász Jánosra adott szavazatát semmisítették meg, mert Farkas Gyulára akart szavazni, de elvétette.

fonon feltett kérdéseire kellett válaszolniuk⁹¹. Az első jegyzőkönyvek negyed 5-kor érkeztek be Borsodból, este 9 órára 11 település jegyzőkönyve érkezett meg a választókerület székhelyére. Másnap, december 11-én 11 óráig várták a szavazókörök eredményeit, de Felsőnyárad, Felsőkelecsény és Dövény jegyzőkönyvei csak késve, 12:35-kor érkeztek meg. A hivatalos okmányok beérkezését követően a választási elnök és biztos a bizottság tagjai és bizalmi egyének jelenlétében megállapította a választás eredményét, amelyet délután 5 óra 30 perckor ki is hirdettek.

Érdemes megvizsgálni, hogy milyen okokkal nem járultak a szavazatszedő bizottság elé a választópolgárok, ugyanis az edelényi választókerületben a két világháború között, az 1922-es választás kivételével kötelező volt a szavazatszedő bizottság előtti megjelenés. Az 1920-as választás esetében az 1919. évi 5988. ME számú rendelet tizedik fejezete, az 1939-es választás esetében az 1938: XIX. tc. 9. § írja elő a kötelező voksolást. Az legtovább életben lévő 1925: XXVI. tc. 74. § átvette az 1922-es rendelet 73. § szövegét, de ezt az alábbi mondattal egészítette ki: „Minden választó köteles nyilvános szavazás esetében is a választási bizottság előtt megjelenni, még ha szavazni nem is kíván.” Az 1926-os választás példáján megvizsgálva elenyésző számban voltak azok, akik a szavazatszedő bizottság előtt nem kívántak szavazni.

A távollét okait kevés alkalommal közlik 1926-ban. Itt alapvető indokok voltak, hogy fekvő beteg, elköltözött – külön kiemelve az tengerentúlra, főleg Kanadába kivándoroltakat. 1939-ben többen – általában idősek – betegség miatt nem járultak az urnákhoz, jelentős számban hivatalos tevékenység (pl. MÁV, honvédség) miatt nem szavaztak. Akadályt jelentett az egyetemisták, illetve egy szolgálatban lévő detektívnek is a lakhelyétől való távolság, egy halaszthatatlan családi ügy (pl. egy temetés), vagy éppen az áradó Sajó.

A választások során a választókerületi bürokrácia nem mindig működött megfelelően. Egyrészt a névjegyzékekkel több probléma volt, például Edelényben a szavazatszedő bizottság a tavalyi ívet kapta meg ceruzával készített javításokkal. Másrészt több, a szavazatszedő bizottság előtt meg nem jelenésért indított ügy a bürokrácia

⁹¹ Magyar Jövő, 1926. december 11.; Reggeli Hírlap, 1926. december 11.

rossz működése miatt történt. Így 1926-ban a szavazatszedő bizottságok előtt meg nem jelenők jelentős része halott volt. 1939-ben több felszólamlás során is sérelmezték, hogy évek óta elköltöztek s még mindig a régi lakhelyük alapján tartják számon a központi választmánynál⁹².

A választási visszaélések

Az edelényi választókerületben információim szerint egyetlen egyszer sem támadták meg az illetékes hatóságoknál a választási eredményeket⁹³, a lentebb említett választási visszaélésekről való adataim forrása az ellenzéki lapok hírei. Sajnos ez behatárolja e tények megbízhatóságát, nem állapítható meg, hogy mely események valóságok s melyek kortesfogásai az adott ellenzéki lapnak. A megbízhatóság különösen aggályos abban a tekintetben, hogy az 1926-os kampány során a Reggeli Hírlap Farkas Gyula irányában, az 1930-as években a Magyar Jövő a kisgazdák irányában folytatott kampányának lényeges eleme volt, hogy az ellenzék elleni hatósági visszaéléseket kiemeljék.

Az első inzultusokra az 1922-es választásokon került sor. Április közepén az edelényi főszolgabíró megtiltotta a szociáldemokraták számára a párt választási bélyegeinek árusítását, próbálva ellehetetleníteni az ellenzéki párt anyagi bevételeit⁹⁴. Május 7-én a szendrői szociáldemokrata gyűlést akarta megzavarni egy 5-6 fős csoport a szendrői bíró vezetésével „durva és becstelen közbekiáltásokkal”, de nem sikerült⁹⁵. Nem mondható el ez a május utolsó napjaiban az edelényi Vám-vendéglőben történt „sajnálatos támadásról”⁹⁶, ahol – a Népszava szerint – a csendőrség összejátszásával az előadókra, Csó-

⁹² B.-A.-Z. M. Lt IV. 805. 3. d.

⁹³ A különböző jogsértések büntetésére és korrigálására törvényes lehetőséget adtak a hatályos jogszabályok: 5985/1919. ME. sz. rendelet, mind a 2200/1922. ME. sz. rendelet, majd a 1925. évi XXVI. tc. a Közigazgatási Bírósághoz utalta a magtámadott választási ügyet a nemzetgyűléstől. Lásd bővebben: Ruzsoly József: A választási bíráskodás Magyarországon 1848-1948; Püski Levente: A Horthy-rendszer

⁹⁴ Népszava, 1922. április 19.; PIL 683.f. 5/76

⁹⁵ Népszava, 1922. május 9.

⁹⁶ PIL 683.f. 5/76

ka Vendelre és Popovics Lajosra, egy székekkel, „husángokkal és bicskával fölfegyverzett társaság” támadott, akik elől az előadók csak nagy erőfeszítések árán tudtak elmenekülni⁹⁷. Ezzel párhuzamosan állítólag Radvánszky a földjein dolgozó munkásokat fenyegette meg állásuk elvesztésével, amennyiben nem írják alá Lovász ajánlóívét. Több esetben is megtörtént – mint például Lakon –, hogy a gyűlés bejelentőit berendelték a községházára, ahol a jegyző ennek visszavonására kényszerítette a jelenlévőket⁹⁸. Ha nem ért célt a jegyző, akkor pedig egyszerűen betiltották a rendezvényt⁹⁹. Sajóközán – miután előtte már két ízben is betiltották – több ezer főnyi tömeg előtt jelentették be a főispáni döntést a gyűlés betiltásáról, habár ezt a döntést valószínűleg báró Radvánszky hozta meg¹⁰⁰. Május 31-én több embert letartóztattak ismeretlenségük vagy igazolásuk megtagadása végett. Június 1-jén Nehavicska Miklós diósgyőri munkást vették őrizetbe egységes párti plakátok leszaggatásának vádjával¹⁰¹.

1926-ban ugyan két egységes párti jelölt mérkőzött a mandátumért, a hivatalos jelölt nem restelkedett fellépni a nem hivatalos jelölttel szemben. Bár a Reggeli Hírlap által közölt egyik cikk – „Összesztűzés a szuhakállói választók és a csendőrök között”¹⁰² – egy kocsmai verekedést kívánt átpolitizálni, a választásokon komoly visszaélések történtek. Egyrészt két községben először csak Lovász híveit akarták leszavaztatni, másrészt az egyik nagybirtokos, akinek

⁹⁷ Népszava, 1922. május 30.

⁹⁸ Ez az 2200/1922. sz. M.E. rendelet 57. §-sal való visszaélés.

⁹⁹ Népszava, 1922. május 25.; Források a borsodi és miskolci munkásmozgalom történetéhez, 2. köt. 215. p.

¹⁰⁰ PIL 683. f. 5/76

¹⁰¹ Források a borsodi és miskolci munkásmozgalom történetéhez, 2. köt. 215. p.

¹⁰² A szuhakállói szövetkezeti kocsmában december 3-án este az ott tartózkodó földművesek és bányászok körében szó esett a politikáról, s a kocsmá egyik fele Farkast, másik fele Lovászt kezdte éltetni. Mivel a politizálók „meglehetősen italosok” voltak, a kocsmáros csendőrt hívott. A csendőrök szövetkezeti kocsmában lévőket ki akarták vezetni, melyre válaszul üveg repült a karhatalmisták felé. Ezt követően igazoltatni kívánták a bent lévőket, de egyesek ellenszegültek és „verekezés támadt a csendőrök és a választók között. Végül Bodrocki Istvánt és két társát beakasztották. In: Reggeli Hírlap, 1926. december 5.

semmiféle funkciója nem volt, a szavazatszedő helyiségben tartózkodott 150 cselédjének szavazásakor¹⁰³.

Az 1931-es kampány kezdetén a már az előző kampányokkor is megismert községek, Sajókaza és Lak jegyzői jártak ismét élen az ellenzéki jelölt hátráltatásában. Előbbi településen kidoboltatással hozták nyilvánosságra azt a tényt, hogy csak Farkas Gyula ajánlóívet szabad aláírni, míg utóbbi településen a helyi jegyzőn kívül még két jegyző jelent meg „a nép felvilágosítására”. A hivatalos jelölt kortesei, Váczy ajánlóit is rá kívánják venni Farkas íveinek aláírására¹⁰⁴. Az ellenzéki jelöltet legfőképpen programbeszédeinek elmondásában próbálták megakadályozni¹⁰⁵. Június 17-én az ellenzéki beállítottságú Magyar Jövő hasábjain egy abodi lakos olvasói levele számol be arról, „hogy folyik a választás Edelényben”. Ebben a választási visszaélések sorát írja le, mint miszerint a fegyvertartási engedély megvonásával való fenyegetéssel, egy ezer lelkes településen 5-6 hordó borral kíván előnyösebb pozíciót teremteni a kormánypárt. Folyamatosan szigorították a gyűléstartási engedélyt, így szabad tér után csak zárt térben engedélyezték a gyűlést, majd minden községből 4 választópolgár aláírásához van szükség, amit hitelesített a helyi előljáróság, később ezt a körjegyző nem fogadja el, így 10-15 km-t megtéve kell újra hitelesíteniük az adott bejelentőknek a gyűlés bejelentését is. Ennek ellenére június 14-én, vasárnap, a helyi jegyző két csendőrrel feloszlattatta a rudabányai kiscgazda gyűlést arra hivatkozva, hogy ő erről semmilyen információt nem kapott¹⁰⁶.

Szokatlanul erős terror érvényesült a választások napján is a választókerületben. Mindenhonnan „nagy csendőri nyomásról” értesült a Magyar Jövő publicistája, akik akár „enyhe pofozkodással” is inzultáltak a kiscgazdákra szavazókat. A szavazás helyszínén túl is érvényesült a csendőrség hatalma, így Abodon Sugyel Bertalan tisztviselőt kocsijából sem engedték kiszállni, mivel – a csendőrök szerint – csavargás miatt eljárás van vele szemben és ezért el kell hagynia a községet. Vitéz Várhidy Ferenc tanítót a csendőrök utasították ki

¹⁰³ Reggeli Hírlap, 1926. december 11.

¹⁰⁴ Magyar Jövő, 1931. június.12.

¹⁰⁵ Magyar Jövő, 1931. június 16.

¹⁰⁶ Magyar Jövő, 1931. június 16.

Rakacáról, Kovács Lajos műegyetemi hallgatóra Hangácson egy vendégségben elfogyasztott ebéd alatt tört a csendőrség és szólította fel a távozásra. A választói visszaélésekben részt vett a két legnagyobb járási munkaadó is, így Rudabányán Bíró Pál vezérigazgató, Sajókázán választási elnöki tisztségben lévő báró Radvánszky Kálmán is, aki az ellenzéki jelöltre szavazókat leszamarazta és lemarházta. Hasonló jelenségek játszódtak le Balajton is. Abodon egy választási funkcionárius kijelentette, hogy aki Váczy Józsefre kívánja szavazatát leadni, annak nem engedi meg, ezzel el is érve célját, elhagyták az ellenzékiek a szavazóhelyiséget¹⁰⁷.

Az 1935-ös választás során is hasonló eseményekről tudósít a helyi sajtó. Március 19-én az aznapi kampánykörút utolsó államosaként, Abodon elmondott programbeszéd után a tömeg a Kossuthnótát kezdte el énekelni, amelynek éneklését a karhatalom feje, egy csendőr tiszthelyettes megtiltotta, a gyűlést berekesztette azzal az indoklással, hogy „ne csináljanak cirkuszt”. Ezzel párhuzamosan, az Abodon Váczy elé lovas bandériumot szervező három embert fél 5-től fél 9-ig „vallatták a régi ismert választási módszerekkel”, máshol a kormánypárti plakátok – állítólagos – leszaggatásáért vertek meg embereket. Többször próbálták Váczy ajánlóit arra kényszeríteni a különböző közigazgatási hatóságok, hogy Radvánszky ívét is írják alá.¹⁰⁸ Március 20-a délutánján az edelényi kerületben Eckhardt Tibor boldvai látogatása során az endrődi eseményekhez hasonló viszonyok alakultak ki, szerencsére annak tragikus végkifejlete nélkül. Itt is a kiscgazdaggyűlést követően sem oszlott fel a tömeg, ugyanis az országos politikussal kívánt találkozni. Amikor megérkezett Eckhardt autója, az összegyűltek az autó köré gyűltek s ebben a helyzetben a helyi csendőr egy, az úton áthaladó időss asszonyra fogta a fegyverét arra hivatkozva, hogy „szerinte fenyegető a tömeg”. Végül maga a kiscgazda politikus rekesztette be a gyűlést.¹⁰⁹ Eközben újból éltek a „kortesbor” eszközével – habár állítólag több helyen „a

¹⁰⁷ Magyar Jövő, 1931. június 30.

¹⁰⁸ Magyar Jövő, 1935. március 20.

¹⁰⁹ Magyar Jövő, 1935. március 21.

nép egyhangúlag elutasította”¹¹⁰, – de a politika tárgya lett a boldvai jegyző előtt a halászenszengedélyek kiadása is¹¹¹. Ismét előtérbe került a plakátrongálás vádja az ellenzéki szimpatizánsokkal szemben. Radvánszky plakátjainak bepiszkításának vádjával Obbágy László kispapát, aki rakacai kispapapárti bizalmi volt a választások napján, március 26-án a község házára hívták, ott szembesítették a vádakkal, tiltakozására válaszul a csendőrök „agyba-főbe verték”, majd karpereccel a kezén bekísérték a miskolci ügyészségre. Erről Váczy bejelentést is tett a Belügyminisztériumnak¹¹².

1939-es titkos választásokat megelőzően is tapasztalhattak választási visszaéléseket a választókerület lakói. Már május 12-e előtt a putnoki csendőrőrs feljelentést tett az ellenzéki jelölttel szemben „választási törvénybe ütköző cselekmény miatt”¹¹³. Május 20-án Váczy aznapi kortes körútjának utolsó állomása, a putnoki hat órai kortes beszéd elmaradt, mivel a Vámszálló nagytermét a főszolgabíró hajdúja állta el. Ennek oka, hogy a főszolgabíró jegyzőértekezletét a tanácsterem helyett a nagyteremben kívánta megtartani, így hát a gyűlés helyszínét – amint a hajdú állította – „azt már lefoglaltuk, mert arra szükség van”. Eközben küldöncök járták a települést olyan híreket terjesztve, hogy nem lesz megtartva a kispapák jelölt programbeszéde¹¹⁴. Putnokról is több panasz érkezett. Bár Mogyoróssy Imre másodfőjegyző főszolgabíróvá való kinevezése révén kispapák szimpatizáns járási vezetője lett a járásnak, május 27-én Putnokon lévő listás képviselőjelöltet, Kaczvinszky Józsefet egész nap csendőr kísérte, a putnoki kispapapárt elnökének háza előtt is csendőr állt¹¹⁵.

¹¹⁰ Magyar Jövő, 1935. március 22.; Magyar Jövő, 1935. március 17.; Szendrőt külön kiemeli, ahol „erős iramban folyik az etetés és itatás” In: Magyar Jövő, 1935. március 30.

¹¹¹ Magyar Jövő, 1935. március 23.

¹¹² Magyar Jövő, 1935. március 27.

¹¹³ Források a borsodi és miskolci munkásmozgalom történetéhez, 4. köt. 98-99. p.

¹¹⁴ Magyar Jövő, 1939. május 21.

¹¹⁵ Magyar Jövő, 1939. május 28.

Az FKGP panaszt emelt a kampány alatt a putnoki és ózdi járásbíró mellett az edelényi ellen is a gyűléstartás engedélyezése végett¹¹⁶.

Kompromittálódott a választási végeredmény is, ugyanis jelentős számú érvénytelen szavazat született a kerületben, amelynek nagysága megközelíti a kormánypárti jelölt győzelméhez szükséges voksok számát.¹¹⁷ Ez az állítás nagyon jelentős választási csalásra hívja fel a figyelmet, amelynek lehetőségét nem szabad elvetni. Ugyanis amíg a választókerületben listán 6,4%, egyéniben 5% volt az érvénytelen szavazatok aránya¹¹⁸, ez az arány a hagyományosan ellenzéki beállítottságú Szendrő esetében 15%¹¹⁹. Hasonló események miatt óvták meg Ónodon a választást, ugyanis 549 érvényes kiscgazda szavazatot minősítettek érvénytelennek¹²⁰. Meg kell jegyezni, hogy Martonyiban MÉP 120 plakátjából 30 darabot téptek le ismeretlenek¹²¹.

1945-öt követően csak egy esetben találtam arra vonatkozó adatot, miszerint a központi hatalom a jog határait túllépte vagy annak nevében önkényeskedett. 1945 szeptemberének közepén az edelényi vezető jegyzőt, az FKGP szónokát, dr. Hatvani Viktort „demokrácia ellenes kijelentései”, „a mai kormányrendszer reakciós irányban való megváltoztatását” célzó követeléseit és a szövetséges hatalmak rágalalmazása miatt a rendőrség internálta¹²². Hatvani egyébként később

¹¹⁶ Források a borsodi és miskolci munkásmozgalom történetéhez, 4. köt. 99. p.

¹¹⁷ Magyar Jövő, 1939. május 31.

¹¹⁸ Hubai László: Magyarország XX. századi választási atlasza, 1920-2000. II. köt. 128. p., 132. p.

¹¹⁹ Hubai László: Magyarország XX. századi választási atlasza, 1920-2000. CD-ROM

¹²⁰ Beránné Nemes Éva: Az 1939. évi országgyűlési választások Borsodban, 160. p.

¹²¹ Források a borsodi és miskolci munkásmozgalom történetéhez, 4. köt. 99. p.

¹²² Felvidéki Népszava, 1945. szeptember 18.; Gyűlésein a „tisztá demokrácia erősítésére” hívta fel a hallgatóságot, tiltakozott a Szovjetunióból és Kanadából szállítandó mezőgazdasági termékek ellen, mert kiszolgáltatottá tennék a helyi gazdákat („ne a nép egy kisebb csoportja állapíthassa meg a búza árát, hanem azt a gazda úgy adhassa el, ahogy akarja”). Az MKP lapja még „magának és jóembereinek” való jogtalanul nagyobb mennyiségű takarmány kiutalásáról is tud. In: Szabad Magyarország, 1945. szeptember 19.

biekben is markánsan képviselte antikommunista ellenzékiességét, az 1956-os forradalom során az edelényi események legfőbb irányítója, s megtorlásképpen életfogytiglani büntetést kapott¹²³. Az 1947-es választás kapcsán az edelényi választókerületben megközelítőleg 100 emberrel csökkent a szavazásra jogosultak száma – ami a választókerület 11,5 %-os¹²⁴ kizárási arányát tekintve alacsony –, a szociáldemokraták felső-magyarországi választási biztosa kevesellte a kizártaakat¹²⁵. A híres 1947-es kékcédulás „hadműveletből” az edelényi járársra vonatkozólag nincs információnk¹²⁶.

A választások eredményei

A választási kampány legfontosabb fokmérője a választások eredménye. Viszont a választás eredményeinek értelmezése kapcsán szükséges megvizsgálni azt a kérdést, hogy a dolgozatomban vizsgált időszak alatt – különös tekintettel 1922 és 1935 közötti nyílt szavazások kapcsán – mennyiben tükrözik a választás eredményei a választók akaratát. Valószínűleg azt elfogadhatjuk, hogy – viszonylagosan – szabad választásnak az 1920. illetve az 1945. évi választást tekinthetjük¹²⁷. De a legfőbb problémát az 1922 és 1939 közötti választások adják.

Hubai László egy tanulmányában „imitált választásoknak” nevezi a vidéki kerületek választásait, alapvetően a „nyílt szavazás rendszere, az egyhangú, ellenjelöltek nélküli szavazások magas száma, valamint az ellenzéki jelöltek indulásának gyakori megakadályozása

¹²³ Lásd: Forradalom és megtorlás: Edelényi járás 1956-1957. Szerk.: dr. Hatvani Zoltán. „56-os Bódva-völgyi Munkástanácsok” Közhasznú Alapítvány. Edelény-Miskolc. 2006.

¹²⁴ A választókerületben 332216 választásra jogosult személyből 38298 főt zártak ki. In: Hajdú Imre: Fecsegő demokrácia?, 91. p.

¹²⁵ PIL 283. f. 16/141

¹²⁶ Borsod vármegyében a kommunisták előirányzott célja 12000 hamis szavazat volt, amiből 7000 szavazatot 260 szavazó révén falukban volt leadandó. In: Földesi-Szerencsés: Halványkék választások, 223. p.; Borsodban Diósgyőrből és Mezőkövesdről jeleztek ilyen esetet. In: Hajdú Imre: Fecsegő demokrácia?, 91. p.

¹²⁷ Parlamenti képviselőválasztások 1920-2010, 281. p.

miatt”¹²⁸. Tehát – feltéve Boros Zsuzsanna kérdését – „a választási eredmények viszonylagos egyhangúságának konstatálása, a kormányzó pártok hegemónisztikus uralma a korszak során jelenti-e azt, hogy nem is érdemes vizsgálni a két háború közötti választásokat?”¹²⁹ Erre több szempontból is nemmel kell válaszolnunk. Egyrészt, maga a tény, hogy több párt is indul egy választókerületben – és célja legyen akár csak az ellenzék számára, hogy létüket legitimálja – már nem lehet imitáltnak tekinteni, főleg az 1949 és 1985 közötti választási gyakorlat figyelembevételével.

Másrészt a korban fontosnak tartották, s ez nem csak elvi okokból – történeti folytonosság, nemzeti szuverenitás és nemzeti szuverenitás kifejezése, magyar sajátosságok védelme stb. –, hanem az eredmények szempontjából is. Akár a kormányzó elit, akár az ellenzék komolyan foglalkozott a választásokkal, amit mutatott a képviselő jelölési procedúra nagy hordereje, a sajtóban a választások kiemelt szerepe, pártok készülődése, a kampány hevessége stb.¹³⁰ Különösen azt kell figyelembe vennünk, hogy egyetlen eljárást sem garantálta kormányzat biztos győzelmét, a választási sikerért mindig meg kellett dolgozni.¹³¹ Fontos kiemelni azt is, hogy téves következtetést alapítanánk meg akkor is, ha a választások eredményét egyszerűen torzítottak tekintenénk¹³², mivel nincs információnk arról, hogy vidéki kerületek miképp szavaztak volna titkos körülmények között, a titkos kerületek meg nem relevánsak az eltérő társadalmi viszonyok miatt.

¹²⁸ Hubai László: A politikai akaratnyilvánítás törvényi korlátozása a magyarországi képviselőválasztásokon 1920-1947. 117. p.

¹²⁹ Boros-Szabó: Parlamentarizmus Magyarországon (1867-1944), 275. p.

¹³⁰ Boros-Szabó: Parlamentarizmus Magyarországon (1867-1944), 275-276. p.

¹³¹ Püski Levente: A Horthy-rendszer, 113. p.

¹³² Boros Zsuzsanna az alábbi érveket hozza fel ellene: a kormányon lévők minden rendszerben kedvezőbb helyzetben vannak; az államhatalom politikai szocializációs csatornáin keresztül jelentős hatást gyakorol az állampolgárok világnézeti fejlődésére; baloldali és liberális ellenzéki pártok nem jelentettek reális alternatívát, keresztényszocialista és agrárius irányzatokat a bethleni konszolidáció beépíti és felmorzsolja, kormányzati sikerek a korszakban. In. Boros-Szabó: Parlamentarizmus Magyarországon (1867-1944), 280-281. p.

Mielőtt szemügyre venném az edelényi választókerületben történt nyíltszavazásokat, meg kell vizsgálnunk, hogy a választókerületben a lakosság mekkora hányada szavazhatott a különböző törvényi szabályozások értelmében¹³³. 1920-ból és 1947-ből csak a választásokon résztvettek számával rendelkezünk adatokkal, a választásra jogosultak számáról nem, így csak az 1922 és 1945 közötti választások esetében tudhatunk arányszámot mondani. 1922-ben megközelítőleg az összlakosság 30,8%-a, 1926-ban 26,9%-a, 1931-ben 30,5%-a, 1935-ben 37%-a, 1939-ben egyéniben 27,4%-a, listán a 30,3%-a, 1945-ben közel 53%-a szavazhatott, mely nagyjából megfelelt az országos átlagnak¹³⁴. A nyílt választásokon az országos átlagot meghaladóan, az 1939-es és 1945-ös választásokon az országos átlagot megfelelően gyakorolták szavazati jogukat a választópolgárok¹³⁵.

Fontos kérdés, hogy az edelényi választókerületben a nyílt szavazások alkalmával mennyiben nyilvánulhatott meg a választók akaratára. Természetesen – mint fentebb említettük – semmilyen módszerrel nem adhatunk arra vonatkozólag felvilágosítást, miképp alakultak volna a választási eredmények egy titkos választás esetében. Az edelényi választókerület kapcsán a nyílt szavazás időszakából az 1926-os és 1935-ös választás adatai vannak meg községi szinten. Ebből az 1935-öst érdemes megvizsgálni, ugyanis egyrészt ezen a választáson található ellenzéki párti jelölt, másrészt a szakirodalom ezt a választást tartja a Horthy-korszak legvitatottabb választásának, mivel ezen történt az országban a legtöbb törvénysértés és atrocitás.¹³⁶ Ebben az évben az összes szavazó 43%-a adta voksát az FKGP-re, illetve a járás 39 települése közül 21 településen érte el a szavazatok több mint felét, tehát a választókerület településeinek többségében biztosan lehetőség volt arra, hogy az ellenzéki jelölt megszerezze a szavazatok többségét. Így nem tekinthetjük minden szempontból relevánsnak a

¹³³ L. 1919. évi 5985. M. E. sz. rendelet 1-3 §, 1922. évi 2200. M. E. sz. rendelet 1-6. §, 1925. évi XXVI. tc. 1-8. §, 1938. évi XIX. tc. 19-29. §, 1945. évi VII. tc. 4-5. §, 1947. évi XXII. tc. 5-6§.

¹³⁴ Hubai László: A szociáldemokrata párt részvétele a választásokon 1922-1947, 122. p.

¹³⁵ 1922: 74,06%; 1926: 86,89%; 1931: 90,92% ; 1935: 84,17%;1939E: 87,72%; 1939L: 86,15%; 1945:;92,74%

¹³⁶ Parlamenti képviselőválasztások 1920-2010, 151. p.

„minimax”¹³⁷ elvet, ugyanis az adatok alapján a települések többségén nem a „biztos minimumot” találhatjuk.

A választói akarat korlátozásának gyanújával olyan települések esetében élhetünk, amelyekben kiemelkedően magas a NEP-re adott szavazatok aránya. Itt a NEP hat legnagyobb arányú győzelmét veszem górcső alá¹³⁸, ugyanis ezen a 6 településen született a NEP-re adott összes szavazat közel 42%-a. Ezen települések szorosan kötődnek a bányászathoz – vagy mint Sajókaza esetében – az ipari munkásság mellett cselédek és egyéb mezőgazdasági munkások a meghatározók. Bár azt el kell ismernünk, hogy valószínűleg a békési program nem váltott ki akkora lelkesedést az említett települések körében, mint a választókerület agráriusabb részein, de ez akkor sem indokol ilyen nagyságú győzelmet. Különösen érdekes összevetni ezeket az adatokat az 1939-es titkos listás választás adataival, melyek tanulsága alapján – a választójog komoly szűkítése ellenére – a vizsgált településeken minimum 20%-kal, de Sajókaza esetében 46%-kal csökkent a MÉP-re adott szavazatok száma¹³⁹. Ez alapján megállapítható, hogy nyílt választás esetében az alábbi településeken nagy valószínűséggel nem érvényesülhetett a választók jelentős részének az akarata a munkaadói visszaélések miatt.

A pártok választási eredményeire rátérve 1920-ban a két kisgazda jelöltre esett a szavazatok 76%-a, mely a legnagyobb arányú a megyében (az egyhangú kerületeket figyelmen kívül hagyva). Az 1922 és 1939 közötti választások során alapvetően három pártot, a

¹³⁷ „A kormánypárti (hivatalos) jelöltre leadott voksok demokratikus viszonyok között elérhetetlen maximumot hoztak a hatalomnak. Az ellenzéki jelöltre leadott szavazatok pedig olyan biztos minimumot, amelyekről feltételezhető”, hogy jóval nagyobb társadalmi támogatást akartak.” In: Parlamenti választások Magyarországon, 1920-2010, 10. p.

¹³⁸ A NEP 18 győztes települése közül 12-ben 50 és 67% közötti eredményt ért el Radvánszky, míg 6-ban 79% felettit, tehát figyelemfelkeltő az adatok szóródása során ez a 12%-os köz. Eredmények: Alsótelekes: 79,34%; Disznóshorvát: 83,89%; Kurityán: 84,87%; Felsőtelekes: 85,19%; Rudabánya: 95,62%; Sajókaza: 96,74%

¹³⁹ Eredmények: Alsótelekes: 54,96%; Disznóshorvát: 62%; Kurityán: 64,5%; Felsőtelekes: 60,28%; Rudabánya: 71,5%; Sajókaza: 39,49%

különböző neveken szereplő kormánypártot, az MSZDP/SZDP-t¹⁴⁰, illetve az FKGP-t vehetjük számba.

A kormánypárt – a legtöbb vidéki kerülethez hasonlóan – minden választás alkalmával nyert a választókerületben. 1922-ben 73%-os győzelmével a legnagyobb arányú kormánypárti győzelmet éri el a választókerületben, az 1935-ös és 1939-es választásokon a vármegyei átlaghoz közeli eredményt ér el (1935: 56,8%; 1939E: 57,3%; 1939L: 53,8%). Az 1926-os és 1931-es választás azért különleges az edelényi Egységes Párt számára, mert 1926-ban egyedüliként, 1931-ben másodmagával a mezőcsáti kerülettel az a választókerület, ahol nem egyhangú a mandátum, akkor is, ha az 1926-os választáson mindkét jelölt azonos párt színeiben indult. Az Egységes Párt szavazóbázisa kapcsán érdemes megjegyezni, hogy a bányásztelepülések voltak a legerősebb bázisai a választókerületben a pártnak.

A szociáldemokraták a két világháború között kétszer, 1922-ben és 1939-ben listán indultak. A szociáldemokraták eredménye kapcsán le kell szögeznünk, hogy 1922-ben egy nyílt választókerületben való indulás, 1939-ben a lista állítása volt a cél¹⁴¹. Mind a két esetben – főleg utóbbi esetben a kaució miatt – azért esett a választás az edelényi választókerületre, mert csak olyan kerületben kívántak indulni, ahol a párt komoly támogatásra számíthat. Ilyennek ítélték meg a Borsod-nógrádi szénmedencét, Ózd, Salgótarján és Sajószentpéter centrummal, számítva a peremen lévő Mezőkövesd, Szécsény és Edelény eredményeire is¹⁴². 1922-ben Csóka Vendel a szavazatok 25,85%-t szerezte meg, ami ugyan a vármegyében a leggyengébb eredménynek minősült, de így is jelentős eredmény. Ezzel szemben viszont országosan az egyik legrosszabb eredményét érte el a SZDP az edelényi választókerületben az 1939-es listán, ugyanis mindössze

¹⁴⁰ Az 1939. januári kongresszuson hagyják el a „Magyarországi” jelzót. In Hubai László: A szociáldemokrata párt részvétele a választásokon 1922-1947, 119. p.

¹⁴¹ 1939-ben a SZDP csak Békés, Borsod, illetve Pest megye északi kerületében állított listát a törvényhatósági jogú városokon kívül. In: Hubai László: A szociáldemokrata párt részvétele a választásokon 1922-1947, 131. p.

¹⁴² Hubai László: A szociáldemokrata párt részvétele a választásokon 1922-1947, 141-143. p.

a szavazatok 3,91%-át érte el. Az eredmény érdekessége, hogy a szavazatok 42%-a egy településről, Sajókazáról származott.

Az 1930-ban újjáalakult Kisgazdapárt jelentős eredményeket ért el az edelényi választókerületben. 1931-ben a szavazatok 36,8%-át, majd az 1935-ös és 1939-es választások alakalmával 42-43%-át érték el. Az FKGP sikeres edelényi szereplését tágabb kontextusba helyezve meg kell említeni, hogy amíg a harmincas években az Észak-Dunántúlon, a Balaton-körül és Bács-Bodrogon vezítette szavazóit a kisgazdapárt, addig egyre inkább a Dél-Dunántúl, Kiskunság, Békés és Borsod birtokos rétege kezdte adni a párt szavazóbázisának a zömét, hogy így kialakuljon az Ózd-Karcag-Szeged vonaltól keletre lévő régió, ahol az FKGP 25-40%-ot ér el a választásokon. A választókerület települései közül 21-23 volt kisgazda többségű.

Az 1945-ös választás során az edelényi járásban – az országos tendenciákat követve – az FKGP abszolút többséggel, 59,76%-kal nyert a járásban. A két munkáspárt a szavazatok közel 37%-át szerezte meg, de az országos eredményekkel szemben az MKP (25,49%) több mint kétszer annyi szavazatot kapott, mint az SZDP (11,39%). A NPP az országos átlag alatt, 2,7 %-ot szerzett, a PDP itt is elenyésző eredményt ért el (0,7%). A járási eredmények mellett érdemes megvizsgálni a községi és szavazóköri eredményeket is.

Egyrészt élesen elválnak azon települések eredménye, amelyek a borsodi szénmedence területén fekszenek, azoktól, amelyek ezen kívül. Ugyanis a medencén kívül eső településeken az FKGP megszerezte a szavazatok több mint 80%-át. Ezáltal bár az összes szavazat mintegy harmada született meg, ezen településeken, az összes FKGP szavazatnak mintegy 47%-át szerezte meg itt. Másrészt, a két munkáspárt szavazatainak megoszlásánál azt tapasztalhatjuk, hogy ahol az egyik párt jól szerepelt, a testvérpártja kevés szavazatot szerzett. Így például Kurityánban az MKP 66,1%-ot, az SZDP 9,7%-ot kapott, addig Felsőkelecsényben az SZDP a szavazatok 40%-át, az MKP a szavazatok 11,4%-át szerezte meg¹⁴³. A Nemzeti Parasztpárt alapvetően néhány községnek, Boldvának, Ziliznek, Nyomárnak és Balajt-nak köszönheti eredményét, az összes szavazatuk döntő többsége itt

¹⁴³ Újlaki Péter: Adalékok az 1945-ös nemzetgyűlési választások történetéhez Borsod, Abaúj, Zemplén megyékben, 222. p.

született. Fontos megjegyezni, hogy településeken belül, szavazókörönként is hatalmas különbségek lehettek, így például Múcsony 1. sz. szavazókörzetében a baloldali pártok 43%-ot (11 % MKP, 33% SZDP), a kisgazdák 55%-ot szereztek, addig a 3. számúban már 87%-ot birtokoltak a munkáspártok (53,5% MKP, 33,5% SZDP) a kisgazdák közel 13%-ával szemben.

1947-ben a járásban a két munkáspárt nem tudta jelentős mértékben növelni szavazatai számát (MKP 2%-kal, SZDP 0,05%-kal növelte szavazatainak arányát), így – az ország nagytöbbségéhez hasonlóan – az FKGP felszalámizását követően valamely utódpartja szerezte meg az 1945-ben az FKGP-re szavazók legnagyobb részét. A választókerületi tendenciát követve a választók megvonták a bizalmat az FKGP-től, így az 4,9%-ra marginalizálódott¹⁴⁴, a DNP 3,4%-ot szerzett, Balogh páter partja az 1%-ot sem érte el. Az 1945-ös kisgazda szavazatok nagy részét¹⁴⁵ Pfeiffer Zoltán fémjelezte Magyar Függetlenségi Párt szerezte meg, az összes szavazat 46,38%-át, ezzel Borsod-Gömörben a legjobb eredményt érte el.

Végül a választókerület választásföldrajzi helyzetével kapcsolatban több megállapítást is tehetünk. Egyrészt az edelényi választókerület kapcsán – a Magyarországon meghonosodott politikai kultúrának megfelelően – egyfajta „országgra koncentrációt”¹⁴⁶ vehetünk észre. A Horthy-korszakban a kormánypárt meghatározó túlsúlya, vagy 1945-ben a kisgazdák abszolút győzelme, mindkettő az országos tendenciákat követte. Másik meghatározó régió, mellyel kontinuitást fedezhetünk fel, az Borsod-Gömör vármegye területe. Egyrészt a vármegyében a kontinuitást hordozzák a hasonló társadalmi-gazdasági jegyek (pl. kisbirtokosság túlsúlya), másrészt 1939-től meghatározó a megyei – majd 1945-től választókerületi – listák, ugyanis ezek régióként határolják be 1-1 párt eredményét annak függvényében, hogy mely régiókban indul a választásokon. A vármegye területén belül alapvetően két térség határán, az erős mun-

¹⁴⁴ Több településen kisebb mértékű volt a csökkenés, így például Zilizen majdnem 30%-t ért el.

¹⁴⁵ Volt ahol növelni is tudta. Pl: Rakacaszenden 1%-kal jobb eredményt ért el az MFP, mint az FKGP 1945-ben.

¹⁴⁶ Hajdú Zoltán: A 20. századi magyar parlamenti választások választási földrajzi kérdései, 139. p.

kásmozgalmi hagyományokkal, jelentős ipari munkássággal rendelkező ózdi és sajoszentpéteri járás, illetve a jórészt mezőgazdaságból élő szomszédos dél-borsodi és Abauj-Torna vármegyei járások találhatók, melyek jelentős hatással vannak a választások kimenetelére.

Összegzés

Az Edelény és környékén megrendezett kampányok, választások és ennek eredményei alapvetően az országos sajátosságokat mutatják. Kutatásaim során arra a megállapításra jutottam, hogy ebben a térségben a választások ugyanolyan készülődéssel és hevességgel zajlottak, mint az ország más területén. A pártok helyi szervezetei – a NEP választási utasításának szavait idézve – „egész embert kívánó munkával”¹⁴⁷ segítették jelöltjeiket mind az ajánlások megszerzésében, mind a választásokon a lehető legjobb eredmények elérésében. A közigazgatás és a különböző felekezetű egyházak aktívan résztvettek a választási mozgalomban, tevékenységük jelentősen befolyásolta a választások eredményeit, többször a törvények adta lehetőséget is átlépve. A választásokat az 1926-os nyílt választás alapján fejtettem ki, ahol a választási procedúrára világítottam rá. A választási eredmények kapcsán megállapítható, hogy a megelőző fejezetben ismertetett visszaélések és a törvényi cenzusok ellenére is értékelhetők a két világháború közötti választási eredmények, illetve szóltam a pártok választási eredményeinek kontinuitásáról és ezek összefüggéséről választásföldrajzi szempontból, ezzel teljessé téve a választókerületben született eredmények vizsgálatát.

Viszont munkám zárásaként kell arról is szólnom, hogy bár a történésznek talán elégtelenek az eszközei, forrásai ennek megragadására, de mégis szót kell arról ejtenünk, hogy milyen hatással voltak a választások a járás emberére. A politikát alakító bányaigazgatótól a gyűléseken a jelölt mellett kiálló orvoson át egészen a szétszórt cukorkákért ugró gyermekekig az egész lakosságot mozgósították a választások, ha nem is a klasszikus tömegpárti értelemben. A plakátok, röplapok, kortesnóták, a vásártereken megjelenő szendvicsemberek és rikkancsok, később a hangszóróval felszerelt teherautók képében a járás polgára mindig szembesült a kampánnyal. Ezek a választások

¹⁴⁷ Vonyó József: A kormánypárt és a választások, 1169. p.

nem a dualizmus „régí jó választásai”, ahol „legjobb esetben is egykét kivert zápfog árán jutott el a honpolgár a szavazatszedő bizottság elé”¹⁴⁸, és nem is az azt követő negyven év imitált választásai, ahol a választások során tapasztalható közöny volt a meghatározó. E választásokon megfelelő megfontoltsággal és óvatossággal demonstrálta a térség lakosságának politikai érettségét, melynek beteljesedéseként 1945-ben egyenlő és titkos választás alapján dönthetett sorsáról a járás lakossága.

Bibliográfia

Szakirodalom

- Beránné Nemes Éva: Az 1939. évi országgyűlési választások Borsodban In: Borsodi történelmi évkönyv 5. Miskolc, 1976 147-171. p.
- Boros Zsuzsanna – Szabó Dániel: Parlamentarizmus Magyarországon (1867-1944). Korona Kiadó. Bp., 1999.
- Donáth Péter: A magyar művelődés és a tanítóképzés történetéből 1868-1958. Trezor. Bp., 2008.
- Dobrossy István: Borbély-Maczký Emil. In: Miskolc írásban és képekben 4. Borsod-Abaúj-Zemplén Levéltár, 1997. 87-94. p.
- Edelény múltjából Szerk.: dr. Sági Vilmos. Kiadja az Edelényi Közös Községi Tanács Végrehajtó Bizottsága Edelény 1973.
- Források a borsodi és miskolci munkásmozgalom történetéhez. Szerk.: Román János. 1-5. köt. Miskolc M. Város Tes. VB. Miskolc, 1975-1985.
- Földesi Margit – Szerencsés Károly: Halványkék választás: Magyarország - 1947: tanulmány és válogatott dokumentumok. Kairosz Kiadó. Szentendre, 2001.
- Gergely Jenő – Kardos József – Rottler Ferenc: Az egyházak Magyarországon – Szent Istvántól napjainkig. Korona Kiadó. Bp., 1997.
- Hajdú Imre: Fecsegő demokrácia? – Két választás Észak-Magyarországon (1945-1947. HAJDU-VINPRESS. Miskolc, 1998.
- Hajdú Zoltán: A 20. századi magyar parlamenti választások választási földrajzi kérdései. In: Múltunk, 2006. (51. évf.) 1. sz. 137. p.
- Hubai László: A Független Kisgazdapárt szavazóbázisának regionális változása 1931-1947. In: Hatalom és társadalom a XX. századi magyar történelemben. Szerk.: Valuch Tibor. 1956-os Intézet – Osiris. Bp., 1995. 430-443. p.

¹⁴⁸ Magyar Jövő, 1926. november 21.

- Hubai László: Kampánytörténelem és történelem a kampányban. In: Hol a határ? Kampánystratégiák és kampányetika, 2002. Szerk.: Sükösd Miklós, Vásárhelyi Mária. Élet és Irodalom. Bp., 2002. 48-74. p.
- Hubai László: Magyarország XX. századi választási atlasza. 1-3. köt. 1920-2000. Napvilág. Bp., 2001.
- Hubai László: A szociáldemokrata párt részvétele a választásokon 1922-1947. In: Múltunk, 1997. (42. évf.) 2. sz. 119. p.
- Izsák Lajos: A Keresztény Demokrata Néppárt és a Demokrata Néppárt, 1944-1949. Kossuth Könyvkiadó. Bp., 1985. (Négy évtized)
- Izsák Lajos: A koalíció évei Magyarországon, 1944-1948. Kozmosz Kv., Bp., 1986.
- Kaiser Ferenc: A magyar királyi csendőrség története a két világháború között. Pannónia Könyvek. Pécs, 2002.
- Képviselők Magyarországon. Szerk.: Ilonszki Gabriella. 1-2. köt. Új Mandátum. Bp., 2005.
- Parlamentari képviselőválasztások 1920-2010 – Magyarország XX. századi választási atlasza. 3. bőv. átdolg. kiad. Szerk.: Földes György, Hubai László. Napvilág Kiadó. Bp., 2010.
- Püski Levente: A Horthy-rendszer: 1919-1945. Pannonica Kiadó. Bp., 2006. (Modern magyar politikai rendszerek)
- Ruszoly József: A választási bíráskodás Magyarországon 1848-1948. Közgazdasági és Jogi Kiadó. Bp., 1980.
- Sándor István: Az MKP és a katolikus egyház viszonyáról Borsod megyében 1945-1948 között. In: Levéltári évkönyv, 2002. 11. köt. 195-219. p.
- Stuhán Gyula: Irota története, krónikája. [URL: <http://www.irota.gportal.hu/gindex.php?pg=33805157>] Időpont: 2011. április 27.
- Takács Tibor: A főispáni kar társadalmi összetételének alakulása a két világháború közötti Magyarországon. In: Századok, 2000. (134. évf.) 5. sz. 1029-1101. p.
- Tóth Pál: Az első "titkos szavazásos" választás története Borsod megyében In: 1920. Borsodi Szemle, 1972. (17. évf.) 3. sz. 48-60. old.
- Tóth Pál: Az 1920-as nemzetgyűlési választások története Miskolcon. In: A Herman Ottó Múzeum évkönyve, 1972. 11. évf. 305-330. p.
- Tóth Pál: Helytörténeti adalékok az 1922-es nemzetgyűlési választások történetéhez. In: A miskolci Herman Ottó Múzeum közleményei, 1971. 9. köt. 82-86. p.
- Újlaki Péter: Adalékok az 1945-ös nemzetgyűlési választások történetéhez Borsod, Abaúj, Zemplén megyékben. In: Borsodi levéltári évkönyv, 1977. (1. évf.) 1. sz. 199-232. p.
- Vida István: Az 1945-ös választások és a Független Kisgazdapárt. In: Történelmi szemle, 1970. (13. évf.) 2. sz. 164-206. p.

Vitéz Borbély Maczky Emil húszesztendeje a magyar közéletben 1920-1940. Ludvig István Nyomdája. Miskolc, 1940.

Vonyó József: A kormánypárt és a választások: a NEP és a MÉP helyi szervezeteinek feladatai az 1935. és 1939. évi választások során. In: Századok, 1994. (128. évf.) 6. sz. 1165-1198. p.

Források

1. Sajtó

Felsőmagyarországi Reggeli Hírlap XLVIII. (1939.)

Felvidéki Népszava I. (1945.), III. (1947.)

Felvidéki Szabad Szó I. (1945.)

Magyar Élet I. (1939.)

Magyar Jövő I. (1919.), II. (1920.), IV. (1922.), VIII. (1926.), XIII. (1931.), XVII. (1935.), XXI. (1939.)

Miskolci Hírlap I. (1945.), 1947.- III. (1947.)

Miskolci Napló XIX (1919.), XX. (1920.), XXII. (1922.)

Népszava XXVI. (1922.)

Reggeli Hírlap IXXX. (1920.), XXXI (1922.), XXXV. (1926.), XL. (1931.), XLIV. (1935)

Szabad Magyarország II. (1945.), IV. (1947.)

2. Levéltári források

B-A-Z. M. LT. IV. 804.

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Borsod Megye Levéltára, Borsod Vármegye Törvényhatósági iratai. Központi Választmány

B-A-Z. M. LT. IV. 805.

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Borsod Megye Levéltára, Borsod Vármegye Törvényhatósági iratai. Központi Választmány

B-A-Z. M. LT. IV. 903.

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Borsod-Gömör-Kishont Vármegye Levéltára, Borsod-Gömör-Kishont Vármegye Törvényhatósági iratai. Központi Választmány

HL. II. 1605.

Hadtörténeti Levéltár, Horthy kori alakulatok. M. kir. miskolci VII. csendőrkerületi parancsnokság

PIL. I. 283. f. 16/115

Politikatörténeti Intézet Levéltára, Szociáldemokrata Párt. Vidéki Titkárság. A vidéki titkárság levelezése az 1945. évi parlamenti választásokkal kapcsolatban. Közötte a választási megbízottak és a pártszervezetek jelentései 1945. június-december.

PIL. I. 283. f. 16/125

Politikatörténeti Intézet Levéltára, Szociáldemokrata Párt, Vidéki Titkárság. A vidéki titkárság táviratai a helyi pártszervezeteknek a választási gyűlések időpontjáról és előadójáról 1947. július – augusztus

PIL. I. 283. f. 16/141

Politikatörténeti Intézet Levéltára, Szociáldemokrata Párt, Vidéki Titkárság. Vidéki pártszervezetek jelentései a választási munkáról. Borsod-Gömör vármegye 1947. július-augusztus

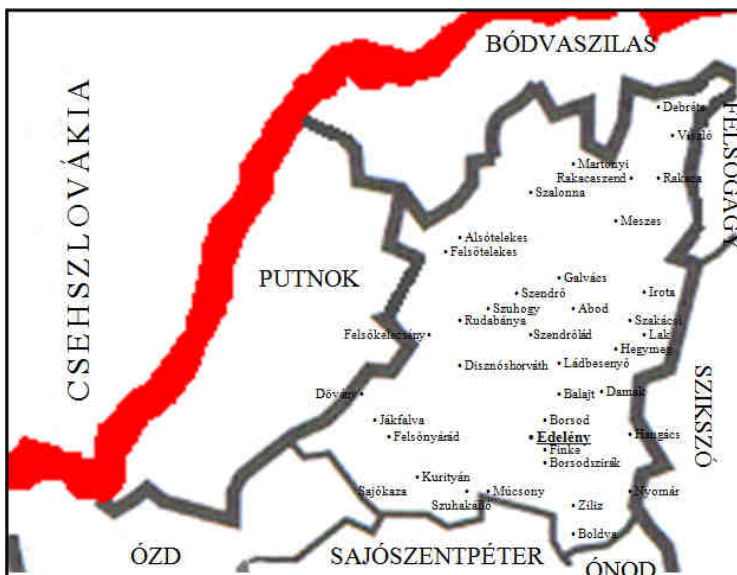
PIL. I. 658.f. 5./ 76

Politikatörténeti Intézet Levéltára, MSZDP, Titkárság. A szociáldemokrata párt parlamenti választásokon való részvételével kapcsolatos iratok választókerületenként 1922. január – június

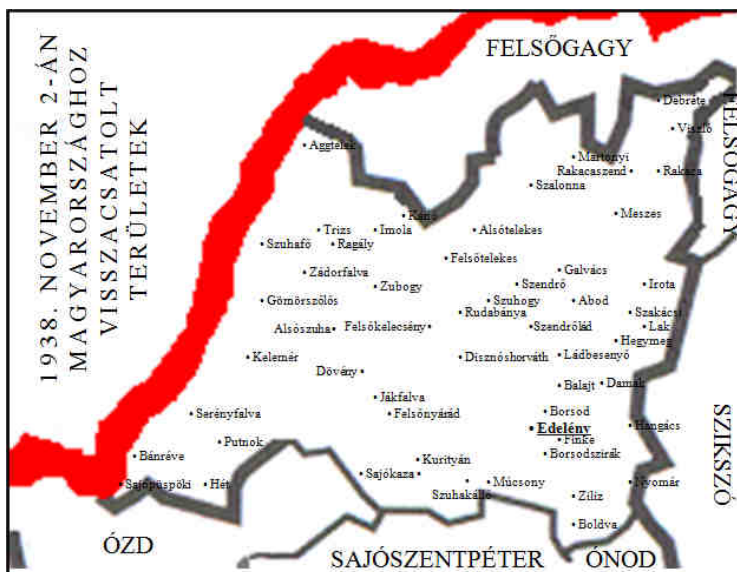
Melléklet

Az Edelény székhelyű választókerület majd járás területe 1920 és 1947 között

A./Az edelényi választókerület (1914/1920-1939) és edelényi járás (1910-1950)

B./ Az edelényi választókerület az 1939. évi 264. számú belügyminiszeri rendelet alapján (1939-1945)

Választási eredmények

A./ Az edelényi választókerületben (1920-1939)

1920. január 25-26.

Edény	N	%
Választó jogosult	n.a.	
Részt vett	n.a.	n.a.
Érvényes	9869	n.a.
Érvénytelen	n.a.	n.a.
Polonkai András (Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja)	2345	23.76
Lovász János (Országos Kisgazda és Földműves Párt)	7108	72.02
Kachelmann Ernő (Országos Kisgazda és Földműves Párt)	416	4.22

1922. június 1.

Edelény	N	%
Választó jogosult	10842	
Érvényes	8030	74.06
Lovász János (Egységes Párt / hivatalosan: Keresztény- Keresztén Kisgazda-, Földműves és Polgári Párt)	5874	73.15
Csóka Vendel (Magyarországi Szociáldemokrata Párt)	2156	26.85

1926. december 10.

Edelény	N	%
Választó jogosult	10094	
Érvényes	8780	86.98
Lovász János (Egységes Párt) – hivatalos	3728	42.46
Dr. Farkas Gyula (Egységes Párt)	5052	57.54

1931. március 31.

Edelény	N	%
Választó jogosult	11466	
Érvényes	10426	90.92
Dr. Farkas Gyula (Egységes Párt)	6585	63.16
Dr. Váczy József (Független Kisgazdapárt)	3841	36.84

1939. május 28-29.

Egyéni	Edelény	N	%
Választó jogosult		13 960	
Részt vett		12 246	87.72
Érvényes		11 634	95.00
Érvénytelen		612	5.00
Vitéz Martsekényi Imre (Magyar Élet Pártja)		6 666 ¹⁴⁹	57.30
Dr. Váczy József (Független Kisgazdapárt)		4 968 ²	42.70

Listás	Edelény	N	%
Választó jogosult		15461	
Részt vett		13320	86.15
Érvényes		12468	93.60
Érvénytelen		852	6.40
Magyar Élet Párja		6706	53.79
Független Kisgazdapárt		5275	42.31
Szociáldemokrata Párt		487	3.91

¹⁴⁹ Felsőmagyarországi Reggeli Hírlap 1939. május 31-én 2. oldalon közölt adatok némileg eltérnek: Martsekényi: 6675; Váczy: 4985.

B./ Az edelényi járásban (1945-1947)
1945. november 4.

Edelény	N	%
Választó jogosult	21 198	
Részt vett	19 660	92.74
Érvényes	19 556	99.47
Érvénytelen	104	0.53
Független Kisgazdapárt	11 679	59.72
Magyar Kommunista Párt	4 984	25.49
Nemzeti Parasztpárt	528	2.70
Polgári Demokrata Párt	137	0.70
Szociáldemokrata Párt	2 228	11.39

1947. augusztus 31.

Edelény	N	%
Választó jogosult	n.a.	
Részt vett	20 991	n.a.
Érvényes	20 831	99.23
Érvénytelen	160	0.77
Magyar Kommunista Párt	5 785	27.77
Független Kisgazdapárt	1 023	4.91
Szociáldemokrata Párt	2 384	11.44
Nemzeti Parasztpárt	759	3.64
Demokrata Néppárt	709	3.40
Magyar Függetlenségi Párt	9 661	46.38
Magyar Radikális Párt	351	1.68
Független Magyar Demokrata Párt	114	0.55
Polgári Demokrata Párt	45	0.22

Könyvismertetés

Koleszár Krisztián

Nagyanyánk szakácskönyve mijelőnapokra és ünnepekre

Bódvaszilásért Baráti Kör. Bódvaszilás, 2013. 167 oldal.

Az elmúlt évtizedekben igazi siker könyvekké "léptek elő" a szakácskönyvek. Sok kiadó általuk tudta elkerülni a tönkremenést. Segítette őket, hogy a magyar gyomorszerető nép, így nem volt vevőben sem hiány!

A kötet egy kevésbé ismert, kicsi vármegyéneknek, Torna vármegye ételeit mutatja be, nagy szeretettel, hiszen az 1932-ben született nagymamája receptjeit közli. Molnár Lászlóné Gavallér Ilona, a szép nevű Tornaszentjakabon édesanyjától és a rakacai nagymamájától tanulta sütés-főzés tudományát.

Teljesen egyet értek Laki-Lukács Lászlóval: „Anyáink, nagyanyáink főztjének íze szinte mindenki szájában ott van. Az a mérce meghatároz bennünket, szokásainkat. Ez biztosítja fennmaradásunkat.”

Terjedelmi okok miatt, nem könnyű néhány becses finomságot kiemelni.

1. Bobajka vagy doboska, melyet a Hajdúságban, Biharországban kunyoricának, kunyorgónak hívnak. Napokig száradni tették fel a kamra béli léces polcokra. Sokszor megtörtént, mi gyerekek állandó kutatásban, „kajtatásban” éltünk s megtaláltuk. Mire anyánk, nagymamánk fel akarta használni, gyakran megesett, csak a hűlt helyét találta.
2. Tökkáposzta (tökfőzelék, töklotyó – melyet mi Borsodban tökpotyónak nevezünk) Nagyon imádtuk, különösen a 18 lépcső mélységű téglapincénkben behűtve. Kedveltsége miatt jóanyám 15-20 literes fazekkal főzte, hogy két napig „rájárhassunk” a – másnapi mosás miatt. Hiába! Nagy udvarunk játszótér volt, ahol szinte mindig – 3-4 szomszéd-vagy rokongyerek töltötte az időt, negyedóránként viharzottunk „hűsölni” s bizony nem egyszer másnapra semmi sem maradt a tökpotyóból.

3. Lábatlan leves – a népi leleményesség tipikus étele! Egy fazékban főtt meg egy fogás! A zöldséglevesbe a fővés végén egyben beletették pár percre az előtte serpenyőben (lábosban) pirosra kisütött fűszerezett, áztatott, szikkadt kenyérből összekevert „kórangot” Ezt „lábatlantyúkként” nevezték s a leves után kenyérral, savanyúsággal fogyasztották.

4. Grujaleves (krumpli, burgonya)

Sokszor szerepelt a mifelőnapok ebédjén, vacsoráján. Szülőfalunkban kedves kis történet fűződik hozzá. A falú szigorú tanítójának felesége sem volt mentes a friss, helyi hírek kedvelésétől, továbbadásától. A kapujok előtt „összeállt” boltból hazamenő asszonyok hangos beszéde őt is „kicsábította”. Történt egyszer, nagyon belefeledkezett a diszkurálásba – orra szagot fogott. Észbe kapva kiáltotta : „Jaj, jaj! Odaég a hús, a grulyalevesem meg kifut az utcára!” Vesztére, néhány huncut, tréfamester legény épp akkor arra járt, ezt meghallotta. Rímkedvelő, rímgýártó jó palócként megszületett a kis versike:

„Grujaleves kifutott az utcára,
Dankó mama ríva futott utána!”

Koleszár Krisztián az ételek elképesztő sokféleségét adja közre. Csak levesekből 7 féle hús-, 13 rántott-, 8 habartleves. Tízennyeg húsétel, 3 féle pörkölt és 3 paprikás étel, 17 fajta sült hús, 4 féle főzelek, 3 fajta mártás, 14 főtt tészta kerül bemutatásra.

18 édes és 5 sós sütemény, hét fajta savanyúság, hat féle befőtt, s külön 3 nyalánkság (égetett cukor, szaloncukor, mákos főtt kukorica)

Végül már csupán néhány jó hangzású ételnevet sorolok fel, amelyek megidéznek anyáink, nagyanyáink emléket: görhő, herőce, pampuska, tarkedli, pemete, soros laska, metélke tészta, lecske tészta, zsámiska, páron főtt gombóc, pucu (angyalbögyörő, grulyanudli), grulyafasirt, csípetke (restasszony tészta), pecína (hordóskáposztás lángos), pitemálé.

A könyvet, mint a palóctestvériség erősítőjét – nagy örömmel tanulmányoztam. Hiszen borsodi szülőfalum, Lak toronyiránt nem sokkal van messzebb 30 kilométernél. Így néhány kivétellel szinte

valamennyi étel megmozdította ízlelőbimbóimat, mert ismertem őket. Hálás köszönet érte.

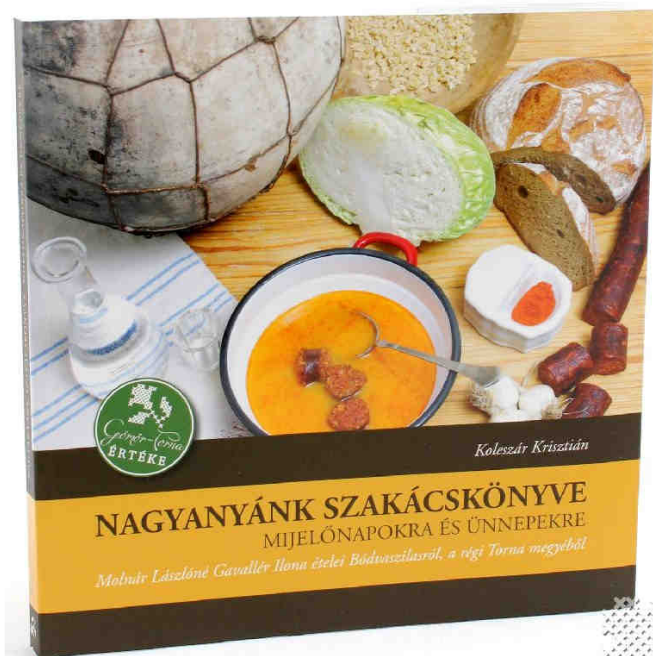
Naggyá és sikeressé teszi a művet a kiváló, szabatos stílus s az a 150 színes, művészi fotó, amelyet csak csodálni lehet.

Koleszár Krisztián örök emléket állít szeretett nagymamájának, Molnár Lászlóné Gavallér Ilonának. Nagy szolgálatot tett ezzel kicsiny, mindössze 168 km²-es Torna vármegye jó hírének, nevének.

Elolvasásra, tanulmányozásra s főként kipróbálásra bárkinek jó szívvel, szeretettel ajánlom.

Hajdúböszörmény, 2014.02.05.

Dr. Varga Gábor
*nyugalmazott főiskolai tanár
díszkönyvkötő és restaurátor*

A Borsodi Tájház új szerzeménye

2013 nyarán Paszternák István közvetítésével került a Borsodi Tájházhoz egy kiskocsi, melyet Sári Józsefné, sajoszentpéteri lakos adott meghatározatlan ideig, tartós letétbe, a tájházba. A kocsi teljes hossza a rúd nélkül 140 cm, szélessége 77 cm, legnagyobb magassága 94 cm. Méretéből ítélve gyerekeknek készült, s valószínűleg szamarat, vagy kutyát fogtak elé.

A Borsodi Tájház vendégeknyvéből

Az eltelt öt év bejegyzéseiből válogattunk.

Az edelényi Tájház gyűjteménye lenyűgöző. Isten áldja meg azokat az embereket, akik gyűjtik, gondozzák ezeket. Ilyen hagyományokkal, eszközökkel élhetnénk újra emberibb módon.

*A TKTE, felsőtelekesi önkormányzat, lakosok
Dr. Gulyás Pálné*

Örülünk, hogy létezik ez a csodás gyűjtemény. Kívánjuk, hogy minél többen látogassák, és a mai gyerekek is megismerjék a régi idők mindennapi tárgyait, életét.

*Olvashatatlan aláírás
Kecskemét*

Köszönjük a szép élményt a Miskolci Lengyel Kisebbségi Önkormányzat nevében.

Csodálatos a gyűjtemény! Szép emlék marad számunkra. Köszönjük a részletes, kedves idegenvezetést.

Áder Gábor és családja Győrből

Rendkívül gazdag gyűjteményt láthattunk. Ritkaság, melyet nagy örömmel csodáltunk meg.

Bobák család Szarvasról

Nagyon izgalmas volt elképzelni, hogy egy évszázaddal ezelőtt hogyan éltek eleink. Köszönjük. Az Ádám Jenő Ált. Iskola 5. c. osztálya, Kazincbarcika

Jó volt a múltba visszatekinteni. Remek dolog látni, hogy van még a múlt századból olyan tárgy, ami még ma is helytállna.

Lukács Emőke és még két olvashatatlan aláírás

Csodálatos élmény volt! Köszönjük. Igazi ritkaság. Jó, hogy Edelényben van egy ilyen értékes gyűjtemény.

Krecz Alexandra, Krecz Józsefné

A látottak egyszerűen lenyűgöztek bennünket. Látványos, tartalmas és nagyon szép. Ezeket az emlékeket biztos, hogy sokáig megőrizzük. Balatonfűzfőről.... több aláírás

Gyermekkorunk legszebb évei elevenedtek meg. Köszönjük, hogy itt lehettünk.

Sebő és Fábíán család

Itt jártunk Isaszegről. Ilyen szép és átfogó kiállítást még nem láttunk. Köszönjük az élményt.

Antal család

Gratulálunk az igen gazdag és igényesen berendezett kiállításhoz. Sokkal nagyobb nyilvánosságot érdemelne.

Kötél Tamás és családja

Köszönjük a szép tárlatvezetést, szép emlékekkel gazdagodva ajánljuk majd másoknak is e tájházat.

Opiczser család Etyekről

Remélem előbb-utóbb visszatér az az idő, mikor csak olyan holmik, tárgyak vesznek minket körül, amiket valóban rendeltetésük szerint használni is fogunk saját szellemi és lelki világunkat jó karban, harmóniában tartva és ápolva. A példa, a jó példa itt is meg van. Köszönet érte Elődeinknek akik tudták és azoknak is akik talán csak tudat alatt, de megőrizték és számunkra, mai emberek számára láthatóvá teszik.

Hat olvashatatlan aláírás

A Szalézi Szent Ferenc Gimnáziumból

Nagyon megfogtak a régi tárgyak, s azok hangulata. Jó volt felfedezni egy-két darabot, amilyennel mi is rendelkezünk otthon. Városi vagyok, de a szívemben hordom a falusi házak szépségét. Örülök, hogy léteznek még ilyen tájházak.

Szatmáry Franciska Kazinbarcikáról és még négy aláírás

Gondos, gyönyörűen összeválogatott a kiállítás, gratulálunk hozzá, és további sok gyűjtést kívánunk, jó egészséget és sok erőt hozzá. Igazán tanulságos.

Kuzder Miklósné

Gratulálunk a szépen felújított házakhoz. Elmerengtünk nagymamáink korabeli életének helyszínein. Nostalgizáltunk. Kívánjuk, hogy tovább bővüljön a tájház. Edelényből Rőczei Lászlóné, Rőczei Nóra Ivett, Bangáné Kárpi Ilona

Tartalom

Hadobás Pál	
Átadták a Borsodi Tájház legújabb kiállítását	5
Cs. Varga István	
„TISZTÁBB VILÁGBAN...”	
Kalász László költészetéről.....	10
65 éves FECSKE CSABA József Attila-díjas költő	30
175 éve épült az edelényi cukorgyár	32
A miskolci Herman Ottó Múzeum régészeti kutatásai	
Edelény térségében 2006-2011	35
Fóris Ákos	
Parlamenti képviselőválasztások az edelényi	
választókerületben (1920-1947).....	52
Könyvismertetés.....	95
A Borsodi Tájház új szerzeménye	98
A Borsodi Tájház vendégkönyvéből.....	100

Fekete Endre